

Teologia objawień maryjnych w Gietrzwałdzie

Katarzyna Parzych-Blakiewicz

**Teologia objawień maryjnych
w Gietrzwałdzie**

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Wydział Teologii
2019

Recenzenci:

O. dr hab. Grzegorz Bartosik, prof. UKSW
Bp dr Jacek Jezierski

DTP i projekt okładki:

Agnieszka Szulc

Na okładce:

Madonna Tronująca – wizerunek na sklepieniu bazyliki
Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Gietrzwałdzie.

Fot. Katarzyna Parzych-Blakiewicz

Copyright:

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydział Teologii
Olsztyn 2019

ISBN: 978-83-64129-52-0

Druk i oprawa:

Zakład Poligraficzny UWM w Olsztynie

Spis treści

Wstęp	9
-----------------	---

Część I: Historyczny kontekst orędzia gietrzwałdzkiego

1. Warunki oraz okoliczności historyczne i społeczne wydarzeń gietrzwałdzkich 1877 roku	13
a) Prusy	13
b) Rozbiory Polski	14
c) Prusy w II Rzeszy	14
d) Kulturkampf	15
2. Opis objawień maryjnych w Gietrzwałdzie: od 27 czerwca do 16 września 1877	17
3. Wizjonerki gietrzwałdzkie	24
a) Justyna Szafrzyńska	25
b) Barbara Samulowska	25
4. Proces uwiarygodnienia wydarzeń gietrzwałdzkich jako objawień maryjnych	26

Część II: Teologiczna interpretacja objawień gietrzwałdzkich

1. Wstęp do teologii objawień maryjnych.	37
2. Dziejowy kontekst objawień maryjnych	40
a) Ludzka potrzeba miejsca świętego	40
b) Ludzkie problemy rozwiązywane w wierze	41
c) Obecność Maryi w przestrzeni eklezjalnej	42
d) Ewangelia w orędziach maryjnych	43
e) Nakazy maryjne.	45
3. Teologia sanktuarium.	46
3.1. Eklezjologiczny aspekt sanktuarium	46
3.2. Dziejowo-zbawczy aspekt sanktuarium	47
a) Biblijne podstawy teologii sanktuarium	47

b) Sanktuarium – miejsce święte	48
3.3. Sanktuarium jako kwestia teologiczna	50
3.4. Sanktuarium w teologicznej kategorii „znaków czasu”	51
4. Historiozbawcze cechy gietrzwałdzkiego orędzia i sanktuarium	51
a) Maryjna „obecność”	52
b) Miejsce kultu i modlitwy, przeżyć i doświadczeń religijnych wiernych z regionu Warmii i okolic oraz pielgrzymów	53
5. Gietrzwałdzka Ikona Maryjna	54
a) Tronująca	56
b) Orantka w figurze Niepokalanego Poczęcia	57
c) Perspektywa ikoniczna	57
d) Przedstawienie postaci	59
e) Wsluchanie się i obserwacja postaci	59
f) Misterium spotkania.	60
6. Niepokalana Pani Gietrzwałdzka jako Szekina.	61
a) Obecność i działanie – dynamika zbawcza maryjnej Szekiny	62
b) Zamieszkanie wśród ludzi – historyczność maryjnej Szekiny	63
c) Niepokalana jako Szekina	64

Część III: Eklezjalne aspekty orędzia gietrzwałdzkiego

1. Orędzie gietrzwałdzkie jako teologiczny „znak czasu”	67
a) Ewangelia narodu w objawieniach gietrzwałdzkich	69
b) Ewangelia kultury w objawieniach gietrzwałdzkich	70
2. Dziedzictwo orędzia gietrzwałdzkiego	72
a) Integracja kulturowa i narodowa	73
b) Promocja wartości chrześcijańskich	74
c) Wiarygodność Kościoła na „czasy ostateczne”	74
3. Eklezjologiczny profil orędzia gietrzwałdzkiego.	75
4. Etos chrześcijański w perspektywie orędzia gietrzwałdzkiego.	77
5. Zgromadzenie zakonne Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej	81
6. Liturgia i modlitwy ku czci Pani Gietrzwałdzkiej	83
a) Msza Wotywna o Najświętszej Maryi Pannie Gietrzwałdzkiej.	84

b) Liturgia Godzin	85
c) Modlitewnik gietrzwałdzki	86
d) Tematyka gietrzwałdzka w pieśni i muzyce	87
7. Gietrzwałdzka szkoła Niepokalanej	88
7.1. Wiara wyznawana	90
a) W szkole wiary u Niepokalanej.	90
b) W szkole nadziei u Niepokalanej	91
c) W szkole miłości u Niepokalanej	93
7.2. Wiara celebrowana.	95
a) Chrzest	95
b) Eucharystia	96
c) Pokuta i pojednanie	96
7.3. Życie chrześcijańskie	97
a) Boże powołanie	97
b) Akceptacja powołania	98
c) Wypełnienie powołania	99
Zakończenie	100
Bibliografia	102
Aneksy	120
Aneks 1: Dekret Biskupa Warmińskiego zatwierdzający kult objawień Matki Boskiej w Gietrzwałdzie	120
Aneks 2: List Ojca Świętego w tłumaczeniu polskim.	121

Streszczenia

Summary in English	125
Zusammenfassung in deutscher Sprache	127
Resumen en español	130
Sommario in italiano	132
Аннотация на русском	134
Résumé en français	136

Wstęp

W 1877 roku, w Gietrzwałdzie¹ na Warmii (Polska) miały miejsca nadzwyczajne wydarzenia o charakterze religijnym. W dniach od 27 czerwca do 16 września dwie dziewczynki, Justyna Szafrzyńska i Barbara Samulowska doświadczyły przeżyć mistycznych, polegających na widzeniu i słyszeniu Niewiasty, która została zidentyfikowana jako Maryja – Niepokalana Najświętsza Maryja Panna.

Niniejsze opracowanie ma charakter teologiczny. Opiera się na danych historycznych oraz przedstawia interpretację teologiczną wydarzeń gietrzwałdzkich i orędzia maryjnego z uwzględnieniem tradycyjnego nauczania Kościoła. Najpierw zostaną opisane fakty i osoby związane z wydarzeniami gietrzwałdzkimi 1877 roku, ukazane na tle historycznym. Następnie przedstawione są interpretacje teologiczne orędzia gietrzwałdzkiego w aspekcie systematycznym oraz z ukierunkowaniem duszpasterskim.

Książka składa się z trzech części. Pierwsza przedstawia historyczny kontekst objawień gietrzwałdzkich. Druga – interpretację teologiczno-systematyczną treści orędzia na tle wydarzeń. Trzecia – wskazuje na aspekty eklezjalne orędzia gietrzwałdzkiego, z implikacjami duszpasterskimi. W książce są zamieszczone kwestie gietrzwałdzkie wcześniej opracowane i opublikowane w różnych wydaniach². Ich kumulacja w monografii ma na celu ukazanie kwestii gietrzwałdzkich

¹ Nazwa w dokumencie lokacyjnym z 19 maja 1354 roku: Dyterschswalt. Późniejsza wersja niemiecka/warmińska: Dietrichswalde, Dittrichswald; polska: Gietrzwałd; w literaturze włoskiej można spotkać nazwę: Gietriwal. Zob. więcej: J. Piskorska, *Z dziejów Gietrzwałdu*, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1977, nr 5, s. 310-315; J. Obląg, *Gietrzwałd*, Olsztyn 1979; W. Nowak, J. Wojtkowski, *Gietrzwałd*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 5, Lublin 1989, kol. 1069-1071.

² Są to: K. Parzych, *Objawienia gietrzwałdzkie na tle innych objawień maryjnych*, w: *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005, s. 127-137; K. Parzych-Blakiewicz: „*Etos eklezjalny*” w teologii orędzia gietrzwałdzkiego, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 141-156; też: *Teologia sanktuarium na przykładzie sanktuarium maryjnego w Gietrzwałdzie*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 201-216 – artykuł jest poprawioną wersją angielskojęzycznego artykułu pt. *The theology of the sanctuary based on the example of the Sanctuary of the Virgin Mary in Gietrzwałd*, w: *Mary and Joseph at the origins of Christian culture*, red. K. Parzych-Blakiewicz, J.M. Wojtkowski, Olsztyn 2012, s. 65-78; też: *W szkole wiary u Niepokalanej*, w: *Prowadzeni orędziem Maryi. Nowenna gietrzwałdzka. Zeszyt pierwszy: Pani Gietrzwałdzka wskazująca na Chrystusa*, red. B. Matczak, Olsztyn 2018, s. 13-14; też: *W szkole nadziei u Niepokalanej*, w: *Prowadzeni orędziem Maryi. Nowenna gietrzwałdzka. Zeszyt drugi: Pani Gietrzwałdzka, Matko świętej nadziei*, red. B. Matczak, Olsztyn 2019, s. 11-13.

w formie zintegrowanej. Starsze są poprawione i uzupełnione o aktualny stan badań. Niektóre zawierają powtórzenie wątków znanych w kręgu warmińskim, ich przypomnienie jest niezbędne dla całościowego przedstawienia problematyki gietrzwałdzkiej oraz jej upowszechnienia.

Dziękuję ks. biskupowi Julianowi Wojtkowskiemu i ks. biskupowi Jackowi Jezierskiemu za zachętę do podjęcia badań gietrzwałdzkich oraz wsparcie merytoryczne udzielane mi w ciągu wielu lat pracy nad tematyką mariologiczną, maryjną i gietrzwałdzką. Podziękowanie składam ks. prof. Andrzejowi Kopiczko za konsultacje historyczne podczas tworzenia paragrafu, w którym jest omówiony temat warunków oraz okoliczności historycznych i społecznych wydarzeń gietrzwałdzkich 1877 roku.

Część I:
Historyczny kontekst orędzia gietrzwałdzkiego

1. Warunki oraz okoliczności historyczne i społeczne wydarzeń gietrzwałdzkich 1877 roku

W 1877 roku w Gietrzwałdzie, na Warmii (dziś północno-wschodnia część Polski), miały miejsce nadzwyczajne wydarzenia o charakterze religijnym, związane z objawieniami Najświętszej Maryi Panny. Znalazły one silne podłoże w sytuacji społeczno-religijnej, wplatając się w społeczno-polityczny kontekst walki o zachowanie tożsamości narodowej i katolickiej Polaków żyjących pod zaborem pruskim¹. Poniżej jest przedstawiony szkic historyczny, wyjaśniający główne pojęcia związane z warunkami i okolicznościami, tworzącymi kontekst społeczny i religijny tych wydarzeń.

a) Prusy

Na obszarze dzisiejszej północno-wschodniej Polski mieszkali plemiona pogańskich Prusów. Pierwszej ewangelizacji podjął się tutaj św. Wojciech (+ 997). W roku 1226 został sprowadzony zakon krzyżacki, który dokonał podboju i chrystianizacji tych terenów. W 1243 roku papież Innocenty IV utworzył diecezje katolickie w Prusach: chełmińską, pomezzańską, warmińską i sambijską. Po upadku państwa krzyżackiego i sekularyzacji zakonu, w 1525 roku powstały protestanckie Prusy Książęce (Księstwo Pruskie), podległe jako lenno królowi polskiemu. W 1618 roku powstała unia Prus z Brandenburgią, a w 1657 roku – na mocy traktatów welawsko-bydgoskich – Księstwo uzyskało niezależność od Rzeczypospolitej. W 1701 książę pruski Fryderyk III ogłosił się królem w Prusach (jako Fryderyk I), co spowodowało powstanie Królestwa Prus i niedługo potem przeniesienie stolicy z Królewca do Berlina. W 1871 roku król Prus Wilhelm I koronował się na cesarza zjednoczonych Niemiec i w ten sposób Prusy weszły w skład II Rzeszy z cesarzem niemieckim, który był równocześnie królem pruskim. Państwo pruskie, jako kraj związkowy w Niemczech, istniało do 1947 roku.

¹ J. Jasiński, *Polityczna i religijna rola ośrodka gietrzwałdzkiego w latach 1877-1914*, w: *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa – Gietrzwałd 2003, s. 7.

b) *Rozbiory Polski*

W 1772 roku odbył się pierwszy rozbiór Królestwa Polskiego pomiędzy Rosją, Austrią i Prusami. Stało się to w wyniku podpisania traktatu o podziale ziem między przedstawicielami tych trzech państw sąsiadujących z Polską². Konwencja ta była aktem gwałtu na suwerenności państwa polskiego, wykorzystującym jego osłabienie wewnętrzne. Państwa ościenne, silniejsze politycznie, prowadziły wobec Polski politykę ekspansji. Do Prus została też włączona Warmia. W 1793 roku zaborcy poszerzyli terytorium swojego panowania w ramach drugiego rozbioru Polski, ale bez współdziałania Austrii. W 1795 roku miał miejsce ostateczny rozbiór ziem polskich, między Austrią, Rosją i Prusami. Odzyskanie niepodległości Polski nastąpiło po 123 latach, a część Prus Wschodnich (z Warmią) została inkorporowana do Polski dopiero po 150 latach, w 1945 roku.

c) *Prusy w II Rzeszy*

W wyniku rozbiorów Polski, w skład państwa pruskiego weszły trzy dzielnice: Wielkie Księstwo Poznańskie, Prusy Zachodnie (czyli dawne Prusy Królewskie i Pomorze Gdańskie) oraz Warmia (włączona do Prus Wschodnich). Prusy Zachodnie i Prusy Wschodnie w latach 1824/29-1878 tworzyły jedną prowincję, w której znaczna część mieszkańców była narodowości polskiej, a to wiązało się także z katolicką przynależnością religijną³. Po zjednoczeniu Niemiec i wprowadzeniu kulturkampfu wśród Polaków zrodził się duch narodowo-wyzwoleńczy (zwany przebudzeniem narodowym), co stawało się zagrożeniem dla interesów zaborcy, zwłaszcza co do integralności państwa i skuteczności polityki germanizacyjnej w Prusach⁴.

Polacy mieszkający na Warmii byli katolikami, stąd rozwijał się kult maryjny i świętych. Zaborca pruski, promujący wyznanie protestanckie, podejrzliwie traktował katolików polskich jako potencjalnych buntowników i rewolucjonistów, organizujących ruch oporu⁵. Działania antypolskie i antykatolickie nasilały

² B. Kumor, *Historia Kościoła*, cz. 6: *Czasy nowożytne. Kościół w okresie absolutyzmu i oświecenia*, Lublin 1985, s. 212-264.

³ J. Wiśniewski, „Żelazny kanclerz” Otto von Bismarck (1862-1871-1890) wobec Kościoła katolickiego i polskości, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kurjaniuk, Olsztyn 2018, s. 12.

⁴ J. Wiśniewski, s. 15. Polityka zaborcy była ukierunkowana na umocnienie II Rzeszy. Niepodległość Polski była realnym zagrożeniem dla państwa pruskiego – zob. tamże, s. 17.

⁵ T. Grygier, *Uroczystości gietrzwałdzkie ich aspekt katolicki oraz polski w latach 1877-1944*

się, aż do represji wobec obywateli ujawniających swą polskość i katolickość lub sprzyjających Polakom. Okres największego ucisku przypada na lata, gdy kanclerzem II Rzeszy i równocześnie premierem Prus był Otto von Bismarck (1871-1890) – człowiek traktujący religię instrumentalnie jako narzędzie w walce politycznej, bezwzględny dla oponentów, manifestujący antypolskość i antykatolickość⁶. Za rządów „żelaznego kanclerza” (tak nazywano Bismarcka) zwalczano katolicyzm, gdyż rozumiano go jako fundament, na którym formuje się polskość⁷. Ludność polska szukała oparcia w Kościele, gdzie znajdowała obronę tożsamości narodowej w opiece duszpasterskiej, w pielęgnowaniu tradycji i rozwijaniu pobożności katolickiej, akcentując w niej maryjność⁸. Działania antypolskie i antykatolickie rządów Bismarcka utworzyły warunki społeczne i kulturowe, sprzyjające realizacji polityki germanizacyjnej pruskiego zaborcy, zwane Kulturkampfem.

d) Kulturkampf

Kulturkampf obejmował germanizację i protestantyzację szkół (zastępowano nauczycieli narodowości polskiej i wyznania katolickiego protestantami, pomimo przewagi uczniów narodowości polskiej i wyznania katolickiego), eliminację języka polskiego z duszpasterstwa (kaznodzieje używający języka polskiego byli prześladowani, więzieni, pozbawiani urzędu), nadzór nad obsadzaniem probostw⁹, restrykcje wobec duchownych, podtrzymujących ducha narodowowyzwoleńczego (tzw. „paragraf o ambonie” – *Kanzelparagraph*, przewidujący dla duchownych karę więzienia za utrudnianie germanizacji)¹⁰. Za rządów Bismarcka wprowadzono „ustawy majowe” (*Maigesetze*; 1873, uzupeł-

w świetle akt władz wschodniopruskich, „Studia Warmińskie” t. 14, 1977, s. 233; zob. też tenże, „Uroczystości gietrzwałdzkie” w oświetleniu władz wschodnio-pruskich, „Studia Warmińskie” t. 25, 1988, Olsztyn 1994, s. 25-105; tenże: *Oczami władz pruskich (ocena ruchu pielgrzymkowego do Gietrzwałdu ze strony władz wschodnio-pruskich)*, „Tygodnik Powszechny” 1977 nr 36, s. 2 i 4.

⁶ J. Wiśniewski, s. 14; T. Grygier, *Uroczystości gietrzwałdzkie ich aspekt katolicki oraz polski w latach 1877-1944 w świetle akt władz wschodniopruskich*, s. 234.

⁷ J. Wiśniewski, s. 19.

⁸ J. Wiśniewski, s. 18-19. Ten profil duszpasterski – polsko-maryjny – zachował się w okresie międzywojennym oraz po II wojnie światowej – zob. M. Borzyszkowski, *Sanktuarium maryjne w Gietrzwałdzie w okresie międzywojennym (1921-1939)*, „Studia Warmińskie” t. 14, 1977, s. 325-348.

⁹ Zob. J. Jasiński, *Polityczna i religijna rola ośrodka gietrzwałdzkiego w latach 1877-1914*, s. 9-10.

¹⁰ Zob. J. Wiśniewski, s. 21.

nione w 1874, 1875, 1876), zobowiązujące seminarzystów do odbycia służby wojskowej oraz studiów w wyższych uczelniach niemieckich, znoszące władzę papieską nad Kościołem w Niemczech, zobowiązujące do informowania władzy świeckiej o wystąpieniu z Kościoła, umożliwiające przejęcie majątku kościelnego w przypadku braku aprobaty władz świeckich dla decyzji o obsadzeniu probostwa, deportowaniu za granicę osób 'niewygodnych' politycznie, usunięto Zakony, odebrano moc prawną metrykom kościelnym, zobowiązując ludność do cywilnych kontraktów małżeńskich, powstrzymano dotacje dla Kościoła katolickiego, wprowadzono kontrolę majątku kościelnego. Ze względu na niepodporządkowanie się władz kościelnych ustawom majowym władze pruskiego zaborcy zakazały działalności seminariom duchownym na terenie Prus (Poznań, Gniezno, Braniewo, Pelplin). Za nieposłuszeństwo władzom świeckim duchowieństwu grodziły grzywny i więzienie¹¹.

Restrykcyjne działania pruskiego zaborcy powodowały nasilenie ruchu oporu wśród Polaków i polskich katolików¹². Wydarzenia gietrzwałdzkie z 1877 roku wsparły polskich katolików, odbijając się szerokim echem w całym państwie pruskim. Przyczynił się do tego niewątpliwie poeta, publicysta i działacz społeczny Andrzej Samulowski z Gietrzwałdu, współzałożyciel „Gazety Olsztyńskiej”¹³ (polskojęzyczne czasopismo, pierwszy numer ukazał się w 1886 r.), założyciel biblioteki i Polsko-Katolickiego Towarzystwa Ludowego im. św. Wojciecha, inicjator Polskiego Komitetu Wyborczego na Warmii. Skupiał on wokół siebie innych działaczy, co spowodowało, że Gietrzwałd był na Warmii centrum myśli polskiej i działalności politycznej. Historycy twierdzą, że w wydarzeniach gietrzwałdzkich z 1877 roku należy dostrzec impuls ruchu polskiego¹⁴, gdyż zostały wykorzystane przez Polaków do umocnienia postaw narodowyzwoleńczych. Podkreślano w nich dowartościowanie polskiej mowy oraz katolickich praktyk religijnych. Pojawienie się w 1878 roku ruchu robotniczego w Niemczech osłabiło kulturkampf, który ostatecznie upadł w 1887 roku¹⁵.

¹¹ Zob. A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1821-1945*, cz. 1: *Studium prozopograficzne*, Olsztyn 2004, s. 252-263.

¹² Zob. J. Jasiński, *Polityczna i religijna rola ośrodka gietrzwałdzkiego w latach 1877-1914*, s. 11n, 26.

¹³ Por. A. Wakar, W. Wrzesiński, „*Gazeta Olsztyńska*” 1886-1939, Olsztyn 1986, s. 23-35.

¹⁴ Zob. J. Jasiński, *Polityczna i religijna rola ośrodka gietrzwałdzkiego w latach 1877-1914*, s. 26-27.

¹⁵ Z. Zieliński, *Kulturkampf*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 10, Lublin 2004, kol. 205-207.

2. Opis objawień maryjnych w Gietrzwałdzie: od 27 czerwca do 16 września 1877

Gietrzwałd to warmińska wieś lokowana w XIV wieku, z gwarancją istnienia kościoła. Jest położona w północnej Polsce, między Olsztynem a Ostródą. Historycy przypuszczają, że pierwszą świątynię zniszczono w czasie wojny krzyżacko-polskiej (1410-1414). Źródła historyczne odnotowują fakt pobudowania kościoła gotyckiego w XV wieku. Konsekracja miała miejsce 31 marca 1500 roku, świątynię dedykowano Najświętszej Maryi Panny, z czasem tytuł przemianowano na „Narodzenia Najświętszej Maryi Panny” oraz dodano drugorzędny patronat: Świętych Apostołów Piotra i Pawła (1790 r.). Kościół był sukcesywnie przebudowywany i rozbudowywany, zwłaszcza po 1877 roku¹⁶. W gietrzwałdzkiej świątyni znajduje się XV-wieczny obraz Madonny z Dzieciątkiem¹⁷. W roku 1967 odbyła się jego uroczysta koronacja¹⁸. W roku 1970 świątyni nadano tytuł bazyliki mniejszej¹⁹.

Wydarzenia gietrzwałdzkie z 1877 roku były na bieżąco szczegółowo badane i opisywane przez zespół specjalistów (lekarze, teologowie, duchowni katolicy i protestanci). Obszerna dokumentacja z 1877 roku znajduje się w Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie²⁰. W roku 1977 została sporządzona synteza historyczna wydarzeń gietrzwałdzkich²¹. Na podstawie tych źródeł his-

¹⁶ Zob. St. Kuprjaniuk, *Przekształcenia architektoniczne sanktuarium maryjnego w Gietrzwałdzie w drugiej połowie XIX w.*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 65-90.

¹⁷ Por. M. Borzyszkowski, *Pielgrzymki do sanktuariów maryjnych a rodzina*, „Studia Pelplińskie” 1986, s. 73.

¹⁸ W. Nowak, *Historia obrazu i kultu Matki Boskiej Gietrzwałdzkiej*, „Studia Warmińskie” t. 14, 1977, s. 120.

¹⁹ „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1971, nr 26, s. 37-38.

²⁰ Tekst spisanych słów Matki Bożej znajduje się w Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie [=AAWO]. Opracowane zostały przez bpa Jana Obląka w artykule pt. *Objawienia Matki Boskiej w Gietrzwałdzie. Ich treść i autentyczność w opinii współczesnych (1877-1977)* – zob. „Studia Warmińskie” t. 14, 1977, s. 7-73; zob. też kalendarium wydarzeń gietrzwałdzkich z 1877 r. – K. Bielawny, *Gietrzwałd w 1877 roku*, w: *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005, s. 21-32. Zob. A. Kopiczko, *Objawienia gietrzwałdzkie w świetle zbiorów Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie*, w: *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa – Gietrzwałd 2003, s. 29-37.

²¹ J. Obląg, *Objawienia Matki Boskiej w Gietrzwałdzie*, s. 16-25; na temat opracowania źródeł archiwalnych zob. J. Jasiński, *Tom „Studiów Warmińskich” poświęconych Gietrzwałdowi*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1979, nr 4.

torycznych sporządzono poniższe kalendarium, w którym są ujęte wypowiedzi i inne wątki bezpośrednio lub pośrednio dostarczające przesłanek teologicznych.

Zanotowano zjawienia maryjne w dniach od 27 czerwca do 16 września 1877 roku. Było ich ponad 160, prawie każdego dnia, czasem nawet kilka razy dziennie. Obejmowały one wspólną modlitwę z Niepokalaną oraz rozmowę na różne tematy, poruszane także przez wizjonerki.

Pierwsza wizja była udziałem Justyny Szafryńskiej, wydarzyła się 27 czerwca 1877 r. Oto opis objawień, na podstawie historycznego opracowania biskupa Jana Obląka: „...niezwykła jasność, a w niej biało ubrana postać, z długimi włosami opadającymi na ramiona, siedząca na złocistym tronie, udekorowanym perłami. Po chwili zauważyła jasny blask zstępujący z nieba i anioła ze złotymi skrzydłami, w białej szacie złotem przetykanej z białym wieńcem na głowie, który złożył niski ukłon postaci siedzącej na tronie. Gdy Justyna odmówiła Pozdrowienie Anielskie, postać podniosła się z tronu i wraz z aniołem uniosła się do nieba”²². Druga wizja Justyny Szafryńskiej, z dnia 28 czerwca 1877 r.: „...zadzwoniono na Anioł Pański, drzewo klonu zostało oświetlone. Wokół niego utworzył się złoty krąg, a na jego tle ukazał się tron ze złota wyłożony perłami, do którego dwaj aniołowie przyprowadzili Najświętszą Dziewicę. Gdy usiadła, inni dwaj aniołowie przynieśli Dziecię Jezus w niebiańskim blasku, trzymające w lewym ręku kulę ziemską i posadzili Je na lewym kolanie Matki Boskiej. Jeszcze inni dwaj aniołowie unosili błyszczącą koronę nad głową Madonny. Inny znów anioł przyniósł złote berło i trzymał je w prawej ręce nad koroną. Nad wszystkim pojawił się jeszcze jeden anioł, który wskazywał na wielki krzyż w pozycji poziomej, bez wizerunku Chrystusa ukrzyżowanego”²³.

29 czerwca 1877 r.: Wizja powtórzona poprzedniego dnia.

30 czerwca 1877 r.: Niewiasta siedząca na tronie, sama. Widziana także przez Barbarę Samulowską. Z polecenia proboszcza, którym był ks. August Weichsel, Justyna zapytała Niewiastę czego żąda. W odpowiedzi usłyszała: „Życzę sobie, abyście codziennie odmawiali różaniec”.

1 lipca 1877 r.: Na pytanie Justyny ‘kim jest?’, Niewiasta odpowiedziała: „Jestem Najświętsza Maryja Panna Niepokalanie Poczęta”. Barbara nie miała wizji w tym samym czasie, dopiero w nocy, i usłyszała odpowiedź: „Maryja Niepokalane Poczęcie”. Od tego dnia obie dziewczynki miały wizje w tym samym czasie – wieczorem, podczas modlitwy różańcowej.

2 lipca 1877 r.: Wizje takie jak w dniach poprzednich.

²² J. Obląk, *Objawienia Matki Boskiej w Gietrzwałdzie*, s. 16.

²³ Tamże, s. 16-17.

3 lipca 1877 r.: Odpowiedź Niepokalanej na pytanie wizjonerek jak długo będą trwać te spotkania: „Będę tu przychodzić jeszcze dwa miesiące”. „Stanie się cud – później chorzy zostaną uzdrowieni”. Na pytanie co chorzy powinni robić, aby otrzymać uzdrowienie, wizjonerki usłyszały: „Powinni modlić się na różańcu”. Decyzją ks. proboszcza, podczas modlitwy wizjonerki były oddalone jedna od drugiej (stały w różnych miejscach). Także zabroniono im się spotykać poza czasem objawień oraz przesłuchiwało je oddzielnie.

5 lipca 1877 r.: Do miejsca objawień przybyli pielgrzymi i zgodnie ze znaną praktyką pokutno-pątniczą zawiesili na klonie płótno przeznaczone dla chorych. Wizjonerki poprosiły Niepokalaną o pobłogosławienie płócien. Wówczas Niepokalana poleciła zdjąć płótna z drzewa i położyć na ziemi.

6 lipca 1877 r.: Na pytanie wizjonerek, co powinny uczynić poza modlitwą, Niepokalana poleciła postawić w miejscu objawień krzyż murowany z figurą Niepokalanego Poczęcia, a u podnóża miało być położone płótno dla uzdrowienia chorych. Proboszcz i wierni nie do końca zrozumieli, czy ma być krzyż czy kapliczka. Z tego powodu, 9 lipca 1877 r. wizjonerki zapytały Niepokalaną o to czy ma być krzyż, czy kapliczka oraz czy figura ma być siedząca czy stojąca. W odpowiedzi usłyszały, że jest to obojętne czy krzyż czy kapliczka, a postać ma być stojąca.

W dniach 10-17 lipca wizje były podobne do wcześniejszych.

18 lipca 1877 r.: Wizjonerki ujrzały napis w języku polskim, ale nie zdążyły go odczytać. Niepokalana poinformowała, że tamta treść nic nie znaczy.

19 i 21 lipca 1877 r.: Wizja Niepokalanej – smutna i płacząca. Zjawienie krótkie, w drugim dniu tylko przez drugą tajemnicę różańca.

22 lipca 1877 r.: Wizjonerki zapytały Niepokalaną o to czy Ojciec Święty będzie szanowany. Niepokalana odpowiedziała: „Nie ma żadnego poszanowania dla Mnie, ludzie nawet nie klękają i jeśli nie nastąpi poprawa, nie przyjdę więcej”. Wizjonerki zatrwożyły się i zapytały czy różaniec jest źle odmawiany. Wówczas Niepokalana stwierdziła, że „odmawiany jest bardzo dobrze”.

23 lipca 1877 r.: Wizjonerki zapytały czy Ojciec Święty doczeka się triumfu Kościoła, odpowiedź była twierdząca.

24 lipca 1877 r.: Wizjonerki uzyskały aprobatę dla przynoszenia przez chorych wody i płótna. Niepokalana zażyczyła sobie, aby tylko płótno kłaść pod krzyżem. Od tego dnia modlitwę różańcową podzielono na trzy części: rano odmawiano część radosną, w południe – bolesną, wieczorem – chwalebną.

25 lipca 1877 r.: Pojawiły się drobne różnice w zeznaniach wizjonerek. Justyna twierdziła, że Niepokalana życzy sobie, aby w trakcie modlitwy różańcowej pod klonem stał krzyż i dwie chorągwie. Barbara zaś twierdziła, że nie było

takiego życzenia, ale że widziała krzyż i chorągwie. Ks. proboszcz w wyniku tych niezgodności zakazał dziewczętom przychodzenia na różaniec i przekazywania treści objawień, a pielgrzymom polecił nie przychodzić do Gietrzwałdu. Justyna jednak przyszła wieczorem na różaniec, stojąc w tłumie pątników. Ujrzała Niepokalaną i usłyszała: „Jeszcze mniej będą wierzyć ludzie, jeszcze większe przyjdą na was prześladowania, ale to dla waszego dobra”. W tym dniu, dwie zamężne rodziny – Józefa Gross z miejscowości Woryty oraz druga rodzina o tym samym nazwisku z Gietrzwałdu – zaoferowały chęć pomocy ks. proboszczowi. Pierwsza zaopiekowała się Barbarą, druga Justyną. Po tych zapewnieniach ks. proboszcz zezwolił dziewczętom zająć dawne miejsce na modlitwie.

27 lipca 1877 r.: Barbara zapytała Niepokalaną o to, czy znana jej osoba powinna wstąpić do klasztoru. Odpowiedź brzmiała: „Dobrze jest, jeśli do klasztoru idzie tyle osób, ile może”.

28 lipca 1877 r.: Na polecenie ks. proboszcza, wizjonerki zapytały Niepokalaną, dlaczego wielu ludzi fałszywie przysięga. Odpowiedź, którą otrzymała Barbara brzmiała: „Teraz przed końcem świata szatan obchodzi ziemię jak zgłodniały pies, aby pożreć ludzi”. Pytanie Justyny było trochę inne – „co to znaczy, jeśli ktoś fałszywie przysięga?” – odpowiedź Niepokalanej: „Taki nie jest godny wejść do nieba, on jest do tego namówiony przez szatana”.

29 lipca 1877 r.: Tego dnia Niepokalana poleciła wizjonerkom przekazać prośbę, żeby wszyscy słuchali kapłanów. Zaaprobowała też propozycję, aby na miejsce objawień pielgrzymowali inni kapłani.

1 sierpnia 1877 r.: W obliczu szalejącego kulturkampfu, wizjonerki zapytały Niepokalaną, czy biskup warmiński będzie aresztowany – nie otrzymały odpowiedzi. Barbara zapytała czy osierocone parafie otrzymają wkrótce kapłanów. Niepokalana odpowiedziała, że otrzymają, ale ludzie muszą się gorliwie modlić w tej intencji, wówczas Kościół nie będzie prześladowany, a osierocone parafie otrzymają kapłanów.

3 sierpnia 1877 r.: Niepokalana zapewniła, że zawsze błogosławi, zwłaszcza wiernym Bogu.

4 sierpnia 1877 r.: Wizjonerki zapytały Niepokalaną w imieniu rodzin przybywających na miejsce objawień, o los dwóch zaginionych synów. O jednym odpowiedź była pocieszająca, o drugim nie było podanych informacji.

5 sierpnia 1877 r.: Wizjonerki zapytały czy będzie czynny klasztor w Łąkach²⁴. W odpowiedzi usłyszały, że klasztor będzie otwarty jeśli ludzie będą się gorliwie modlić.

²⁴ Łąki Bratiańskie – to miejscowość położona niedaleko Nowego Miasta Lubawskiego, obecnie województwo warmińsko-mazurskie. Znajdował się tu klasztor franciszkański, funkcjonują-

6 sierpnia 1877 r.: Rozmowa dotyczyła kwestii odnowy figury Matki Bożej z kościoła w Sząbruku²⁵. Niepokalana stwierdziła, że ma być wykonana nowa.

8 sierpnia 1877 r.: Rozmowa wizjonerek z Niepokalaną dotyczyła modlitwy. Niepokalana pouczyła, że nie należy pytać o to, jaka modlitwa jest szybciej wysłuchana – skierowana do Boga czy do Maryi – ale należy trwać na modlitwie.

10 sierpnia 1877 r.: Wizjonerki odwiedziły tego dnia Barbarę Hennig – krawcową. Podczas wizyty poczuły słabość – wówczas usłyszały słowa informujące, że od teraz w tym miejscu będą objawienia, z nakazem, aby wizjonerki tu przychodziły i modliły się choćby inni im zabraniali. Dziewczęta opowiedziały o zdarzeniu ks. proboszczowi, który zabronił odwiedzać krawcową, a podczas wieczornych wizji otrzymały naukę od Niepokalanej o konieczności posłuszeństwa proboszczowi: „Macie słuchać księdza”. Niepokalana przestrzegła także, że wizje w domu Hennigowej były od złego ducha.

11 sierpnia 1877 r.: Troska o Kościół prześladowany polityką kulturkampfu wybrzmiewała w wielu pytaniach skierowanych do Niepokalanej. Na pytanie „czy Kościół w Polsce będzie oswobodzony” Niepokalana odpowiedziała twierdząco. W tym dniu rozmowa mistyczna dotyczyła także pokuty osoby skrupulatnej – Niepokalana pouczała, że taka osoba „powinna pytać spowiednika”.

12 sierpnia 1877 r.: Na prośbę ks. proboszcza wizjonerki modliły się o nawrócenie pijaków. Na co Niepokalana „z westchnieniem” odpowiedziała: „Oni będą ukarani”. Także w tym dniu poproszono Niepokalaną o pobłogosławienie źródła przy plebanii – na co otrzymano obietnicę, że stanie się to później.

13 sierpnia 1877 r.: Na prośbę Antoniego Buchholza z Ornety i jego żony, wizjonerki modliły się o zdrowie dla nich. Usłyszały wówczas zapewnienie, że będą zdrowi, jeżeli „będą się modlić i nie będą pić wódki”. Oprócz tej, poruszona była jeszcze sprawa misjonarza Foxa z Ameryki – wizjonerki uzyskały potwierdzenie, że żyje.

14 sierpnia 1877 r.: Barbara zapytała Niepokalaną o uzdrowienie chorych dzieci, na co uzyskała pouczenie: „One wiedzą, co mają czynić, modlić się oraz używać wody i płótna”. Była poruszona także kwestia luteranina, który dla nawrócenia powinien przyjść na miejsce objawień i nauczyć się modlitwy różańcowej.

cy od XIV wieku, z cudowną figurką Matki Bożej Łąkowskiej. Do klasztoru pielgrzymowali wierni z Kaszub, Prus Książęcych (Warmia), a także z Polski Kongresowej. Szczyt popularności przypada na XVIII i XIX wiek. W 1875 roku klasztor zamknięto na mocy ustawy z 31 maja 1875 roku o zniesieniu zakonów. Zob. E. Piszcz, *Łąki Bratiańskie – najstarsze miejsce kultu maryjnego w diecezji chełmińskiej*, „Nasza Przeszłość” 1971, nr 34, s. 177-203.

²⁵ Sząbruk – wieś kościelna położona niedaleko Olsztyna i Gietrzwałdu, założona w 1352 roku przez kapitułę warmińską. Obecnie miejscowość turystyczna.

15 sierpnia 1877 r.: W uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny wizjonerki ujrzały Niepokalaną radosną, w otoczeniu śpiewających i grających aniołów.

19 sierpnia 1877 r.: Na prośbę ks. proboszcza wizjonerki modliły się o nawrócenie zepsutych dziewcząt, na co usłyszały: „One będą ukarane”.

20 sierpnia 1877 r.: Na pytanie wizjonek, czy mają różaniec odmawiać przed Mszą św. Niepokalana pouczyła, że trzeba najpierw wysłuchać Mszy św., a potem odmówić różaniec, gdyż Msza jest ważniejsza od różańca. Poruszana była także kwestia zakazu głoszenia kazań przez rektora ze Stoczka – Niepokalana zapowiedziała, że będzie on prześladowany.

22 sierpnia 1877 r.: Relacje z widzenia Niepokalanej lekko różniły się u obu wizjonek. Zapytana o to Niepokalana odpowiedziała Barbarze: „Bądźcie zadowolone z tego, jak się wam pokazuję”, a Justynie: „Aby ludzie bardziej wierzyli”.

23 sierpnia 1877 r.: Wizjonerki zapytały Niepokalaną o to, kiedy ukaże im się po raz ostatni. Justyna otrzymała odpowiedź, że w „moje narodzenie” – w sobotę wieczorem – 8 września o godz. 9, a Barbara, że w „moje narodzenie” – w niedzielę wieczorem. Zgodnie z kalendarzem, 8 września tego roku przypadał w sobotę. Różnice w zeznaniach wzbudziły wątpliwość czy wizjonerki mówią prawdę. Tymczasem nie wykazały one swoim zachowaniem żadnych oznak niepokojących, trwając przy pierwotnych wersjach relacji z doświadczonych objawień.

24 sierpnia 1877 r.: W tym dniu wyjaśnione zostało nieporozumienie co do zapowiedzianej daty ostatnich zjawień. Niepokalana zarzuciła Barbarze nieuważę, co spowodowało błędny przekaz.

29 sierpnia 1877 r.: W rozmowie wizjonerki uzyskały zapewnienie, że siostry zakonne powrócą do pracy w Szpitalu Mariackim w Olsztynie.

30 sierpnia 1877 r.: Niepokalana obiecała, że 8 września wydarzą się cudowne uzdrowienia.

1 września 1877 r.: Barbara zapytała Niepokalaną o to, czego sobie życzy od ks. proboszcza Weichsła. Na co usłyszała odpowiedź, żeby zawsze modlił się do Niej, że Ona zawsze go broniła i będzie bronić do końca jego życia.

2 września 1877 r.: W odpowiedzi na pytanie jednego z pątników o to jak można pomóc zmarłym rodzicom, Niepokalana poleciła modlitwę mszalną jako największy dar.

3 września 1877 r.: Justyna zapytała o to, co należy czynić dla nawrócenia pewnej luteranki, otrzymała odpowiedź o konieczności odprawienia Mszy św. Barbara zaś zapytała o konkretną sytuację człowieka, który odszedł z domu, otrzymała odpowiedź, że zmarł.

4 września 1877 r.: Wizjonerki zapytały Niepokalaną o to, czy wolno siostrze spowiadać się u rodzzonego brata, który jest kapłanem. Odpowiedź była zaprzeczająca.

5 września 1877 r.: Wizjonerki dopytywały się o to, co zrobić, aby odzyskać kościół w Królewcu. W odpowiedzi usłyszały: „My powinniśmy się modlić i oni powinni się modlić”. Na pytanie która modlitwa jest bardziej poprawna „O Królowo Serca Jezusowego, módl się za nami”, „Królowo nasza od Serca Jezusowego módl się za nami” – otrzymały odpowiedź, że obie są takie same.

7 września 1877 r.: Wizjonerki zapytały Niepokalaną o to, czego życzy sobie od kapłanów warmińskich. Odpowiedź: „Kapłani powinni gorliwie modlić się do Najświętszej Panny, wtedy Ona zawsze będzie przy nich”.

8 września 1877 r.: W tym dniu zostało wypowiedziane główne – obok deklaracji o Niepokalanym Poczęciu i poleceniu odmawiania różańca – przesłanie orędzia gietrzwałdzkiego: „Nie smućcie się, bo Ja będę zawsze przy was”. Oprócz słów orędzia, zostało także pobłogosławione źródło pod lasem, niedaleko kościoła. Przez Gietrzwałd przepływał strumień wpadający do rzeki o nazwie Giłwa. Częściowo był zasypany, więc woda przepływała podziemnym strumieniem. Podczas prac melioracyjnych w 1870 roku wykopano rów, którym popłynęła woda. Ks. proboszcz poprosił o błogosławieństwo maryjne dla tego miejsca. Prośba została spełniona ok. godz. 19, przed nabożeństwem różańcowym. We wskazane miejsce udały się wizjonerki, duchowieństwo i kilka innych osób. Odmówiono modlitwy (Anioł Pański i Litanię Loretańską), podczas których dziewczęta miały wizje błogosławienia źródła.

W dniu 12 września 1877 roku do Gietrzwałdu została przywieziona figura Niepokalanej, wykonana w Monachium²⁶. Justyna i Barbara stwierdziły, że jest brzydka w porównaniu z tym, co widziały w wizjach. Wtedy, podczas wieczornej modlitwy różańcowej miały widzenia Niepokalanej, która pocieszała dziewczęta i zapewniła, że figura jest dobra. Ponadto odnotowano jeszcze dwie wizje maryjne w Gietrzwałdzie. W dniu 15 września 1877 roku Niepokalana zjawiała się w otoczeniu adorujących ją aniołów i odpowiedziała twierdząco na pytanie wizjonerek o to, czy powinny wstąpić do zakonu. W dniu 16 września 1877 roku odbyły się uroczystości poświęcenia figury Niepokalanej. W trakcie modlitwy różańcowej wizjonerki otrzymały ostatnie polecenie: „Odmawiajcie gorliwie różaniec”.

Przytoczone powyżej wypowiedzi oraz opis wizji tworzą orędzie gietrzwałdzkie. Dotyczą one różnych spraw indywidualnych, pytań, prośb, które

²⁶ E. Piszczyk, *Echa objawień gietrzwałdzkich w „Pielgrzymie”*, „Studia Warmińskie” t. 14, 1977, s. 218.

są związane z codziennymi problemami, ludzkim losem i zwykłym życiem. Ta warstwa treści objawień świadczy o deklaracji Matki Bożej „Ja zawsze będę z wami”. Bliskość, przebywanie ‘z ludźmi’, troska o ich sprawy i codzienność daje doświadczenie realizmu obecności Matki Bożej jako utożsamiającej się ze społecznością zamieszkującą Gietrzwałd i okolice. W orędziu gietrzwałdzkim jest też przesłanie teologiczne, którego wątkiem głównym jest zobrazowanie teologicznego fenomenu Niepokalanego Poczęcia. Całościowe ujęcie treści objawień gietrzwałdzkich pozwala wyciągnąć wnioski dalsze, mające charakter duszpasterski, o profilu ukierunkowanym na przygotowywanie wiernych do czynnego i odpowiedzialnego podejmowania zadań chrześcijańskich w świecie oraz we wspólnocie eklezjalnej.

3. Wizjonerki gietrzwałdzkie

Kilka osób podawało się za wizjonerów gietrzwałdzkich: Justyna Szafryńska (l. 13), Barbara Samulowska (l. 12), Elżbieta Bilitewska (l. 46), Katarzyna Wieczorkówna (l. 24). Do wizji przyznawali się także: Maria Durand, Józef Pulkalski, Jan Kujawa, Leon Łączyński, Antoni Roweda. Wizjonerzy zostali poddani badaniom lekarskim, a ich relacje ocenie teologicznej. Za wiarygodne uznano relacje Justyny i Barbary. Obserwacje i badania przeprowadzono w czasie trwania objawień oraz poza nimi²⁷. Zachowanie dziewcząt skojarzone z cechami charakteru i temperamentu wskazało na ich prawdomówność nawet w sytuacji, gdy ich relacje różniły się co do niektórych szczegółów opisywanych wizji i przekazywanego orędzia. Wizje trwały krótko, podczas modlitwy. Pojawiała się postać, wokół której wszystko inne było zakryte cieniem. Podczas ekstazy dziewczęta były poddawane badaniom polegającym na próbie przeszkodzenia w skupieniu ogarniającym całe ciało. Wizjonerki wiedziały co się wokół nich dzieje, ale nie reagowały w zwyczajny sposób na różnego rodzaju zakłócenia. Podczas wizji nie występował u nich odruch bezwarunkowy po ukłuciu ręki lub machnięciu blisko przed otwartymi oczami, a przesuwanie wizjonek lub przechylenie głowy nie powodowało zmiany punktu, w które skierowany był wzrok.

²⁷ Zob. relację komisji członków komisji biskupiej, w: J. Oblak, *Objawienia Matki Boskiej w Gietrzwałdzie*, s. 26-27.

*a) Justyna Szafrzyńska*²⁸

Justyna Szafrzyńska urodziła się 31 marca 1864 r. w miejscowości Woryty (na terenie parafii gietrzwałdzkiej). Historycy do dziś nie ustalili daty jej śmierci. Rodzicami byli Wilhelm i Anna z d. Schlonga. Miała siostrę Marię i brata Jana. Po śmierci ojca, matka wyszła ponownie za mąż oraz urodziła Annę i Barbarę. Justyna była wątłą dziewczynką ale zdrową, regularnej budowy ciała. Odznaczała się pobożnością i skromnością, była dobrze ułożona, grzeczna, pomocna. Miała niebieskie oczy i jasne włosy oraz bladą skórę. Jako pierwsza miała wizje maryjne. W czasie objawień przygotowywała się do przyjęcia Pierwszej Komunii św. Po zakończeniu objawień, dla ochrony przed politycznymi restrykcjami, została wysłana wraz z Barbarą, pod opiekę sióstr zakonnych do klasztoru Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo, w Lidzbarku Warmińskim. Potem przeniesiono ją do Chełmna nad Wisłą, a następnie do Pelplina. W 1883 roku wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo. W lutym 1897 roku nie odnowiła corocznych ślubów zakonnych i opuściła zgromadzenie. Na chwilę obecną, dalsze jej losy nie są znane.

*b) Barbara Samulowska*²⁹

Barbara Samulowska urodziła się 21 sierpnia 1865 roku w Worytach, zmarła 6 grudnia 1950 roku w Gwatemali. Rodzicami byli Józef i Karolina z d. Barczewska. Miała dwóch starszych braci – Józefa i Jana. Była żywego temperamentu. Inteligentna, zdolna i pilna, osiągała dobre wyniki w nauce, odznaczała się moralnością i wyróżniała dobrym zachowaniem. Ciemnooka brunetka o śniadej cerze. W roku 1877 przygotowywała się do przyjęcia po raz pierwszy Komunii św., uroczystość odbyła się 28 czerwca. Była spokrewniona z Justyną Szafrzyńską. Pierwsze widzenie Barbara miała 30 czerwca 1877 roku. Po zakończeniu objawień, wraz z Justyną, Barbara została wysłana do klasztoru

²⁸ Tamże, s. 9-10; K. Bielawny, *Gietrzwałd w 1877 roku*, s. 32-37.

²⁹ J. Obłąk, *Objawienia Matki Boskiej w Gietrzwałdzie*, s. 10-11; B. Tomczyk, *Siostra Miłosierdzia Barbara Stanisława Samulowska (†1950). Wizjonerka z Gietrzwałdu*, „Studia Warmińskie” t. 14, 1977, s. 137-145; J. Chłosta, *Barbara Samulowska – wizjonerka z Gietrzwałdu*, w: *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa – Gietrzwałd 2003, s. 47-56; K. Bielawny, *Gietrzwałd w 1877 roku*, s. 37-45; D. Galanciak, *Barbara Stanisława Smulowska – the Witness of Marian Apparitions in Gietrzwałd*, „Forum Teologiczne” t. 19, 2018, s. 29-44; wersja polskojęzyczna: *Barbara Stanisława Samulowska – świadek objawień maryjnych w Gietrzwałdzie*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 41-55.

w Lidzbarku Warmińskim, następnie w Chełmnie nad Wisłą oraz w Pelplinie. W 1883 roku wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo, przyjmując imię zakonne – Stanisława. Była posłuszna wobec przełożonych i gorliwa w wypełnianiu obowiązków, serdeczna, pobożna. Ze względu na pruskie prześladowania w roku 1884 wysłano ją do Paryża. W 1895 roku udała się na misje do Gwatemali, gdzie pozostała do końca życia. Podopieczne wydały o niej świadectwo potwierdzające wyjątkową pobożność maryjną. Wśród ludzi świeckich pozostała o niej pamięć jako o osobie świątobliwej. Aktualnie trwa jej proces beatyfikacyjny.

4. Proces uwiarygodnienia wydarzeń gietrzwałdzkich jako objawień maryjnych

Objawienia gietrzwałdzkie otrzymały aprobatę kościelną na mocy dekretu biskupa warmińskiego. Na podstawie dokumentacji archiwalnej sporządzonej przez ks. Augusta Weichsła i komisję biskupią, biskup Józef Drzazga ogłosił 11 września 1977 roku dekret zatwierdzający kult objawień Matki Bożej w Gietrzwałdzie „jako nie sprzeciwiający się wierze i moralności chrześcijańskiej”³⁰. Oznacza to, że – po przeprowadzeniu badań historycznych w odniesieniu do całości wydarzeń, medycznych w odniesieniu do stanu zdrowia i poczytalności wizjonerek oraz teologicznych w odniesieniu do treści przekazanych przez wizjonerki – nie stwierdzono odstępstwa od prawdy zawartej w Piśmie Świętym i Tradycji oraz potwierdzono prawdziwość przekazywanych świadectw związanych z przeżyciami duchowymi. W związku z tym uprawnione jest nazywanie wydarzeń gietrzwałdzkich *objawieniami*. Orędzie zawarte w objawieniach gietrzwałdzkich uwiarygodnia przekaz treści wiary, sprzyjając pogłębianiu tożsamości katolickiej i wzmacniając u wiernych świadomość odpowiedzialności za Kościół.

Na podstawie dokumentacji archiwalnej – którą stanowią sprawozdania, protokoły przesłuchań wizjonerek i świadków wydarzeń gietrzwałdzkich 1877, doniesienia, korespondencja – dowiadujemy się o sposobie uwiarygodnienia objawień maryjnych. Proces obserwacji został dokładnie opisany w dokumentach dotyczących różnych działań weryfikujących, zaś jego etapy poświadczone

³⁰ Dekret Nr 2100/77 Biskupa Warmińskiego – zob. „Studia Warmińskie” t. 14, 1977, s. 5; „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1977, listopad-grudzień, nr 6, s. 287-288; zob. też Aneks 1.

przez osoby kompetentne. Dokumentacja została sporządzona przez następujące osoby: ks. August Weichsel, ks. August Wunder, ks. Augustyn Kolberg, ks. Franciszek Hipler, specjalna komisja biskupa Filipa Kremenza w składzie: ks. Augustyn Karau i ks. Edward Stock, biegli specjaliści świeccy: August Dittrich, Poschmann, A. Sonntag; bp Filip Krementz.

Ks. August Weichsel był proboszczem w Gietrzwałdzie, Niemcem posługującym się językiem polskim³¹. Na polecenie biskupa warmińskiego Filipa Kremenza sporządził szczegółowe sprawozdanie z relacji wizjonerek³². W Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie jest przechowywana niemieckojęzyczna wersja sprawozdania. Według źródeł, ks. August Weichsel zapisał relacje każdej z osób przyznających się do wizji (Szafryńskiej, Samulowskiej, Bilitewskiej, Wiczorek i innych).

Ks. August Wunder – kanonik Kapituły Warmińskiej. Przesłuchał wszystkie osoby podające się za widzących zjawienia. Wykluczył Marię Durand, Józefa Pukalskiego, Jana Kujawę, Leona Łączyńskiego, Antoniego Rowedę³³.

Ks. Augustyn Kolberg – subregens w Seminarium Duchownym w Braniewie. Sporządził sprawozdanie w języku niemieckim, z notatkami polskojęzycznymi. Precyzyjnie opisał stan emocjonalny i fizyczny wizjonerek. Postawy Justyny i Barbary ocenił pozytywnie, nie wykluczając prawdziwości doświadczeń mistycznych³⁴.

Ks. Franciszek Hipler – regens Seminarium Duchownego w Braniewie. Sporządził protokoły w języku polskim i niemieckim. Obserwował postawę wizjonerek, nie wykluczył autentyczności działania czynnika nadprzyrodzonego³⁵. Napisał pierwszą książeczkę o objawieniach gietrzwałdzkich (niemiecka wersja – 1877, polska wersja – 1878)³⁶, pozytywnie ocenił w niej treść objawień i wizjonerki.

Nad weryfikacją świadectw przedstawionych przez wizjonerki pracowała specjalna komisja biskupia do zbadania wydarzeń gietrzwałdzkich. Biskup Krementz powołał ją w dniu 8 sierpnia 1877 roku, jako zespół do szczegółowego

³¹ Zob. Z. Jakubowski, *Ksiądz Augustyn Weichsel – proboszcz gietrzwałdzki w czasie objawień 1877 roku*, „Studia Warmińskie” t. 14, 1977, s. 147-152.

³² Zob. Sprawozdania w „dodatku źródłowym” do: J. Obłąk, *Objawienia Matki Boskiej*, s. 41-72.

³³ J. Obłąk, *Objawienia Matki Boskiej*, s. 26.

³⁴ Tamże, s. 26.

³⁵ Tamże, s. 27-28.

³⁶ Tamże, s. 38; A. Kopiczko, *Objawienia gietrzwałdzkie w świetle zbiorów Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie*, s. 32. Reedycja książeczki: F. Hipler, *Objawienia Matki Boskiej w Gietrzwałdzie* (przedruk z 1883 roku), Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne: Olsztyn 2006 i 2012.

zbadań nadzwyczajnych wydarzeń. W jej skład weszli: ks. Augustyn Karau (dziekan olsztyński) i ks. Edward Stock (dziekan barczewski). W wyniku przesłuchań i obserwacji stwierdzono, że objawienia mają realną podstawę; wskazano na autentyczność relacji przekazanych przez dzieci (Justynę i Barbarę)³⁷. Do komisji weszli także: August Dittrich – lekarz, katolik świecki z Dobrego Miasta; Poschmann – lekarz, katolik świecki z Ornety; A. Sonntag – lekarz, ewangelik świecki z Olsztyna. Lekarze – specjaliści stwierdzili zdrowie fizyczne i psychiczne obu wizjonerek – Barbary i Justyny³⁸.

Biskup warmiński Filip Krementz – osobiście spotkał się z wizjonerkami, w dniu 4 września 1877 r. W dniu 21 listopada 1877 roku wydał *imprimatur* dla książeczki ks. Franza Hiplera, z zastrzeżeniem, że pozwolenie na druk nie jest jednoznaczne z kościelną aprobatą nadprzyrodzonego charakteru objawień³⁹. Na podstawie zebranej dokumentacji, biskup Krementz sporządził relację o wydarzeniach gietrzwałdzkich (z datą 12 października 1877 r.), a następnie włączył do sprawozdania przeznaczonego dla Stolicy Apostolskiej i przekazał ją podczas wizyty *Ad limina Apostolorum*. Dokumentacja ta znajduje się w archiwum dawnej Kongregacji Soboru w zbiorze nr 853 dla diecezji warmińskiej⁴⁰.

Biskup nie otrzymał żadnej odpowiedzi ze Stolicy Apostolskiej na informację o nadzwyczajnych wydarzeniach. Sporządził kolejną relację o stanie diecezji (z datą 22 października 1881 r.), wspominając o wydarzeniach gietrzwałdzkich. Otrzymał odpowiedź, ale bez odniesienia do kwestii gietrzwałdzkiej. W relacjach kolejnych rządców diecezji, przekazanych do Stolicy Apostolskiej nie ma wzmianek o Gietrzwałdzie. Pośrednie informacje znajdują się w Archiwum Nuncjatury Monachijskiej (Placówka dyplomatyczna w Monachium była właściwym organem do kontaktów państw Rzeszy Niemieckiej ze Stolicą Apostolską), ale ze względu na obecność „kwestii polskiej” w objawieniach, tematyka wydarzeń Gietrzwałdzkich 1877 roku nie została podjęta przez Stolicę Apostolską⁴¹.

Dla lepszego zobrazowania sytuacji wydarzeń gietrzwałdzkich z perspektywy watykańskiej, warto odnotowania są dwie wypowiedzi: papieska z 1877 roku i biskupia z 1977 r.

³⁷ J. Obląk, *Objawienia Matki Boskiej*, s. 38.

³⁸ Tamże, s. 38.

³⁹ Tamże, s. 38.

⁴⁰ A. Ornatek, *Recepcja informacji o objawieniach gietrzwałdzkich przez Stolicę Apostolską*, w: *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa – Gietrzwałd 2003, s. 39.

⁴¹ Tamże, s. 45.

Papież Pius X, na Placu św. Piotra w Rzymie, w dniu 6 czerwca 1877 roku (czyli trzy tygodnie przed prywatnymi objawieniami), skierował do pielgrzymów z Polski słowa: „Módlmy się wszelako za prześladowców, aby nie uczuli ciężaru gniewu sprawiedliwego Boga”⁴². Wypowiedź ta nawiązuje do sytuacji politycznej ludności zamieszkującej Warmię w roku objawień. Wyrażona jest w niej troska papieża o ludność polską poddawaną polityce kulturkampfu niemieckiego kanclerza Otto Bismarcka. Słowa przekazane przez wizjonerki były odebrane – podobnie jak słowa papieża – jako wyraz solidarności Kościoła z narodem polskim o zagrożonej strukturalnie tożsamości narodowej. W objawieniach Niepokalana mówiła w języku narodowym wizjonerek – po polsku. Ten wątek został wyraźnie dostrzeżony i zinterpretowany jako przychyłność niebios dla „sprawy polskiej”, czyli dla utrzymania polskiej tożsamości mieszkańców Warmii. Skojarzenie tych dwu wydarzeń – wypowiedzi papieskiej i rozmów z mistycznego spotkania – przyczyniło się do usytuowania objawień gietrzwałdzkich i zawartego w nich orędzia w obszarze obrony polskiej tożsamości narodowej, kultury, języka i zwyczajów⁴³.

W roku 1977 biskup warmiński Józef Drzazga, we współpracy z ks. biskupem profesorem Julianem Wojtkowskim, rozpoczął procedurę zatwierdzenia kultu objawień maryjnych w Gietrzwałdzie. Uwieńczenie połączono z IV Ogólnopolskim Kongresem Mariologicznym w Olsztynie (24-26 czerwca 1977 r.)⁴⁴. Podczas obrad, obok wykładów teologicznych i historycznych na temat osób i dzieł związanych z sanktuarium w Gietrzwałdzie oraz objawień maryjnych, ks. biskup Jan Obląk przedstawił historyczne dane dotyczące wydarzeń gietrzwałdzkich, w tym także ocenę treści objawień opracowaną przez komisję biskupią⁴⁵. Na zakończenie kongresu, uczestnicy zwrócili się z prośbą do biskupa warmińskiego o zatwierdzenie kultu Matki Bożej w Gietrzwałdzie, słowami następującej rezolucji:

⁴² *Przemówienie Ojca Świętego Piusa X do pielgrzymów polskich w dniu 6 czerwca 1877*, „Pielgrzym” 1877, nr 67, z 16 VI.

⁴³ Wydarzenia gietrzwałdzkie stały się inspiracją do powstania „Gazety Olsztyńskiej” – dziennika wydawanego na Warmii do dziś. Zob. K. Bielawny, *Powstanie „Gazety Olsztyńskiej”*, w: *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005, s. 63; zob. też. K. Bielawny, *Niepodległość wyszła z Gietrzwałdu*, Księgarnia Naszego Dziennika 2018.

⁴⁴ Zob. *Program kongresu*, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1977, wrzesień-październik, nr 5, s. 232-235; E. Rzeszutek, *IV Ogólnopolski Kongres Mariologiczny i Maryjny w Olsztynie i Gietrzwałdzie*, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1977, wrzesień-październik, nr 5, s. 235-241.

⁴⁵ Tamże, s. 235.

IV Ogólnopolski Kongres Mariologiczny prosi Biskupa Warmińskiego, aby mocą zwyczajnego swego urzędu pasterskiego potwierdził stuletni kult Matki Boskiej w Gietrzwałdzie i wiarygodność Objawień stojących u jego podstaw. Za odpowiedni dzień ogłoszenia tego dekretu IV Ogólnopolski Kongres Mariologiczny uważa Centralne Uroczystości Maryje w Gietrzwałdzie 11 września 1977 roku⁴⁶.

Przychylając się do prośby teologów, biskup warmiński zwrócił się z prośbą do Prymasa Polski Stefana kardynał Wyszyńskiego o zgodę na ogłoszenie w dniu 11 września 1977 roku, dekretu zatwierdzającego kult i wiarygodność objawień gietrzwałdzkich. Otrzymał odpowiednie zezwolenie⁴⁷.

W dniu 11 września 1977 roku, w sanktuarium maryjnym w Gietrzwałdzie odbyły się uroczystości 100-lecia objawień Matki Bożej w Gietrzwałdzie. Z tej okazji biskup warmiński Józef Drzazga posłał telegram do Pawła VI. Ordynariusz wyraził w nim oddanie i posłuszeństwo Stolicy Apostolskiej⁴⁸. Obchody jubileuszowe trwały dwa dni – 10 i 11 września 1977 r.⁴⁹ Rozpoczęły się nieszporami, po nich była modlitwa różańcowa, wieczorne czuwanie maryjne i Msza św. o północy. Drugiego dnia, po procesji z Cudownym Obrazem do źródła, na błoniach została odprawiona uroczysta Msza św. z udziałem licznych wiernych, przełożonych zakonnych oraz Episkopatu Polski na czele z kard. Karolem Wojtyłą, który wygłosił homilię⁵⁰. Podczas Mszy św. ksiądz biskup Józef Drzazga

⁴⁶ *Rezolucja Kongresu Mariologicznego*, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1977, wrzesień-październik, nr 5, s. 246; zob. też. E. Rzeszutek, *IV Ogólnopolski Kongres Mariologiczny i Maryjny w Olsztynie i Gietrzwałdzie*, s. 240.

⁴⁷ *Słowo biskupa warmińskiego (11.09.1977)*, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1977, listopad-grudzień, nr 6, s. 286.

⁴⁸ *Telegram do Ojca św. z uroczystości stulecia objawień gietrzwałdzkich*, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1977, listopad-grudzień, nr 6, s. 281-282; zob. też: *Odpowiedź Ojca Świętego na telegram uczestników Kongresu Mariologicznego*, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1977 nr 6, s. 286-287.

⁴⁹ *Program ogólnopolskich uroczystości stulecia objawień Matki Boskiej w Gietrzwałdzie*, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1977, listopad-grudzień, nr 6, s. 283; E. Rzeszutek, *Ogólnopolskie uroczystości stulecia objawień matki Boskiej w Gietrzwałdzie*, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1977, listopad-grudzień, nr 6, s. 289-294. Obchodom jubileuszowym towarzyszyła okolicznościowa wystawa – zob. M. Borzyszkowski, *Wystawa „Gietrzwałd 1877-1977”*, „Studia Warmińskie” t. 14, 1977, s. 467-484.

⁵⁰ K. Wojtyła, *„Ja zawsze będę przy was”*. Kazanie kardynała Karola Wojtyły wygłoszone w Gietrzwałdzie 11 września 1977 roku, w: *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu. Materiały z sympozjum mariologicznego. Gietrzwałd 13-15 września 2002 roku*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa – Gietrzwałd 2003, s. 161-165; zob. J. Jezierski, *Karol Wojtyła's sermon for the centenary of Marian apparitions in Gietrzwałd*, „Forum Teologiczne” t. 19, 2018,

odeczytał korespondencję ze Stolicą Apostolską oraz dekret zatwierdzający kult Matki Bożej Gietrzwałdzkiej. Na koniec dokonano Aktu oddania diecezji Matce Bożej Gietrzwałdzkiej⁵¹.

Biskup warmiński powiadomił wcześniej Stolicę Apostolską o planowanych dwóch wydarzeniach maryjnych na Warmii: kongresie maryjnym i jubileuszu stulecia objawień⁵². Otrzymał odpowiedź z Sekretariatu Stanu, z datą 15 maja 1977 r., w której jest mowa o tym, że Paweł VI wyraża radość z planowanych wydarzeń: obchodów jubileuszowych oraz kongresu. Papież udzielił także błogosławieństwa z intencją obfitych owoców duchowych wynikających z obu uroczystości⁵³. Biskup warmiński Józef Drzazga, w dniu 11 września 1977 roku, w 100-lecie rocznicy objawień gietrzwałdzkich, w obecności kard. Karola Wojtyły oraz przybyłych na uroczystość pielgrzymów i duchowieństwa, odczytał ten list okolicznościowy papieża Pawła VI. Oto fragment:

Watykan, 18 maja 1977 roku

Najdostojniejszy Księżu Biskupie, Ojciec Święty przyjął do wiadomości, że w tym roku odbędą się w diecezji warmińskiej dwie uroczystości maryjne o wielkim znaczeniu. Jedna pod koniec czerwca, a mianowicie kongres mariologiczny i maryjny w Olsztynie i Gietrzwałdzie. Druga we wrześniu w tymże samym sanktuarium w Gietrzwałdzie, gdyż minął wiek od chwili, gdy tam – jak utrzymuje tradycja – ukazała się Święta Boża Rodzicielka. Jego Świątobliwość wyraża radość, że znana już pobożność Polaków względem Bożej Rodzicielki wspinała się potwierdza. Kongres ów, dotyczący zarówno nauki jak i ludowej maryjności wydaje się być na czasie, gdyż daje okazję do głębszego wnikięcia w teologię maryjną i do szerszego

s. 7-14; wersja polskojęzyczna: *Kazanie kard. Karola Wojtyły w 100-lecie objawień maryjnych w Gietrzwałdzie*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 121-127.

⁵¹ *Akt oddania diecezji warmińskiej Niepokalanej Dziewicy Maryi w setną rocznicę Jej objawień w Gietrzwałdzie*, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1977, listopad-grudzień, nr 6, s. 288-289.

⁵² *List księdza biskupa ordynariusza do Ojca Św. powiadamiający o jubileuszu w Gietrzwałdzie*, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1977, maj-czerwiec, nr 3, s. 129-130.

⁵³ *List Ojca św. do księdza biskupa ordynariusza*, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1977, wrzesień-październik, nr 5, s. 229-231. Także nagranie filmowe, [od 28':13]: *100-lecie objawień maryjnych w Gietrzwałdzie*, 10-11 września 1977 r. Msza św. z udziałem kard. Karola Wojtyły [DVD-video], Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne 2005 [płyta dołączona do książki *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005]. Pełna treść dokumentu – Wiadomości od Pawła VI – w wersji polskiej jest w Aneksie 2.

rozwinęcia kultu oddawanego Królowej Nieba i Ziemi. Zaprawdę bowiem tajemnica Maryi jest tak wielka, że umysły nie potrafią dość pilnie i ze czcią jej zgłębić. Czuł to św. Augustyn, gdy mówił „czyj umysł wystarczy do poznania, czyj język do wypowiedzenia nie tylko, że na początku było Słowo nie mające żadnej zasady zrodzenia, ale że Słowo ciałem się stało wybierając Dziewicę, którą uczyniło dla siebie matką, a czyniąc matką, zachowało ją dziewicą. Cóż to jest, któż może powiedzieć, kto zamilczeć? Dziwne to stwierdzenie, czego nie potrafimy wypowiedzieć, tego nie wolno nam przemilczeć”. Druga zaś uroczystość, jaka odbędzie się we wspomnianym sanktuarium, przy licznych udziale wiernych, będzie wspaniałym, jak się przewiduje, uczczeniem Maryi, której kult tam w ciągu stu lat pomyślnie się rozrósł i rozszerzył na całą Polskę. Docenił to Ojciec Święty i przed kilkunastu laty wyraził zgodę, aby obraz odbierający tam cześć ukoronowany został w jego imieniu złotą koroną i aby kościół, w którym posługę spełniają Kanonicy Regularni Laterańscy podniesiony został do godności bazyliki mniejszej. Mając to wszystko na uwadze, Ojciec Święty pragnie i prosi Boga, aby z tych uroczystości wyrosły obfite owoce duchowe, które by jak najbardziej wspierały w umocnieniu i postępie życie poszczególnych wiernych i wspólnot kościelnych. Faktem historycznym, źródłowo stwierdzonym jest, iż dziewczęta warmińskie: Barbara Samulowska i Justyna Szafrzyńska, w roku 1877 zeznały o swych widzeniach Matki Boskiej i usłyszanych od niej słowach: „Jestem Najświętsza Panna Maryja Niepokalanie Poczęta. Życzę sobie, abyście codziennie odmawiali różaniec. Nie smućcie się, bo ja zawsze będę przy was”.

Z okazji obchodów jubileuszowych i kongresu maryjnego biskup warmiński otrzymał także list z pozdrowieniami od Prymasa Polski Stefana kardynała Wyszyńskiego⁵⁴. Ksiądz Prymas przekazał błogosławieństwo oraz wyraził uznanie dla ważnej inicjatywy naukowej, przybliżającej do lepszego rozumienia obecności Bogurodzicy w misterium Chrystusa i Kościoła. W liście czytamy, że „Jej obecność jest zawsze skierowana do przybliżenia wiernych do Chrystusa”.

Słowa zatwierdzenia kultu objawień Matki Bożej w Gietrzwałdzie, zostały wypowiedziane przez biskupa warmińskiego Józefa Drzazgę, podczas Mszy św. jubileuszowej w roku 1977, w Gietrzwałdzie, w obecności kardynała Karola Wojtyły, biskupów, kapłanów, osób konsekrowanych i licznie zgromadzonych wiernych⁵⁵. Oto istotny fragment dokumentu:

⁵⁴ „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1977, wrzesień-październik, nr 5, s. 231.

⁵⁵ Zob. nagranie filmowe [od 32':13]: *100-lecie objawień maryjnych w Gietrzwałdzie*. Zob. też: J. Drzazga, *Dekret Biskupa Warmińskiego z dnia 11.09.1977*, „Studia Warmińskie” t. 14, 1977, s. 5. Zob. Aneks 1.

Biorąc pod uwagę zgodność treści objawień gietrzwałdzkich z wiarą i moralnością, prawość tych objawień oraz błogosławione skutki objawień gietrzwałdzkich w ciągu całego stulecia, na większą chwałę Boga w Trójcy Świętej Jedyne Ojca, Syna i Ducha Świętego, na cześć Najświętszej Bogurodzicy Dziewicy Niepokalanie Poczętej, mocą naszego zwyczajnego urzędu pasterskiego w świętym Kościele warmińskim, niniejszym zatwierdzamy kult objawień Matki Boskiej w Gietrzwałdzie, jako nie sprzeciwiający się wierze i moralności chrześcijańskiej, oparty na faktach wiarygodnych, których charakter nadprzyrodzony i Boży nie da się wykluczyć.

Część II:
Teologiczna interpretacja objawień
gietrzwałdzkich

1. Wstęp do teologii objawień maryjnych

Nadzwyczajne zjawienia istot duchowych znane są w każdej kulturze i doświadczają ich ludzie w każdym pokoleniu. Niektóre spośród nich są ujawniane przez wizjonerów. Z racji religijnego charakteru powinny być zweryfikowane teologicznie, w przeciwnym razie pozostaną w sferze doznań opartych na treściach niezidentyfikowanych, które mogą być fikcją albo pochodzić ze szkodliwego źródła (czyli od złego ducha). Ludzie w ten sposób doświadczający nadprzyrodzonej zazwyczaj otrzymują jakieś przesłanie lub polecenie – dlatego takie wydarzenie zwykło się nazywać ‘objawieniem’ – w sensie ukazania i wyjaśnienia czegoś, co wcześniej nie było znane. Wartość ‘objawionej’ treści zależy od prawdziwości nauk w niej zawartych, mierzonej dobrem wynikającym z wprowadzenia w życie sugestii i porad.

Perspektywa religijna skupia na identyfikacji Boskiej Mądrości w treści odebranego przesłania, skoncentrowanej zawsze na ekonomii zbawczej. Pozytywna ocena teologiczna nadzwyczajnych zjawień istot duchowych pozwala nazwać je objawieniami. Zależy ona od wewnętrznej spójności wszystkich elementów wizji, która pozostaje w niesprzeczności z Objawieniem Bożym zawartym w Piśmie Świętym i Tradycji¹. Potrzeba oceny teologicznej wynika z intencji duszpasterskiej, zawierającej troskę o zdrową duchowość wiernych i poprawny kult, oparty na pożytecznym duchowo i skutecznym zbawczo zaangażowaniu religijnym.

Identyfikacja Zjawy odbywa się w subiektywnej sferze doznań religijnych. Wizjonerzy odbierają obraz i słowa adekwatnie do zakresu i poziomu ich wiedzy oraz z wykorzystaniem analogii do elementów tworzących przestrzeń znanej im kultury. Treść wizji natomiast, przekracza zasób wiedzy wizjonerów, będąc nieadekwatną do dotychczasowego. Treść jest nowa, nieoczywista dla wizjonerów. Dowiadują się oni o czymś, czego wcześniej nie byli świadomi. Bardziej doświadczają rzeczywistości Prawdy Absolutnej niż poznają ją w sensie intelektualnym, w oparciu o konkretne pojęcia. Prawda, której doświadczają, zostaje sformatowana i ukazana poprzez atrybuty przybierające znane wizjonerom kształty, w których można odnaleźć analogię do istniejących rzeczy. Nie ma jednak możliwości bezpośredniego uwiarygodnienia objawień prywatnych.

¹ P. Rabczyński, *Hermeneutyka teologiczna mariofanii*, w: *Matka Boża w wierze, kulcie, teologii i sztuce. Perspektywa regionalna i uniwersalna*, red. J. Jezierski, K. Parzych-Blakiewicz, Olsztyn 2011, s. 256; zob. też: T. Pawluk, *Stosunek Kościoła do objawień prywatnych ze szczególnym uwzględnieniem wydarzeń gietrzwałdzkich*, „Studia Warmińskie” t. 14, 1977, s. 75-107 – autor wyjaśnia procedurę prawną weryfikacji objawień prywatnych.

Można jedynie wskazać na przesłanki wspierające procedurę wnioskowania, prowadzącego do konkluzji, które jednak wymagają podporządkowania sfery intelektualnej osoby sferze wolitywnej. Inaczej rzecz się ma w procesie poznania rzeczy doczesnych, funkcjonujących według praw przyrody. Tu wystarczy zestawienie poszczególnych elementów materii i klarowne wyjaśnienie zależności między nimi. W przypadku definiowania rzeczy pochodzących spoza kręgu logiki praw naturalnych – oprócz aktywności intelektualnej skoncentrowanej na porządkowaniu elementów szczegółowych, obiektywnie stwierdzonych i ustaleniu zależności między nimi – niezbędne jest jeszcze zaangażowanie wolitywne skoncentrowane na akceptacji elementów tworzących rzeczywistość nadprzyrodzoną, czyli poza-czasoprzestrzenną. Wizje, w których ogląda się obraz i słyszy słowa, obejmują zjawienia fenomenów przekraczających granice ludzkiej czasoprzestrzeni.

Dopóty dopóki zjawiająca się postać nie zostanie zidentyfikowana, nie powinno się nazywać wizji ‘objawieniami’, gdyż objawienie kojarzone jest z czymś bezwarunkowo pozytywnym, zaś sama wizja może być kłamliwa (np. zły duch lub objaw chorobowy). Dopiero teologalna (czyli wskazująca na Boską ingerencję) identyfikacja fenomenu zjawień może sugerować określenie „prywatne objawienia”, z zastrzeżeniem jednak, że nie zastępują one objawienia publicznego, ale nawiązują do niego. Objawienia prywatne należy więc pojmować jako szczególne doświadczenie religijne. Noszą one znamiona przeżycia mistycznego², czyli: a) są zainicjowane przez Boga – człowiek w żaden sposób nie może ich wywołać; b) dają możliwość doświadczenia Prawdy Absolutnej – poprzez zobrazowanie jakiegoś wątku/aspektu przenikania jej w ludzką doczesność; c) zbliżają do Boga, wprowadzając w głębsze relacje z Nim; d) czynią człowieka bardziej świadomym odpowiedzialności za wypełnianie zadań historyzobawczych, czyli skoncentrowanych na realizacji Boskiej woli zbawczej w rzeczywistości ludzkiej – życiu osobistym, cywilizacji, kulturze.

Zjawienia maryjne doświadczane są w prywatnych przeżyciach mistycznych przez ludzi znajdujących się w wielu różnych miejscach świata. Autentyczność Zjawy pozwala nazwać to doświadczenie objawieniami maryjnymi a przesłanie orędziem zawierającym treści soteriologiczne. Obserwacja kultu uwzględniającego specyfikę konkretnych objawień maryjnych, rozproszonych geograficznie i kulturowo, a także pokoleniowo, pozwala utworzyć ‘mapę objawień’, ze specyficzną dla danego miejsca tematyką orędzia. Interpretacja teologiczna wielu prywatnych objawień maryjnych, ujętych na ‘mapie objawień’ pozwala stwier-

² Zob. J.W. Gogola, *Mistyka. III. W chrześcijaństwie. 3. Fenomeny*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 12, Lublin 2008, kol. 1323-1324.

dzić korelację pomiędzy poszczególnymi orędziami. Dlatego w teologii objawień prywatnych należy uwzględnić kontekst powiązania konkretnej sytuacji doświadczenia mistycznego z tłem utworzonym przez inne podobne wydarzenia. Na ‘mapie objawień’ wolno oznaczyć takie miejsce, z którym powiązано objawienie dostarczające orędzia odczytywanego systematycznie, czyli w perspektywie teologicznej, globalnej i historycznej.

Teologiczna perspektywa interpretacji objawień prywatnych oznacza odczytanie Prawdy zawartej w orędziu. Chodzi tu o wydobywanie myśli Bożej, zapoznanie się z Boską wolą, odpowiedź na pytanie ‘czego Bóg pragnie od człowieka?’ Metodologicznie oznacza wskazanie adekwatności treści orędzia przekazanego przez wizjonerów do treści publicznego Objawienia Bożego. Ten aspekt badań teologicznych nad orędziem gietrzwałdzkim realizuje etap odczytania objawień w kluczu ikony teologicznej i fenomenu obecności – tzw. Szekiny.

Globalna perspektywa interpretacji konkretnych objawień prywatnych oznacza odczytanie orędzia na tle innych, podobnych objawień prywatnych. Chodzi tu o odnalezienie powiązań i zależności pomiędzy szczegółowymi tematami, ulokowanymi w poszczególnych orędziach. W ten sposób odczytanie Prawdy jest bardziej wiarygodne. Prawda Absolutna nie może być zamknięta w żadnym systemie pojęć, ale wielość analogii i modeli filozoficznych, utworzonych w niezwiązanych ze sobą środowiskach intelektualnych i kulturowych, sprzyja egzystencjalnemu i poznawczemu zbliżeniu do niej. Ten aspekt badań teologicznych nad orędziem gietrzwałdzkim realizuje etap odczytania objawień na tle innych objawień maryjnych w świecie.

Historyczna perspektywa interpretacji konkretnych objawień prywatnych oznacza odczytanie orędzia w perspektywie międzypokoleniowej. Chodzi tu o zbadanie rozwoju kultu pod kątem ciągłości zbawczych skutków objawień, które historycznie zakończyły się. Autentyczność orędzia oznacza jego aktualność w kolejnych pokoleniach. Ten aspekt badań teologicznych nad orędziem gietrzwałdzkim realizuje etap obserwacji funkcjonowania i rozwoju sanktuarium maryjnego.

2. Dziejowy kontekst objawień maryjnych*

Objawienia gietrzwałdzkie należą do licznej grupy prywatnych objawień maryjnych³. Jednak spojrzenie na nie w perspektywie eklezjologicznej i antropologicznej pozwala dostrzec ich wartość w skali społecznej. Metodologia taka jest zgodna z koncepcją teologii po Soborze Watykańskim II, gdyż ukazuje właściwe miejsce mariologii i kultu maryjnego w teologii i życiu ludzkim. Ponad sto lat kultu religijnego, który rozwija się w nawiązaniu do objawień maryjnych pobudza do głębszej refleksji nad aktualnością orędzia. Perspektywa dziejowa daje możliwość odnalezienia wspólnych elementów religijnych związanych z kultem oraz treścią przesłania maryjnego odebranego w różnych miejscach świata, przez wielu wizjonerów. Perspektywa ta kieruje uwagę na ludzką rzeczywistość, potrzeby, możliwości i specyfikę przemian powodowanych wydarzeniami, które mają szczególną wartość historiozabawczą.

Dziejowa perspektywa odsłania wątki objawień prywatnych, istotne z punktu widzenia eklezjologicznego i antropologicznego. Pozwala dostrzec pięć elementów, które mają kluczowe znaczenie w uwiarygodnieniu nadzwyczajnych zjawisk i procesów religijnych jako odpowiednich dla ludzkich potrzeb i przejawów aktywności społecznej i wspólnotowej: potrzeba sanktuarium, rozwiązywanie ludzkich problemów w wierze, macierzyńska obecność Maryi we wspólnocie eklezjalnej, treści ewangeliczne w orędziach maryjnych, nakazy maryjne.

a) Ludzka potrzeba miejsca świętego

Duchowa sfera osoby ludzkiej potrzebuje miejsca kultu, stanowiącego centrum życia religijnego. W sposób zwyczajny taką funkcję pełni świątynia parafialna i katedra. W tych miejscach odbywa się posługa sakramentalna oraz permanentna formacja religijna. Dzieje ludzkiej religijności dają świadectwo temu, że wiara religijna wytwarza potrzebę kontaktu jeszcze z innym rodzajem świątyni, jako miejscem szczególnie uświęconym przez Boga – czyli sank-

* Paragraf przyjmuje strukturę opracowania: *Objawienia gietrzwałdzkie na tle innych objawień maryjnych*.

³ Zob. R. Laurentin, *Współczesne objawienia Najświętszej Maryi Panny*, Gdańsk 1994, s. 286; J.T. Connell, *Spotkania z Maryją. Najważniejsze objawienia maryjne*, tłum. G. Kłopotowski, Kraków 2003, s. 391; G. Hierzenberger, O. Nedomansky, *Księga objawień maryjnych od I do XX w.*, tłum. K. Górski, B. Kujawa, Warszawa 2003, s. 632; Kongregacja Nauki Wiary, *Orędzie fatimskie*, Watykan 2000, s. 44.

tuarium. Dlatego też, obok świątyni parafialnych, duszpasterstwo diecezjalne uwzględnia organizację i działalność religijną w miejscach, z którymi powiązana jest specyficzna pamięć o wydarzeniach lub osobach wyróżniających się w dziejach i pobożności.

Najpowszechniejszą i najstarszą formą religijności powiązanej z sanktuarium są pielgrzymki – znane we wszystkich tradycjach religijnych. Sanktuaria katolickie dzielą się na cztery grupy: o zasięgu światowym (np. Ziemia Święta), kontynentalnym (np. Lourdes), krajowym (np. Częstochowa), regionalnym (np. Gietrzwałd)⁴. Nawiedzanie sanktuariów przynosi owoce duchowe istotne dla rozwoju duchowego i osobowego ludzi wierzących.

Wydarzenia gietrzwałdzkie 1877 roku ożywiły religijność ludności polskiej. W odróżnieniu od wielu innych podobnych wydarzeń, które stały się inspiracją do organizacji sanktuarium⁵, przyczyniły się one do rozwoju kultu maryjnego powiązanego z cudownym obrazem znajdującym się w już istniejącej świątyni. Sanktuarium gietrzwałdzkie, jako miejsce prywatnych objawień maryjnych, jest miejscem świętym już konsekrowanym, czyli wydzielonym z ludzkiej przestrzeni do sprawowania czynności liturgicznych. Ten kontekst dziejowy akcentuje obecność Maryi w Kościele jako już istniejącej przestrzeni sakralnej. Kościelna przestrzeń przyjścia Maryi – charakterystyczna dla objawień gietrzwałdzkich – podkreśla, że jest to miejsce Jej stałego przebywania.

b) Ludzkie problemy rozwiązywane w wierze

Dziejowy kontekst objawień maryjnych obejmuje aspekt ludzkich problemów egzystencjalnych, konkretnego środowiska: bieda duchowa i materialna, ubóstwo kulturowe, ucisk wrogich struktur społecznych. Potwierdzają to okoliczności ‘przyjścia’ Maryi np. w La Salette, Lourdes, a także w Gietrzwałdzie.

Problemy ludzkie powodowały przeszkody w rozwoju duchowym i religijnym, raniąc wewnątrz człowieka i godząc w jego godność osobową. Objawienia maryjne niejako przebiły się przez warstwę społecznych struktur zła, dynamizując ludzi do rozwiązywania problemów przez pryzmat wiary religijnej. Wartości ewangeliczne i moralność chrześcijańska są ukazywane w orędziach maryjnych jako niezbędne do przywrócenia człowieczeństwu i ludzkiemu życiu godności wyrażającej Boski dar, jakim jest zbawienie. W teologii podejmuje się

⁴ A. Jackowski, I. Soljan, *Gietrzwałd w systemie ośrodków pielgrzymkowych Europy i Polski*, w: *Maryjne Orędzie z Gietrzwałdu*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa – Gietrzwałd 2003, s. 79-90.

⁵ Np. Guadelupa, Lourdes, La Salette, Fatima.

refleksję nad weryfikacją treści przekazanej przez wizjonerów, pod kątem zgodności z Objawieniem Bożym zapisanym w Piśmie Świętym i obecnym w Tradycji. Wówczas te treści można przyjąć z wiarą i wdrażać je w życie. Refleksja teologiczna badająca wiarygodność objawień prywatnych zmierza do ukazania egzystencjalnego sensu wartości ewangelicznych. Tą drogą uwidoczni się społeczny aspekt orędzia maryjnego. Systematyczne badania teologiczne nad objawieniami maryjnymi, odnotowanymi w różnych miejscach i czasie, pozwalają stwierdzić, że poszczególne orędzia maryjne są komplementarne względem siebie i razem ujawniają uniwersalne treści, wartościowe z punktu widzenia misji ewangelizacyjnej i zbawczej Kościoła w świecie⁶, a przez to stają się teologicznym „znakiem czasu”⁷.

c) Obecność Maryi w przestrzeni eklezjalnej

Doświadczenie mistyczne daje poczucie obcowania z Pięknością⁸. Takie też wrażenie towarzyszy wizjonerom w Gietrzwałdzie świadczącym o spotkaniu z niezwykłą Zjawą – Niewiastą, która przedstawia się jako Niepokalana lub Niepokalane Poczęcie. Zauważone piękno jest powiązane z usłyszonym orędziem, które wyraża troskę o zbawienie każdego człowieka. Niepokalana staje się przekazicielką Prawdy o zbawieniu, ukazującą sposób wejścia na życiową drogę świętości. Jej przyjście i obecność wśród ludzi są odczytywane jako ‘znak z nieba’ ukazujący grzesznikom sposób na pokonanie społecznych struktur zła. Niepokalana wzywa wszystkich członków Kościoła do nawrócenia, które jest niezbędne dla ocalenia całego świata. Jako najświętsza członkini Kościoła, znajduje się między grzesznikami, nie boi się ich ani nie pogardza nimi, ale wskazuje drogę duchowej odnowy, która znajduje się w Kościele.

Obecność maryjna jest doświadczana w przeżyciach mistycznych różnych osób, które stają się pośrednikami w komunikacji między Zjawą a tłumami ludzi

⁶ L. Scheffczyk, *Maryja. Matka i Towarzyszka Chrystusa*, tłum. J. Tumielewicz, Kraków 2004, s. 318-324; Z.J. Kijas, *Ty co ogarniasz Nieogarnionego. Maryja w zamiarach Boga i życiu ludzi*, Kraków 2004, s. 122-125.

⁷ O teologicznej kategorii znaków czasu zob. np. P. Rabczyński, *Znaki czasów według Marie-Dominique Chenu*, Olsztyn 2007; a także praca zbiorowa pod red. Krzysztofa Góździa i Krzysztofa Michalczaka, pt. *Teologia znaków czasu. Dogmatycy wobec polskiego „dziś” Kościoła* (Poznań 2008).

⁸ Por. U. Mazurczak, „Piękna Pani” – refleksje w roku jubileuszowym nad objawieniami Matki Bożej w Gietrzwałdzie i w Fatimie: piękno Maryi – Boskie Piękno. Z kręgu rozważań nad obrazem, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 219-242.

przybywających w duchu wiary religijnej do miejsca objawień. Przez pośrednictwo wizjonerów, Niepokalana rozmawia z ludźmi o ich problemach, rozumie ich, pociesza, daje wskazówki⁹. Troska o wszystkich daje odczucie macierzyńskiej obecności Maryi¹⁰. Orędzie gietrzwałdzkie wyróżnia się wśród innych podkreśleniem aspektu maryjnej obecności – słowa „jestem z wami”, usłyszane przez wizjonerki w Gietrzwałdzie są tu kluczowe. Zjawienia Maryi w Gietrzwałdzie podkreślają znaczenie Kościoła – jako miejsca stałego przebywania Maryi. Otóż – inaczej niż to ma miejsce gdzie indziej – w Gietrzwałdzie Niepokalana zjawia się w przestrzeni sakralnej – przy świątyni, w sanktuarium, do którego od wieków przybywają pielgrzymi. Ona ‘tu’ jest, bo tu ‘jest’ Kościół – Eklezja – miejsce, w którym Ona zawsze jest i będzie. Orędzie gietrzwałdzkie odczytane na tle warunków środowiskowych, w których zostało przekazane, wskazuje na przestrzeń eklezjalną jako właściwą do organizacji życia osobistego, rodzinnego i społecznego. Niepokalana jest tu znakiem wskazującym na eklezjalny wymiar całej ludzkiej rzeczywistości.

d) Ewangelia w orędziach maryjnych

Weryfikacja treści orędzi maryjnych z objawień prywatnych pozwala wyłonić cztery zagadnienia powiązane z treścią ewangelii: chrystologiczny profil, cuda – zwłaszcza uzdrowienia, miłosierdzie Boże wobec człowieka, aktualność przesłania ewangelijnego w życiu kolejnych pokoleń.

Wymiar chrystologiczny przenika całość objawień maryjnych w Gietrzwałdzie. Pierwsze wizje – Madonny z Dzieciątkiem i atrybutami wskazującymi na Jego tożsamość mesjańską – ukazują orędzie gietrzwałdzkie w kontekście chrystologicznym. Kolejnym aspektem chrystologicznym i soteriologicznym jednocześnie jest imię „Niepokalane Poczęcie”, oznaczające wypełnienie łaską Matki od chwili poczęcia, ze względu na późniejsze zasługi zbawcze Jej Syna. Trzeci aspekt chrystologiczny dostrzega się w kontekście eklezjologicznym. Kościół jest przestrzenią teandryczną i historiozbawczą, czyli funkcjonującą jednocześnie w rzeczywistości nadprzyrodzonej (właściwej dla Absolutu – Boga) i doczesnej (właściwej dla elementów tworzących strukturę czasoprzestrzenne – ziemskie/kosmiczne, czyli historyczne). Harmonia między Bogiem a rzeczywistością historyczną wynika ze zbawienia jako procesu przeobstwienia stwo-

⁹ L. Balter, *Gietrzwałd – polskie Lourdes?*, w: *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa – Gietrzwałd 2003, s. 102.

¹⁰ Jan Paweł II, *Serce Matki czuwa nad nami* (7 X 2000), <http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/modlitwy/przed-MBF_07102000.html>, 2005-01-30.

rzenia. Rozpoczyna się ono w dziele Mesjasza. Opiera na strukturze osobowego zjednoczenia natury Boskiej i ludzkiej w osobie Wcielonego Syna Bożego. Realizuje się w Eklezji – czyli Kościele jako Mistycznym Ciele Chrystusa. Maryja zjawiająca się przy świątyni i przekazująca orędzie podejmujące tematykę organizacji życia wspólnoty kościelnej, a także zagospodarowania przestrzeni sakralnej. Wskazuje też na etos chrześcijański – to znaczy na wymagania etyczne wobec człowieka wierzącego pozostającego w mistycznym pokrewieństwie z Chrystusem.

Drugim, wyraźnym zakresem tematycznym orędzia maryjnego są liczne cuda, zwłaszcza uzdrowienia¹¹. Ten element, podobnie jak w czasach Jezusa, sygnalizuje nadzwyczajną ingerencję Boga w ludzkie życie. Obfitość i hojność Bożych łask powiązana z wydarzeniami prywatnych objawień jest swoistym potwierdzeniem autentyczności orędzia. Cuda wzmacniają wiarygodność słów Niepokalanej oraz zachęcają do ufności Bogu i zawierzenia Jego miłosierdziu.

Trzeci wątek ewangeliczny obecny w orędziu maryjnym z Gietrzwałdu to zwiastowanie Bożego miłosierdzia, które uwalnia z wszelkich ucisków i zagrożeń. Orędzie maryjne podkreśla Boską hojność i życzliwość oraz konieczność nawrócenia i pokuty ze strony człowieka, jako istotnych elementów triumfu Bożego miłosierdzia¹².

Orędzie maryjne przekazane w różnych miejscach, uczy modlitwy, jako komunikacji człowieka z Bogiem, rozpoczynającej proces wyzwolenia z wszelkiego zła, ucisku i cierpienia¹³. Przyjście Niepokalanej jest ostrzeżeniem przed zgubnymi dla człowieka skutkami grzechu, dlatego Jej orędzie nawołuje do nawrócenia, jako postawy porzucenia grzechu¹⁴. Mówi ono o cierpieniu Jej i Jej Syna, będącego skutkiem ludzkich grzechów¹⁵. Takie cierpienie można nazwać

¹¹ J. Nowak, *Świadectwo o łaskach Gietrzwałdzkich*, w: *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa – Gietrzwałd 2003, s. 105-109; A. Leniec, *Łaski i uzdrowienia w sanktuarium gietrzwałdzkim*, w: *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005, s. 178-185; J. Jagła, *Choroba – uzdrowienie-dziękczynienie we współczesnym Gietrzwałdzie*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 187-200.

¹² W. Szczygieł, *Orędzia pokuty i miłosierdzia. Objawienia w Guadelupe, La Salette, Lordes i Fatimie*, Kraków 2004.

¹³ Jan Paweł II, *Módlmy się i pokutujmy* (14 V 2000), dostęp: <http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/modlitwy/ap_14052000.html>, 2005-01-30.

¹⁴ Jan Paweł II, *Orędzie Fatimy wzywa do nawrócenia i przemiany życia* (13 V 2000), dostęp: <http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/modlitwy/fatima_13052000.html>, 2005-01-30.

¹⁵ L. Balter, s. 102; Z.J. Kijas, s. 103-108; L. Scheffczyk, *Maryja*, s. 351-354.

„cierpieniem świętego”¹⁶, czyli kogoś, kto cierpi w trosce o drugiego i pragnieniu dla niego dobra, które jest zagrożone. W pewnym sensie orędzie maryjne uczy chrześcijan łączyć cierpienie osobiste z cierpieniem Zbawiciela. Miłość Chrystusa czyni ludzkie cierpienie zbawiającym – On „wyniósł (...) ludzkie cierpienie na poziom Odkupienia. Przeto też w swoim ludzkim cierpieniu każdy człowiek może stać się uczestnikiem odkupieńczego cierpienia Chrystusa”¹⁷. Pokuta podejmowana przez chrześcijan rozmyślnie, jest w sposób pierwszorzędny takim cierpieniem ze Zbawicielem¹⁸.

Czwarty wątek ewangelijny gietrzwałdzkich objawień maryjnych – to ich aktualność. Objawienia te wzmacniają przekaz dobrej nowiny o zbawieniu oraz o miłującym Bogu Ojcu¹⁹, wskazując na określone elementy etosu chrześcijańskiego. Imię „Niepokalana” zawiera w sobie odniesienie do działania Boga Ojca, który objawia w ten sposób swoje zaangażowanie w dzieje zbawienia. On niejako definiuje osobę Miriam z Nazaretu – jako wypełnioną łaską od pierwszej chwili poczęcia, według odwiecznego zamysłu obejmującego całe stworzenie – do bycia Jego ikoną. Ta patrylogiczna treść orędzia maryjnego inspirowała wiernych do podjęcia wysiłków związanych z wdrażaniem zasad ewangelicznych w życie osobiste. Dlatego przesłanie orędzia gietrzwałdzkiego jest aktualne dla każdego człowieka, żyjącego w różnych miejscach i czasie²⁰, a z tego względu posiada również przymiot proctwa²¹.

e) *Nakazy maryjne*

Orędzie maryjne zawiera nakazy skierowane do chrześcijan. Posiada ono sens etyczny. Realizacja nakazów Maryi wymaga determinacji ze strony ludzi wierzących²². Są to wezwania do zerwania z grzechem, nawrócenia²³, powszechnej pokuty²⁴, modlitwy za innych – zwłaszcza za grzeszników. Nakazy maryjne

¹⁶ K. Parzych-Blakiewicz, *Cierpienie w kategoriach dialogiki*, w: *Człowiek człowiekowi*, red. R. Kozłowski, D. Bieńkowska, Słupsk 2015, s. 65-78.

¹⁷ Jan Paweł II, *List apostolski „Salvifici doloris”* (11 II 1984), Watykan 1984, n. 19.

¹⁸ L. Scheffczyk, *Maryja*, s. 351-363.

¹⁹ Z.J. Kijas, s. 113.

²⁰ L. Scheffczyk, *Maryja*, s. 315.

²¹ L. Scheffczyk, *Obietnica pokoju. Rozważania teologiczne wokół orędzia fatimskiego*, tłum. L. Biczek, Pallottinum 1995, s. 57-64.

²² Stąd wizje kar przekazane w La Salette, albo fatimskie wizje piekła.

²³ Z.J. Kijas, s. 128-130.

²⁴ L. Scheffczyk, *Maryja*, s. 345-350.

są powiązane ze społecznym aspektem orędzia, przewidującym zburzenie struktur zła i dającym nadzieję na szczęśliwą przyszłość²⁵. Etos chrześcijański, który wynika z przesłania orędzi maryjnych, ma sens ze względu na budowanie za-czątków królestwa Bożego na ziemi.

3. Teologia sanktuarium*

Wydarzenia gietrzwałdzkie 1877 roku są czytelnym znakiem korelacji aspektu mariologicznego z eklezjalnym, jako istotnego czynnika w budowaniu tożsamości eklezjalnej wiernych. Czytelność tego znaku jest coraz wyraźniejsza w miarę rozwoju sanktuarium. Z tego powodu specyfika objawień maryjnych w Gietrzwałdzie wymaga skupienia na teologii sanktuarium jako ważnym, choć nie jedynym centrum życia religijnego.

3.1. Eklezjologiczny aspekt sanktuarium

Sanktuarium jest miejscem, które uważa się we wszystkich religiach za święte²⁶. Z punktu widzenia duszpasterstwa, w Kościele katolickim jest ono cenne jako miejsce poszerzające krąg działalności parafialnej. Tematyka sanktuarium występuje w kilku dokumentach współczesnego *Magisterium*: Kodeks Prawa Kanonicznego (1983; kan. 1230-1234), Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania (Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny; 2003), Dokument Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów: Sanktuarium. Pamięć, obecność i prorocтва Boga Żywego (1999), Katechizm Kościoła Katolickiego (1992; n. 1137, 1541, 1776, 1795), liczne przemówienia papieskie i modlitwy (zwłaszcza zawierzenia) wygłoszone podczas nawiedzenia poszczególnych sanktuariów.

²⁵ Bernadetta w Lourdes otrzymała obietnicę szczęścia po śmierci. Wielu wizjonerów ukazało w swoim życiu heroizm wiary chrześcijańskiej. Niektórzy zostali już wyniesieni na ołtarze lub trwa ich proces beatyfikacyjny.

* W paragrafie wykorzystano strukturę i treść artykułu: *Teologia sanktuarium na przykładzie sanktuarium maryjnego w Gietrzwałdzie*.

²⁶ M. Borzyszkowski, *Pielgrzymki do sanktuariów maryjnych a rodzina*, s. 71-80.

3.2. Dziejowo-zbawczy aspekt sanktuarium

Teologia sanktuarium czerpie z metody historiozbawczej, aby określić miejsce sanktuarium w dziejach zbawienia. Najpierw w źródłach biblijnych odnajduje kontekst badawczy, a następnie odnosi go do praktyk i potrzeb religijnych i duszpasterskich współczesnego Kościoła.

a) *Biblijne podstawy teologii sanktuarium*

Fenomen sanktuarium występuje w dziejach biblijnych Narodu Wybranego (por. 1Krn 16,4; Ez 41,12-26)²⁷. Sanktuarium jest miejscem świętym ze względu na wybranie przez Boga i pobłogosławienie. Dla Izraelitów miejscem najświętszym była Arka Przymierza z kamiennymi tablicami, na których wypisano słowa Dekalogu²⁸. Starotestamentowe sanktuaria funkcjonowały w Sychem, Betel, Mamre, Beer-Szeba²⁹, Gilgal (tu obchodzono po raz pierwszy Paschę po wejściu do Kanaanu), Szilo, Mispa, Gibeon, Ofra, Dan³⁰. Najważniejsza świątynia izraelska była w Jerozolimie. Jej zaczątkiem, przed wejściem do Ziemi Obiecanej, był namiot spotkania³¹. Świątynia stała się centralnym miejscem kultu³².

Sanktuarium było głównym miejscem w obrębie zabudowań świątyni w Jerozolimie³³. „(...) Biblia głosi – pisze św. Jan Paweł II – swoje specyficzne orędzie, ujmując temat «świętej przestrzeni» w perspektywie historii zbawienia”³⁴. Miejsce to symbolizuje objawienie się Boga, Jego obecność – dlatego składano w nim ofiary³⁵. „(...) stopniowo przestrzeń święta «skupia się» w świątyni

²⁷ Por. Jan Paweł II, *List o pielgrzymowaniu do miejsc związanych z historią zbawienia* (29 VI 1999), n. 5, 6, Pallottinum 1999.

²⁸ Zob. *Sanktuarium*, w: *Encyklopedia biblijna*, red. P.J. Achtemeier, wyd. 2, „Vocatio” Warszawa 1999, s. 1086.

²⁹ Dotyczy okresu patriarchów. Zob. *Katolicki komentarz biblijny*, red. R. Brown, J. Fitzmyer, R. Murphy, red. n. wyd.pol. W. Chrostowski, „Vocatio” Warszawa 2001, s. 1953-1954; D. Bartoszewicz, *Ośrodki kultu starotestamentalnego*, w: *Pan tam jest. Jego Magnificencji Ks. prof. dr hab. Ryszardowi Rumiankowi Rektorowi Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie – In Memoriam*, zebrał i oprac. Z. Godlewski, Warszawa 10 IV 2010, s. 117-133.

³⁰ Dotyczy okresu sędziów. Zob. *Katolicki komentarz biblijny*, s. 1957-1958.

³¹ Tamże, s. 1955.

³² Tamże, s. 1964; D. Bartoszewicz, s. 133.

³³ Por. Świątynia, w: *Encyklopedia biblijna*, red. P.J. Achtemeier, wyd. 2, „Vocatio” Warszawa 1999, s. 1208-1218, s. 1208-1218.

³⁴ Jan Paweł II, *List o pielgrzymowaniu do miejsc związanych z historią zbawienia*, n. 3.

³⁵ Zob. *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego. Komentarz katolicki i ekumeniczny na XX wiek*, red. W.R. Farmer i inni, red. wyd. pol. W. Chrostowski i inni, wyd. 2, „Verbinum”

jerozolimskiej, w której Bóg Izraela pragnie być czczony i w pewnym sensie spotykany. Ku świątyni kierują się oczy żydowskiego pielgrzyma i wielka jest jego radość, gdy dociera do miejsca, gdzie Bóg ustanowił swoją siedzibę (...)»³⁶.

Pokolenie Jezusa z Nazaretu uważało świątynię jerozolimską za sanktuarium narodowe. Dopiero chrześcijanie wydobyli soteriologiczny sens sanktuarium – rozumiejąc je jako miejsce pełnego zjednoczenia człowieka z Bogiem. W tej konwencji, właściwym sanktuarium jest człowiek zbawiony przez Jezusa Chrystusa (por. Hbr 4,14-15³⁷; 10,19-21³⁸; 1Kor 3,16-17³⁹). Obecnie świątynia nadal jest powszechnie identyfikowana z przestrzenią, której sakralny sens pochodzi od Jezusa Chrystusa (por. J 2,21; Kol 2,9; J 4,24; 1Kor 3,17.19; Rz 8,11; J 1,14)⁴⁰. Coraz bardziej jednak wzrasta świadomość osobowego rozumienia świątyni. „W Nowym Testamencie (...) ‘koncentracja’ świętej przestrzeni osiąga szczyt w Chrystusie, który jest teraz jako Osoba nową «świątynią» (...) zamieszkaną przez «Pełnię Bóstwa» (...) Od czasu Jego przyjścia kult ma oderwać się radykalnie od świątyń materialnych, aby stać się kultem w «Duchu i prawdzie» (...) Począwszy od Nowego Testamentu uważa się, że w Chrystusie jest «świątynią» także Kościół (...), a nawet każdy uczeń Chrystusa, jako że zamieszkuje w nim Duch Święty»⁴¹.

b) Sanktuarium – miejsce święte

Sanktuarium, jako miejsce święte – Przybytek Pański, jest przestrzenią w świątyni wydzieloną do sprawowania liturgii⁴². Jest to miejsce „obecności”⁴³

Warszawa 2001, s. 562; D. Bartoszewicz, *Ośrodki kultu starotestamentowego*, s. 117.

³⁶ Jan Paweł II, *List o pielgrzymowaniu do miejsc związanych z historią zbawienia*, n. 3.

³⁷ Dzięki Chrystusowi została zburzona bariera między Bogiem i człowiekiem i niedostępny tron Boga stał się dostępnym „tronem łaski” – zob. *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego*, s. 1617.

³⁸ Jezus jest Najwyższym Kapłanem, którego ofiara otworzyła drogę do prawdziwej świątyni – zob. tamże, s. 1622.

³⁹ Wspólnota ludzi wierzących jest świątynią Boga i jako taka jest święta – [zob. *Katolicki komentarz biblijny*, s. 1328]. Wiara czyni człowieka sługą Bożym, zobowiązując do konkretnych czynów budujących wspólnotę Bożą – zob. *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego*, s. 1462.

⁴⁰ Jan Paweł II, *List o pielgrzymowaniu do miejsc związanych z historią zbawienia*, n. 3.

⁴¹ Tamże, n. 3.

⁴² *Katechizm Kościoła Katolickiego* (1992), Pallottinum 1994, n. 1541.

⁴³ *List Ojca Świętego Jana Pawła II do wszystkich osób konsekrowanych we wspólnotach zakonnych oraz instytucjach świeckich z okazji roku maryjnego n. V. – Letter of the Holy Father John Paul II to all consecrated persons belonging to religious communities and secular insti-*

Świętego – żywej obecności Boga w Słowie i sakramentach⁴⁴ – dlatego jest miejscem uświęcenia i umocnienia wspólnoty Kościoła⁴⁵.

Teologiczna interpretacja sanktuarium wskazuje na *kairos* miejsca i czasu, czyli jest odkrywaniem jego historiozbawczego znaczenia. „Wymiar «prze-strzeni», w której dokonała się konkretnie tajemnica Wcielenia, jest bowiem nie mniej ważny niż wymiar «czasu»⁷⁴⁶. „(...) podobnie jak rytm czasu może być wyznaczany przez *kairoi* – szczególne momenty łaski – tak i przestrzeń może przechowywać znaki nadzwyczajnych zbawczych interwencji Boga. Ta intuicja obecna jest zresztą we wszystkich religiach, które nie tylko wznoszą świątynie, ale tworzą też święte przestrzenie, gdzie spotkanie z rzeczywistością Boską może stać się przeżyciem głębszym niż to, jakie dostępne jest zwykle w niezmiernych obszarach kosmosu⁷⁴⁷.

Po Soborze Watykańskim II, ludzkie sumienie jest nazywane wewnętrznym sanktuarium, w którym człowiek przebywa z Bogiem sam na sam⁴⁸. W tej perspektywie sanktuarium ma szczególne znaczenie w działalności duszpasterskiej⁴⁹, z akcentem położonym na Eucharystię i sakrament pokuty⁵⁰ oraz miejsce duchowej pielgrzymki na spotkanie z Chrystusem jako źródłem obfitych łask Bożego miłosierdzia⁵¹.

W sanktuariach można wyodrębnić następujące cechy charakterystyczne: pamięć o szczególnym wydarzeniu religijnym, obiekt skupiający pobożność wiernych (np. cudowny obraz), infrastruktura sprzyjająca modlitwie i skupieniu oraz posłudze sakramentalnej⁵²; miejsce przeznaczone na rekolekcje; promocja

tutes on the occasion of the marian year (22 V 1988), w: *The Holy See* [online], dostęp: <http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_letters/1988/documents/hf_jp-ii_apl_19880522_litterae-encyclicae.html>, 2018-07-27.

⁴⁴ Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów, *Sanktuarium. Pamięć, obecność i proroctwa Boga Żywego*, n. 9, 10., „Salvatoris Mater” 1999, nr 3, s. 301-322.

⁴⁵ Tamże, n. 12.

⁴⁶ Jan Paweł II, *List o pielgrzymowaniu do miejsc związanych z historią zbawienia*, n. 1.

⁴⁷ Tamże, n. 2.

⁴⁸ Por. Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje – Dekrety – Deklaracje*, tekst polski, nowe tłumaczenie, Pallottinum – Poznań 2002, n. 16; toż: *Katechizm Kościoła Katolickiego*, n. 1776 i 1795.

⁴⁹ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania*, Pallottinum 2003, n. 262-278.

⁵⁰ Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów, n. 11.

⁵¹ Jan Paweł II, *List o pielgrzymowaniu do miejsc związanych z historią zbawienia*, n. 12.

⁵² Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny, n. 267n.

materiałów ewangelizacyjnych. Sanktuarium ma zazwyczaj własny charakter, wyróżniający je spośród innych, powiązany z koncentracją duszpasterstwa na określonym zagadnieniu, temacie czy problemie, np. duszpasterstwo anonimowych alkoholików. W ten sposób sanktuarium staje się konkretnym znakiem -symbolem treści ewangelicznych⁵³.

3.3. Sanktuarium jako kwestia teologiczna

Ludzka potrzeba nawiedzania sanktuarium jest fenomenem religijnym, wymagającym refleksji teologicznej. Ze względu na fakt ulokowania historycznego (miejsce, czas i dynamika funkcjonowania) oraz ludzkie doświadczenie obdarzenia Bożymi łaskami w wyniku praktyk religijnych sprawowanych w tym miejscu, sanktuarium jest kwestią w obszarze teologii historiozbawczej⁵⁴. W ludzkim odbiorze sanktuarium staje się miejscem duchowego ożywienia, inspiracji do podejmowania wyzwań doskonalących życie wewnętrzne i wspierających ład moralny w życiu osobistym wielu osób. Z teologicznego punktu widzenia ma dużą wartość duszpasterską z racji zaangażowania w realizację zbawczych zadań Kościoła.

Teologiczną kwestię sanktuarium ukazuje i wyjaśnia perspektywa historiozbawcza, którą kreśli wymiar dziejowy i zbawczy. Dziejowy wskazuje na dynamikę rozwoju w kolejnych pokoleniach tradycji religijnej związanej z charakterem sanktuarium. Zbawczy wskazuje na realne pośrednictwo w udzielaniu Bożych łask wspierających wiernych w osobistym dialogu z Bogiem. Koncepcja sanktuarium maryjnego wydobywa sens historiozbawczy poprzez powiązanie aspektu chrystologicznego (na bazie Bożego Macierzyństwa Maryi) z antropologicznym (na bazie człowieczeństwa Niepokalanej). Maryjny model pobożności rozwijanej w odniesieniu do sanktuarium respektuje kontekst realnej obecności Boga, który działa – przychodzi, zbawia i pozostaje dając poznać się przez miłosierdzie. „W Jezusie z Nazaretu Bóg przyjął cechy właściwe ludzkiej naturze, w tym także nieuniknioną przynależność człowieka do określonego narodu i kraju. *Hic de Virgine Maria Iesus Christus natus est (...)* Fizyczna konkretność ziemi i jej współrzędnych geograficznych tworzy jedną całość z rzeczywistością ludzkiego ciała przyjętego przez Słowo”⁵⁵.

⁵³ Tamże, n. 266.

⁵⁴ Na temat teologii historiozbawczej zob. K.A. Parzych-Blakiewicz, *Teologia historiozbawcza w dogmatyce polskiej XX wieku*, Olsztyn 2010.

⁵⁵ Jan Paweł II, *List o pielgrzymowaniu do miejsc związanych z historią zbawienia*, n. 3.

3.4. Sanktuarium w teologicznej kategorii „znaków czasu”

We współczesnej teologii utworzona została kategoria „znaków czasu”, będąca narzędziem wspomagającym ocenę wydarzeń z punktu widzenia misji Kościoła we współczesnym świecie. Ujmując sanktuarium w teologicznej kategorii znaków czasu zakładamy, że jest ono miejscem szczególnej Boskiej interwencji w ludzkie dzieje. Jest też powiązane z wydarzeniami Wcielenia i Paschy Chrystusa⁵⁶ i zachowuje szczególną pamięć o nich⁵⁷. Charakterystyczną dla hermeneutyki znaków czasu jest żywotność zmysłu wiary⁵⁸, co ma istotne znaczenie w historiozbawczej interpretacji teologicznej kwestii sanktuarium. Teologiczną kategorię znaków czasu określa kilka aspektów⁵⁹. Zasadniczym jest ulokowanie „znaku” w konkretnych uwarunkowaniach dziejowych oraz odniesienie go do ewangelicznej koncepcji królestwa Bożego. Znak czasu dynamizuje chrystianizację, dlatego dynamika polegająca na nieustannym odkrywaniu głębi ewangelii jest także istotną cechą „znaku”. Sanktuarium, z racji połączenia dwóch cech: stabilizacji miejsca oraz żywotności w rozciągłości czasowej, realizuje ten chronologiczny sens trwałości „znaku”. Bez świątyni, którą w specyficzny sposób jest sanktuarium, wierni nie mogliby jednoczyć się wokół określonych fenomenów Objawienia Bożego i tworzyć wspólnoty świętych współpracujących na rzecz wprowadzania w ludzką przestrzeń życia i działania, zasad królestwa Bożego.

4. Historiozbawcze cechy gietrzwałdzkiego orędzia i sanktuarium*

Sanktuaria maryjne odgrywają ważną rolę w pobożności ludowej, ze względu na sprofilowanie chrystologiczno-soteriologiczne⁶⁰. Według wskazań Soboru

⁵⁶ Tamże, n. 4.

⁵⁷ Zob. P. Rabczyński, *Znaki czasów według Marie-Dominique Chenu*, s. 132-134; Cz.St. Bartnik, *Teologia „znaków czasu”*, w: *Teologia znaków czasu. Dogmatycy wobec polskiego „dziś” Kościoła*, red. K. Gózdź, K. Michalczyk, Poznań 2008, s. 14n; por. K. Parzych, *Objawienia gietrzwałdzkie na tle innych objawień maryjnych*, s. 127-129.

⁵⁸ Zob. Cz.St. Bartnik, *Teologia „znaków czasu”*, s. 18.

⁵⁹ Na podstawie: P. Góralczyk, *Chrześcijanin otwarty na znaki czasu*, „Communio” wersja polska 1999 nr 6(114) 1999, s. 3-19.

* W swej strukturze paragraf nawiązuje do artykułu: *Teologia sanktuarium na przykładzie sanktuarium maryjnego w Gietrzwałdzie*.

Watykańskiego II, właściwa pobożność maryjna wskazuje na obecność Maryi w liturgii i pobożności ludowej w ramach jedyne go pośrednictwa Jezusa Chrystusa. Dlatego jest to obecność „w czasie Kościoła”⁶¹. Objawienia gietrzwałdzkie sytuują się w dziejowym kontekście objawień maryjnych. Należy je doczytywać fundamentalnie w powiązaniu z teologią sanktuarium. Sanktuarium gietrzwałdzkie posiada profil historiozbawczy, o czym świadczy specyficzne orędzie o obecności Maryi oraz organizacja miejsca, jako inspirującego wiernych do pogłębienia wiary.

a) *Maryjna „obecność”*

Wydarzenia gietrzwałdzkie w 1877 roku wpłynęły na rozwój praktyk religijnych w gietrzwałdzkiej świątyni. Wzmógł się ruch pątniczy i zdynamizował kult Boży skoncentrowany dotąd przy cudownym obrazie. Od 1877 roku, obecność Maryi jest kojarzona z sanktuarium gietrzwałdzkim dwojako: jako widzenie postaci w prywatnych objawieniach wraz z orędziem Niepokalanej przekazanym przez wizjonerki oraz jako dostosowanie się Niepokalanej do kontekstu kulturowego w jakim żyła ludność warmińska. Wydarzenia gietrzwałdzkie wyakcentowały aspekt historyczny objawiania się Bożego miłosierdzia.

Obecność Niepokalanej w Gietrzwałdzie ujawnia cechy Boskiej wrażliwości na ludzkie cierpienie, prześladowania, społeczne i kulturowe zniewolenie. Uwydatnia ona aspekt soteriologiczny całego orędzia ‘z nieba’. Niepokalana obrazuje Boską czułość i troskę. Obecność Niepokalanej ma charakter profetyczny, co uwidocznia się w uczeniu dialogu z Bogiem – poprzez modlitwę i uczestnictwo w życiu liturgicznym Kościoła. Obecność Maryi jest skoncentrowana na Boskiej intencji zbawczej wyrażonej w orędziu zachęcającym do nawrócenia, pokuty i modlitwy⁶².

Maryjna obecność w Gietrzwałdzie jest historyczną i zbawczą manifestacją Bożej troski o Kościół. Jej wyraz akcentuje eklezjalność historiozbawczego profilu sanktuarium.

⁶⁰ Zob. J. Kumala, *Znaczenie sanktuarium maryjnego dla pobożności ludowej*, w: *Maryjne Orędzie z Gietrzwałdu*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa – Gietrzwałd 2003, s. 129-145.

⁶¹ Zob. W. Nowak, *Obecność Maryi w liturgii i pobożności ludowej*, w: *Maryjne Orędzie z Gietrzwałdu*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa – Gietrzwałd 2003, s. 111-127.

⁶² Por. K. Parzych, *Objawienia gietrzwałdzkie na tle innych objawień maryjnych*, s. 130-132.

b) Miejsce kultu i modlitwy, przeżyć i doświadczeń religijnych wiernych z regionu Warmii i okolic oraz pielgrzymów

Sanktuarium maryjne w Gietrzwałdzie funkcjonuje według wymogów prawa kanonicznego⁶³. Obejmuje ono następujące agendy: świątynia i słynący cudami obraz Maryi z dzieciątkiem, stacje Drogi Różańcowej, stacje Drogi Krzyżowej, punkt zamawiania Mszy św., punkty sprzedaży wydawnictw religijnych i dewocjonałów, punkty zatrzymania dla pielgrzymów (parking, stołówka, toalety, miejsca spacerowo-medytacyjne), dwa domy rekolekcyjno-pielgrzymkowe, trzy kapliczki, pobłogosławione źródło, stały ołtarz polowy. W sanktuarium jest odprawiana Msza św. – rano, w południe i wieczorem. O stałej porze są odmawiane cztery części Różańca. Spowiednicy pełnią regularne dyżury w konfesjonale. W okresie wiosenno-letnio-jesiennym jest odśpiewywany apel jasnogórski (codziennie o godz. 21). Organizowane są uroczystości odpustowe: w liturgiczną uroczystość Świętych Apostołów Piotra i Pawła (29 czerwca) oraz w Święto Narodzenia Najświętszej Maryi Panny (8 września). Przybywają pielgrzymki doraźne oraz tradycyjne (dzieci pierwszokomunijnych, neoprezbiterów). Przez cały rok są organizowane rekolekcje i dni skupienia dla różnych grup apostołskich, dla kapłanów i diakonów oraz przygotowujących się do kapłaństwa. Pielęgowana jest cześć dla świętych Kościoła katolickiego, związanych z miejscem, diecezją lub tradycją pobożności ludowej na tym terenie: św. Stanisław Kazimierczyk (kanonik regularny), bł. Regina Protman (założycielka zgromadzenia sióstr katarzynek), sługa Boża s. Stanisława Barbara Samulowska (wizjonerka z 1877 roku), bł. Honorat Koźmiński (założyciel Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny, inspirowany wydarzeniami gietrzwałdzkimi do założenia tego zgromadzenia)⁶⁴, św. Antoni (patron ubogich), św. Katarzyna Aleksandryjska (patronka sióstr katarzynek), inni święci patronowie (np. Florian – patron strażaków), których wspomnienie jest pielęgowane przez pielgrzymów regularnie przybywających do Gietrzwałdu; także święci nowokanonizowani.

⁶³ Zob. A. Leniec, *Dokumenty prawne dotyczące sanktuarium w Gietrzwałdzie*, w: *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005, s. 138-139.

⁶⁴ Por. U. Niemirowicz, *Treść i kościelna ocena objawień gietrzwałdzkich*, w: *Orędzie gietrzwałdzkie*, s. 103.

5. Gietrzwałdzka Ikona Maryjna*

Objawienia maryjne w Gietrzwałdzie szkicują obraz Niewiasty – Matki, która przedstawia się jako Niepokalane Poczęcie. Jest to wizerunek odcisnięty w świadomości ludzkiej, ale zainicjowany spoza niej, z zewnątrz. Nie jest odzwierciedleniem wizji artystycznej ani kompozycji wybranych wątków formujących przekaz treści teologicznych⁶⁵. Można w nim zauważyć elementy znane wizjonerom – jakby echo tego, co realnie usłyszeli i odbicie tego, co realnie widzieli, ale poszczególne elementy nie są dobrane przez nich celowo, świadomie, intencjonalnie. Wizjonerzy nie mają wykształcenia teologicznego ani nie znają techniki tworzenia obrazu, także ich doświadczenie religijne – modlitwy – pozostaje na poziomie standardowych praktyk religijnych. Wizje ich zaskakują, nie zależą od nich samych – ani forma, ani treść, ani liczba, ani termin, ani miejsce. Wizjonerzy nie są autorami obrazu, który przekazują jako treść orędzia im powierzono, aczkolwiek obraz ten jest utworzony z fenomenów audiowizualnych, które poznali w różnoraki sposób poza doświadczeniem mistycznym. Przed wizjonerami roztacza się nowy horyzont, pociągający ludzki umysł i uczucia, naszkicowany z elementów, które są wizjonerom znane, zaczerpnięte z ich osobistego – niekoniecznie głęboko religijnego lub mistycznego doświadczenia. Ten nowy horyzont jest wyzwaniem dla ludzkiego umysłu posługującego się logiką wiary. Rozpoznanie treści wyłaniających się w tym horyzoncie angażuje osoby spoza grona wizjonerów. Dlatego pierwszymi czytelnikami przesłania zawartego w obrazie/wizerunku powstałym w świadomości wizjonerów są teologowie niedoświadczający osobiście objawień prywatnych, które interpretują.

Tradycja teologiczna zna doświadczenie kontemplacji ikony – obrazu przedstawiającego przesłanie teologiczne, z intencją wprowadzenia czytelnika w misterium religijne⁶⁶. Lektura ikony, która jest napisana przez człowieka, jako owoc przemyśleń, modlitwy i określonej techniki, jest przekazem edukacyjnym, aczkolwiek nosi znamiona samoobjawienia Bożego. W ikonie autor przekazuje swoją teologiczną interpretację rzeczywistości mistycznej/religijnej, której doświadczył osobiście, czyli „wizualizuje wiarę”⁶⁷. Teolog – autor ikony – jako

* W paragrafie wykorzystane są wątki z rozdziału: „*Etos eklezjalny*” w *teologii orędzia gietrzwałdzkiego*.

⁶⁵ Objawienia gietrzwałdzkie wizualizują treść dogmatu o Niepokalanym Poczęciu NMP.

⁶⁶ Należy odróżnić teologiczne rozumienie ikony od artystycznego.

⁶⁷ K. Stawecka, *Wizualizacja wiary na przykładzie ikon maryjnych*, w: *Wierzyć z Maryją i jak Maryja*, red. G. Bartosik, A. Gąsior, J. Królikowski, Częstochowa 2014, s. 61-82.

człowiek wykształcony i pobożny – formułuje przesłanie, które jest mu znane nie tylko w wyniku poznania intelektualnego, ale także misteryjnego, niejako wizualizując dogmat⁶⁸. Można powiedzieć, że jest to poznanie cało-osobowe. Teolog poznaje Prawdę Absolutną poprzez skorelowanie poznania intelektualnego z poznaniem w wierze – wiara i rozum są tu nierozdzielne. Inna droga ludzkiego dochodzenia do Prawdy Absolutnej nie jest możliwa, gdyż przedmiot poznania przekracza ludzką rzeczywistość, będąc Boskim Misterium doskonałej Wspólnoty Osobowej. To, do czego człowiek dochodzi w wyniku poznania teologicznego (czyli rozumem i wiarą), wyrażane jest poprzez użycie odpowiednich formuł i technik komunikacyjnych. Jedną z nich jest tworzenie – pisanie ikon. Ikona klasyczna jest pisana przez teologa z intencją odczytywania przez wiernych, dla ich zbudowania w wierze, nadziei i miłości. Inaczej jest z doświadczeniem mistycznym – obraz pochodzący z objawień prywatnych jest wizją ofiarowaną, daną, samokomponującą się w umyśle wizjonerów, teologowie zaś są jej pierwszymi czytelnikami a nie autorami.

Znane są ikony Chrystusa, Maryi, Świętej Rodziny i świętych. Nas interesują ikony maryjne, więc po krótko o nich. Ikony maryjne są tworzone według wielu typów, np.: *Christofora* (przynosząca Chrystusa), *Pneumatofora* (niosąca Ducha Świętego), *Theotokos* (rodząca Boga), *Hodegetria* (wskazująca drogę do Chrystusa), *Eleusa* (czuła, miłosierna), *Orantka* (modląca się), *Glykofilousa* (obejmująca czule Jezusa)⁶⁹.

Z objawieniami maryjnymi w Gietrzwałdzie kojarzy się ikona Maryi Tronującej. Stąd sugestia, aby gietrzwałdzkie zjawienia maryjne interpretować w kluczu właściwym do czytania ikon. Wizja Pani Gietrzwałdzkiej jest dynamiczna – należy zauważyć dwa wizerunki maryjne – wyłaniające się z serii zjawień: Madonna z Dzieciątkiem – w ikonycznym typie tronującej i Niewiasta modląca się w figurze Niepokalanej. Dynamikę objawień tworzy postawa niewiasty „słuchającej”, „modlącej się”, „nauczającej”, „towarzyszącej”, „ostrzegającej”⁷⁰.

⁶⁸ K. Klauza, *Wizualizacja dogmatu chrześcijańskiego*, w: *Wierzyć z Maryją i jak Maryja*, red. G. Bartosik, A. Gąsior, J. Królikowski, Częstochowa 2014, s. 57-60.

⁶⁹ H. Paprocki, *Eklezjalna typologia ikon maryjnych*, w: *Ikona maryjna w życiu Kościoła*, red. K. Klauza, K. Stawecka, Częstochowa 2015, s. 27-31. Do ikon maryjnych nawiązuje Jan Paweł II w encyklice *Redemptoris Mater* (25 III 1987), n. 33, Watykan 1987.

⁷⁰ Zob. analogiczne opisy: P. Polek, *Wiara celebrowana z Maryją w oparciu o Zbiór Mszy o Najświętszej Maryi Pannie*, w: *Wierzyć z Maryją i jak Maryja*, red. G. Bartosik, A. Gąsior, J. Królikowski, Częstochowa 2014, s. 45-56.

a) Tronująca

Objawienia gietrzwałdzkie rozpoczynają się od ukazania Madonny w pozycji siedzącej, gotowej do ułożenia na jej kolanach dziecka. Postać i atrybuty odpowiadają wizerunkowi *Theotokos*, w pozycji tronowej. Taki obraz Maryi wskazuje na chrystocentryzm całego orędzia. Są też aniołowie – zupełnie jak na ikonach klasycznych. Niewiasta siedzi na tronie. Aniołowie przynoszą Dzieciątka z atrybutami władzy królewskiej i sadzają na kolanach Niewiasty. Anioł wskazuje na krzyż usytuowany poziomo, pusty. Taki obraz kojarzy się z opisem Niewiasty z Księgi Rodzaju (por. 3,15) i Ewangelii (por. Łk 1,32; Mt 2,11; J 2,4-5; 19,5-27). Jest tu obecny motyw macierzyństwa, królewskiego pochodzenia Dzieciątka, zwycięstwa nad złem poprzez znak pustego krzyża, który sugeruje mękę Jezusa i Jego zmartwychwstanie.

Standardowym wymogiem ikony klasycznej jest podpis wskazujący główną postać. Jeśli chodzi o wizerunek Pani Gietrzwałdzkiej jest on sygnowany atrybutami: pusty krzyż leżący u stóp Madonny z Dzieciątkiem. Symbolika krzyża jest oczywista – jest to mesjański znak zbawienia. Jeśli przyjąć ten symbol za podpis obrazu ukazanego w wizjach, wówczas Madonna i Dzieciątka stają się chrystologiczną ikoną wypełnienia izajaszowego znaku od Pana Boga (Iz 7,14). Czytamy w proroctwie: *Dlatego Pan sam da wam znak: Oto Panna poczie i porodzi Syna, i nazwie Go imieniem Emmanuel*. W wizji gietrzwałdzkiej aniołowie przynoszą Dzieciątka i sadzają je na kolanach Niewiasty. Scena ta odpowiada prorocctwu izajaszowemu, gdzie Syn Niewiasty jest ‘znakiem od Pana’. Analogicznie, w wizji gietrzwałdzkiej Dzieciątka przynoszone jest ‘z nieba’ – nie ma ulokowania familiologicznego – w rodzinie. Podobieństwo gietrzwałdzkiej wizji Madonny Tronującej do prorocctwa Izajaszowego należy zauważyć także w samotności Niewiasty z Dzieciątkiem.

Prorocctwo Izajaszowe obrazuje Pannę poczynającą i rodzącą syna, który jest Mesjaszem – Bogiem obecnym wśród ludzi, co wyraża imię Emmanuel. Gietrzwałdzkie wizje skupiają się właśnie na ‘samotnej’ Matce, a ponadto doprecyzowują tożsamość Niewiasty poprzez wskazanie na symbolikę krzyża, zaczerpniętą z objawienia nowotestamentowego, ukazującego wypełnienie starotestamentowych prorocctw mesjańskich. Perspektywa wydarzeń paschalnych pozwala utożsamić Jezusa – Syna Maryi z Emmanuelem, a w konsekwencji skojarzyć wizję gietrzwałdzką z prorocctwem Izajasza.

b) Orantka w figurze Niepokalanego Poczęcia

Pierwszy wizerunek Pani Gietrzwałdzkiej – zbieżny z typem ikon Madonny Tronującej – ze względu na swój charakter wprowadzający do cyklu zjawień, upoważnia nas do zastosowania klucza interpretacji właściwego do kontemplacji ikon klasycznych, także w odniesieniu do kolejnych scen mistycznych spotkań z wizjonerkami. O ile pierwszy obraz, obejmujący cztery zjawienia, nawiązuje do ikony klasycznej, to kolejne wizje Pani Gietrzwałdzkiej już nie kojarzą się wyraźnie z klasyczną systematyką ikon, choć można by dopatrywać się podobieństw z typem Orantki. Orantka w dynamice wizji gietrzwałdzkich uczy modlitwy⁷¹, jest ukazana jako autorytet i wzór do naśladowania przez wiernych.

Dynamika zmiany wizerunku Madonny idzie w stronę zobrazowania Niepokalanego Poczęcia jako fenomenu o charakterze historiozbowczym – czyli dziejowym, historycznym i zbawczym zarazem. Wizjonerki gietrzwałdzkie doświadczają spotkania z Madonną siedzącą na tronie (początkowe wizje) lub w postawie stojącej (późniejsze wizje), w otoczeniu aniołów (początkowe wizje i końcowa). Całość wizji, ich dynamika wraz z orędziem oraz treścią przekazanych rozmów, układa się w strukturę analogiczną do programu wychowawczo-edukacyjnego. Można tu dostrzec systematyczny, spójny, sprofilowany program formacji chrześcijańskiej autorstwa Niepokalanej. Dlatego orędzie gietrzwałdzkie można pojmować jako swoistą ‘szkołę Niepokalanej’. Gietrzwałdzkie wizje Niepokalanej, czytane w kluczu właściwym dla ikony, wymagają uwzględnienia czterech etapów: a) uchwycenie perspektywy wskazującej na nieskończoność/trascendencję/rzeczywistość Boską – *perspektywa ikoniczna*; b) wysłuchanie przedstawienia się Madonny jako Niepokalanej – *przedstawienie postaci*; c) obserwacja Niepokalanej w Jej modlitwie i uczenie się od Niej modlitwy – *wysłuchanie się i obserwacja postaci*; d) rozmowa z Niepokalaną i wysłuchanie Jej – gdyż jest zatroskana: słuchająca ludzi, dająca rady, ostrzegająca – *misterium spotkania*.

c) Perspektywa ikoniczna

Najpierw przedstawienie dotyczy Niewiasty jako ‘tronu’ dla Wcielonego Syna Bożego. Ta prezentacja otwiera przestrzeń spoglądania w rzeczywistość poza granice ludzkich zmysłów – analogicznie jak czyta się ikony klasyczne,

⁷¹ „Przez różaniec lud chrześcijański niejako wstępuje do szkoły Maryi, dając się wprowadzić w kontemplację piękna oblicza Chrystusa i w doświadczanie głębi Jego miłości” – Jan Paweł II, *List apostolski „Rosarium Virigis Mariae”* (16 X 2002), n. 1, Watykan 2002.

gdzie perspektywa harmonizująca wszystkie elementy skupia zmysły na jednym miejscu, pociągając ku transcendencji. Postać Madonny tronującej otwiera przestrzeń Boską wizerunku malowanego dynamiką (nie liniami), na którą składa się 160 zjawień, odbywających się w przeciągu dwóch i pół miesiąca. Należy zapamiętać ten etap czytania maryjnej ikony gietrzwałdzkiej, aby właściwie podążyć w wyznaczonym kierunku, czyli pozostając w granicach horyzontu określonego atrybutami chrystologicznymi (dzieciątko królewskie, pusty krzyż u stóp, aniołowie usługujący i adorujący).

Objawienia maryjne w swej istocie oddają religijny sens ikony⁷². Przedstawiając „Niepokalanie Poczętą” lub „Niepokalane Poczęcie”, skupiają nie tyle na indywidualnych cechach obrazu odbieranego przez wizjonerów, ile na pośredniczeniu między niebem a ziemią. Ikonę maryjną w objawieniach prywatnych kreśli nie tylko wizerunek z atrybutami, ale także treść przesłania – także w warstwie pozawerbalnej – zagwarantowana pochodzeniem od Boga. Specyfiką objawień gietrzwałdzkich jest nakreślenie ikony Niepokalanego Poczęcia – Niepokalanej.

Teologiczna konotacja pojęcia „Niepokalane Poczęcie” prowadzi do dogmatu. Wskazuje na odkupienie Niewiasty, sytuujące Ją w pozycji uprzywilejowanej – wybrania do misji historiozbawczej, obejmującej macierzyństwo wobec Mesjasza. Sensem Niepokalanego Poczęcia jest uchronienie od grzechu pierworodnego, co oznacza, że Niepokalana jest osobą, która poczęła się bez tej skazy. W Boskiej ekonomii zbawczej jest to odkupienie na mocy późniejszych zasług Zbawiciela⁷³. Niepokalane Poczęcie dotyczy tylko jednej osoby – Miriam z Nazaretu, której Anioł Pański zwiastował poczęcie Syna Bożego w ludzkiej naturze – dlatego „Niepokalana” może być uznana za imię własne Maryi Mat-

⁷² Religijny sens ikony wskazuje na jej pośredniczenie od rzeczywistości doczesnej, ludzkiej – do nadprzyrodzonej, Boskiej. Teologiczny sens ikony wskazuje na obecność – promieniowanie Boskości, wskazywanie na Boga. Zob. A. Frejlich, *Ikona*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 7, Lublin 1997, kol. 9.

⁷³ Formuła dogmatyczna o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny została wypowiedziana przez Papieża Piusa IX w bulli dogmatycznej *Ineffabilis Deus*, dnia 8 grudnia 1854 r. Brzmi ona następująco (cytat za *Breviarium fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, oprac. S. Głowa, I. Bieda, wyd. 4, Poznań 1998, VI 89): „Na chwałę Świętej i Niepodzielnej Trójcy, na cześć i uwielbienie Bożej Rodzicielki, dla wywyższenia wiary katolickiej i rozkrzewienia religii chrześcijańskiej, powagą Pana Naszego Jezusa Chrystusa, Świętych Apostołów Piotra i Pawła oraz Naszą ogłaszamy, orzekamy i określamy, że nauka, która utrzymuje, iż Najświętsza Maryja Panna od pierwszej chwili swego poczęcia – mocą szczególnej łaski i przywileju wszechobecnego Boga, mocą przewidzianych zasług Jezusa Chrystusa, Zbawiciela rodzaju ludzkiego – została zachowana nietkniętą od wszelkiej zmazy grzechu pierworodnego, jest prawdą przez Boga objawioną i dlatego wszyscy wierni powinni w nią wytrwale i bez wahania wierzyć”.

ki Jezusa⁷⁴. Zdogmatyzowanie fenomenu Niepokalanego Poczęcia posiada sens powszechny, eklezjalny. W nim bowiem ujawnia się wartość soteriologiczna, ukazująca wiernym specyfikę działania Bożego miłosierdzia w darze zbawienia: Bóg obdarza, napęlnia łaską całe stworzenie, które pomimo swojego grzechu staje się święte, czyste, bez grzechu. Dogmat Niepokalanego Poczęcia uczy o miłości miłosiernej Boga, a Niepokalana jest ikoną koncentrującą wiarę ludzi na tej miłości⁷⁵.

d) *Przedstawienie postaci*

Kolejny, istotny element ikonicznego odczytania wizji maryjnej to Madona przedstawiająca się jako „Niepokalanie Poczęta Najświętsza Maryja Panna” lub „Niepokalane Poczęcie”. Gietrzwałdzki wizerunek ikony Niepokalanej jest dynamiczny. Miłość Miłosierna Maryi ujawnia się w zainteresowaniu ludzkimi sprawami i troskliwymi poradami. Jest to realizm macierzyństwa duchowego: Niepokalana słucha, odpowiada, daje wskazówki. Z racji usytuowania tego wizerunku w perspektywie ikonicznej, wskazanej przez wizerunek Madonny Tronującej, przedstawienie się jako „Niepokalana” należy zinterpretować w powiązaniu ze „znakiem Pana” zapowiedzianym w Izajaszowym prorocztwie o Panie rodzącej Syna o imieniu Emmanuel (Iz 7,14) – czyli „z nami Bóg” – Bóg obecny wśród ludzi – Mesjasz⁷⁶. Na tym etapie, lektura gietrzwałdzkiej ikony maryjnej pozwala odczytać, że Niepokalana, będąc wybraną na Matkę Emmanuela, jest „znakiem Pana”. Przedstawienie Najświętszej Maryi Panny jako Niepokalanej wskazuje na Jej autorytet, jako pochodzący z Boskiego powołania na Matkę Emmanuela. Najświętsza Maryja Panna Niepokalanie Poczęta to Matka Emmanuela. Z tego wynika, że orędzie Niepokalanej należy przyjąć jako przesłanie z niebios, od Boga, który obejmuje każdego człowieka ojcowską miłością.

e) *Wsluchanie się i obserwacja postaci*

Rozpoznanie Niewiasty jako Niepokalanej rozpoczyna kolejny etap czytania maryjnej ikony gietrzwałdzkiej poprzez uczestnictwo w ‘szkole Niepokalanej’.

⁷⁴ Zob. Jan Paweł II, *Homilia na uroczystość Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny* (8 XII 2004), n. 2, „L'Osservatore Romano” wyd.pol. 2005, nr 2, s. 24.

⁷⁵ Zob. S.C. Napiórkowski, *Niepokalanie Poczęta jako dzieło Bożego miłosierdzia*, w: *Tajemnica Bożego Miłosierdzia w charyzmacie mariańskim*, red. J. Kumala, Licheń 2004, s. 113-125.

⁷⁶ A.-M. Pelletier, *Księga Izajasza*, tłum. B. Wodecki, w: *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego. Komentarz katolicki i ekumeniczny na XXI wiek*, wyd. 2, red. oryg. W. R. Farmer i inni, red. wyd. pol. W. Chrostowski i inni, Verbinum: Warszawa 2001, s. 859.

Jest to wsłuchanie się w słowa oraz obserwacja Postaci. Niepokalana prezentuje się jak nauczyciel: wydaje polecenia, które mają wartość edukacyjną i pokazuje jak w praktyce wygląda to, o czym uczy. Głównym motywem – ideą przewodnią programu edukacyjnego w orędziu gietrzwałdzkim jest modlitwa: Msza św. i Różaniec. Niepokalana podczas wizji modli się Różańcem oraz odsyła do Mszy św. – jako nadrzędnej modlitwy, która jest najważniejszym chrześcijańskim obrzędem i świętym znakiem (sakramentem). Jej modlitwa stanowi główną treść wizji. Rozmowy wizjonerek z Niepokalaną odbywają się po modlitwie, są swoistym dodatkiem mającym sens wyjaśniający treść głównego przesłania.

W orędziu gietrzwałdzkim akcent pada na Różaniec i Eucharystię. Polecone jest, aby Mszę św. odprawiać w różnych intencjach. Różaniec ma towarzyszyć wszystkim ludzkim sprawom i prowadzić do duchowej i moralnej przemiany. Modlitwa daje energię do rozwoju chrześcijańskiego etosu. Najwyższą wartością modlitwy różańcowej jest wspieranie człowieka w dojrzewaniu do świętości⁷⁷. Maryja – jako Niepokalana – jako Święta, *kecharitomene*, czyli przez Boga „napelniona łaską”⁷⁸, obdarzona wyjątkowym błogosławieństwem⁷⁹ – jest najlepszą nauczycielką tej modlitwy. W perspektywie orędzia gietrzwałdzkiego, modlitwa różańcowa jest zaproszeniem do modlitwy z Maryją. Różaniec to Jej modlitwa – Maryi. Przyjęcie zaproszenia do niej – to przede wszystkim ‘bycie z Nią’ jako Niewiastą całkowicie oddaną Bogu i spoczywającą w Nim.

f) *Misterium spotkania*

Ikona klasyczna wprowadza w atmosferę misterium, w którym dokonuje się osobiste spotkanie człowieka z Bogiem. Jest to płaszczyzna intymnych relacji między duszą a Bóstwem. Czwarty etap czytania gietrzwałdzkiej ikony maryjnej jest samoidentyfikacją uczestnictwa w takim misteryjnym spotkaniu. Obejmuje rozmowę wizjonerek z Niepokalaną, która deklaruje stałą obecność – „Ja zawsze będę z wami”. Dynamika ikony gietrzwałdzkiej wskazuje tu na relację

⁷⁷ Jan Paweł II, *List apostolski „Rosarium Virginis Mariae”*, n. 1; Franciszek, *Adhortacja apostolska „Gaudete et exultate”* (19 III 2018), n. 16, Watykan 2018.

⁷⁸ Zob. *Grecko-polski Nowy Testament. Wydanie interlinearne z kodami gramatycznymi*, tłum. R. Popowski, M. Wojciechowski, „Vocatio” Warszawa 1997, s. 239. Tłumaczenie na język polski greckiego tekstu Ewangelii wymaga dookreślenia, że chodzi tu o ‘wypełnienie’ łaską – co akcentuje bierność Maryi i czynność Boską. Tradycyjne tłumaczenie polskie na „pełna łaski” – nie do końca precyzyjnie oddaje sens owej pełni. Z punktu widzenia dogmatycznego, różnica ta jest istotna, gdyż wpływa na precyzję wyjaśnienia specyfiki Bożego miłosierdzia, jako głównej zawartości merytorycznej dogmatu Niepokalanego Poczęcia.

⁷⁹ Zob. Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptoris Mater”*, n. 8.

między człowiekiem wierzącym a Szekiną, która jest Boską obecnością – zamieszkiwaniem Boga na ziemi⁸⁰. Aspekt maryjny ikony gietrzwałdzkiej oznacza nieustanną aktualność Izajaszowego znaku wraz z jego nowotestamentowym wypełnieniem.

Sens przyjscia Szekiny ujawnia się w Bożej trosce o ludzi. Jeśli, bowiem, Szekina jest Bożą Obecnością, należy rozumieć ją jako bliskość Boga, towarzyszenie, spotkanie z Nim, a w konsekwencji Opatrzność. Z przyjsciem Niepokalanej powiązane jest orędzie, wskazujące na konkretne aspekty Bożej troski o człowieka, którego zbawienie jest zagrożone grzechem i zaniedbaniem.

W orędziu maryjnym opatrnościowa obecność Boga uwidocznia się w trosce o ludzi zagrożonych zniewoleniem duchowym, uzależnieniem od alkoholu, zaniedbaniem religijności. Niepokalana uwrażliwia na zgubne skutki pijaństwa i rozpusty, wskazując na modlitwę jako ratunek dla ludzi uwikłanych w różnorakie zło. Uwrażliwia na konieczność religijnego nawrócenia w obliczu zła, które staje się intensywne w epoce zbliżającego się końca świata.

Istotnym aspektem troskliwej obecności Boga przez pośrednictwo zjawień maryjnych jest współczucie okazane ludziom cierpiącym. W orędziu gietrzwałdzkim choroba jest ukazana jako doświadczenie należące do misterium wiary⁸¹. Znamienne są zwłaszcza słowa stwierdzające, że chore dzieci „wiedzą co mają robić”. W chorobie dziecka, według orędzia gietrzwałdzkiego cierpienie staje się znakiem wybrania do realizacji specjalnych zadań, wynikających z Boskiej woli zbawczej. Ten aspekt orędzia wskazuje na historiozbowczy sens choroby i cierpienia, jako zanurzenia w Boską tajemnicę.

6. Niepokalana Pani Gietrzwałdzka jako Szekina

Analiza sytuacji wytworzonej wokół objawień maryjnych – w Gietrzwałdzie, a także w innych miejscach – prowadzi do wniosku, że doświadczenie spotkania z Maryją jest swoistym zetknięciem się z Boską Obecnością. Przychodzi Maryja, ale zawsze z przesłaniem o charakterze teologicznym. Głównym motywem orędzia maryjnego jest realizacja Boskiej woli zbawczej. Maryja instruuje wizjonerów w kwestiach związanych z prawidłowym formowaniem i przeżywa-

⁸⁰ J. Nash, *The Shekinah: the Indwelling Glory of God*, „The Esoteric Quarterly” 2005, nr 2, s. 33.

⁸¹ Jan Paweł II nazywa ludzkie doświadczenie cierpienia: „powołaniem uczestników cierpień Chrystusowych” – zob. Jan Paweł II, *List apostolski „Salvifici doloris”*, n. 23.

niem wiary, a także uczy modlitwy i nawrócenia oraz wyjaśnia ich sens, wskazując na zagrożenia wynikające z ich braku. W spotkaniu z wizjonerami widoczny staje się także etos Maryi, z charakterystycznym dla Niej – jako Niepokalanej – przyłgnięciem do Boga. Ona modli się zwrócona całym swoim jestestwem w Jego stronę i do tej modlitwy zaprasza wizjonerów. Wspólna modlitwa zajmuje największą część wizji.

Cechy charakteryzujące obecność Maryi w wizjach prywatnych są podobne do Szekiny (Shekina, Szechina, hebr. *szekinah* – zamieszkiwanie) – czyli Boskiej Obecności⁸² wśród ludzi, w świecie – Boskiej immanencji. Szekina jest Boskim przenikaniem wszystkiego, obecnością interweniującą zbawczo w historię i objawiającą *sanctum* wśród *profanum*⁸³. Utożsamia się ją z obłokiem prowadzącym Izrael przez pustynię, z Namiotem Spotkania, z chwałą wypełniającą świątynię. Obecna jest w synagogach, spoczywa na Izraelitach i przebywa wśród studiujących Biblię⁸⁴. Także Maryja trwa w Szekinie podczas Zwiastowania. Ta scena obrazuje doświadczenie szczególnej Obecności Boga zbawiającego⁸⁵. Przyglądając się figurze Maryi zjawiającej się w objawieniach prywatnych, widzimy Ją samą jako Szekinę – czyli znak Bożej obecności.

a) Obecność i działanie – dynamika zbawcza maryjnej Szekiny

Zjawienia Maryi w Gietrzwałdzie kreślą wizerunek Niepokalanej jako Szekiny. Wyrazną cechą upodabniającą do Szekiny jest samo zjawienie się z prezentacją treści chrystologiczno-soteriologicznych. Odpowiada to charakterystyce Szekiny jako Boskiej Obecności zbawiającej. Wizja Maryi Tronującej, z dzieciątkiem i pustym krzyżem u podnóża, modyfikowana wypowiedziami pouczającymi o postępowaniu właściwym dla chrześcijańskiego etosu odpowiada fenomenowi dynamicznej Obecności Boga w świecie, określanej właśnie jako Szekina. Należy tu zwrócić uwagę na słowa wzywające do modlitwy, zwłaszcza różańcowej oraz ostrzeżenia przed karą za grzechy nieczystości i pijaństwa,

⁸² Szekinę definiuje judaistyczna teologia obecności Adonai (Boga Najwyższego). Teologiczna kategoria obecności znajduje systematyczne wyjaśnienie w teologii dialogu. Zob. K. Parzych-Blakiewicz, *Teologia dialogu*, Olsztyn 2016, s. 27-32.

⁸³ W. Stabryła, „[...] moc Najwyższego osłoni Cię” (Łk 1,35). *Maryja trwająca w Szekinie*, „Salvatoris Mater” t. 10, 2008, nr 2, s. 13.

⁸⁴ Por. W.J. Saldarini, *Szechina*, tłum. Eliza Szymula, w: *Encyklopedia biblijna*, red. P. J. Achtemeier, „Vocatio”, wyd. 2, Warszawa 1999, s. 1182; *Szechina*, w: *Encyklopedia Kościoła*, t. 2: L-Z, oprac. Frank L. Cross, oprac. wydania 3. Elizabeth A. Livingstone, „Vocatio”, wyd. 3, Warszawa 2004, s. 902; W. Stabryła, s. 15.

⁸⁵ Tamże, s. 11-30.

a także zapowiedź prześladowań jako konsekwencji niewiary. Ten aspekt maryjnej Szekiny obejmuje naukę modlitwy i moralnego postępowania, a także kształtowania postaw społecznych i praktyk religijnych ze wskazaniem na ich wartość zbawczą i cel eschatologiczny.

Uobecnienie Boga przez Szekinę nadaje jej cechę teologalności. Maryja w objawieniach prywatnych jest otoczona blaskiem – nimbem świętości – co kojarzy się z Szekiną utożsamiającą Boską chwałę unoszącą się w świątyni. Objawienia gietrzwałdzkie kreślą obraz Maryi jako tej, która jest otoczona i przeniknięta Bogiem. Najpierw widzimy ten motyw w obecności towarzyszących aniołów, a ostatecznie w Niepokalanym Poczęciu jako fenomenie teologalnym wskazującym na tożsamość Zjawy. „Jestem Maryja Niepokalane Poczęcie” – są to słowa usłyszane w wizjach gietrzwałdzkich, ale także w innych. Te słowa z perspektywy czasu oraz z uwzględnieniem komplementarności orędzia gietrzwałdzkiego z innymi pochodzącymi z różnych miejsc na świecie, dobitnie ukazują objawienie się Boskiej Obecności, dynamicznie manifestującej się w różnych miejscach, jakby zwracającej na siebie uwagę i nieustannie ingerującej w ludzką rzeczywistość. Niepokalane Poczęcie – z definicji jest rzeczywistością Obecności Boga, objawiającą Jego bezgraniczne miłosierdzie, przenikające stworzenie aż do początków i wypełniające łaską do końca.

b) Zamieszkanie wśród ludzi – historyczność maryjnej Szekiny

Kolejny aspekt upodabniający Niepokalaną do Szekiny, to charakterystyczne dla objawień gietrzwałdzkich zapewnienie o stałej obecności wśród ludzi z zaangażowaniem w ich problemy i różnorakie sprawy doczesne. Kojarzy się z Szekiną jako immanentną w świecie Boską Obecnością, ingerującą w historię. „Nie smućcie się, ja zawsze będę przy was” – tymi słowami Maryja deklaruje swoje niejako zamieszkanie wśród Gietrzwałdzian. Motyw ten zostaje wzmocniony, jakby uwiarygodniony w zaangażowaniu Maryi w sprawy ludzkie, zwyczajne, nie mające związku z praktykami religijnymi, dotyczące wielorakich problemów z jakimi mierzą się zwykli ludzie. Tego typu rozmów z Niepokalaną w Gietrzwałdzie jest więcej niż bezpośrednio objawiających treści teologalne. Przykładowym wątkiem jest rozmowa o losach ludzi, którzy zaginęli bez wieści.

Maryjna Szekina „zamieszkuje” w eklezjalnej wspólnotie świętych. Interpretując orędzie maryjne w kluczu uwzględniającym teologię Szekiny – czyli Obecności Boga, zyskujemy nową perspektywę odczytywania sensu i specyfiki „obcowania świętych” we wspólnotie eklezjalnej. Maryjna Szekina wprowadza w kontekst zdrowej pobożności skierowanej do świętych, czyli podporządkowa-

nej kultowi Bożemu. Trzeba tu podkreślić, że w sensie ścisłym kult jest oddawany tylko Bogu. Jeśli mówi się o ‘kulcie świętych’, to tylko ze względu na to, że uznanie ich za świętych jest uzależnione od ich bliskości z Bogiem – jedynym Świętym. Świętość ludzka poprawnie pojmowana oznacza sprawne pośredniczenie w ukazywaniu Boskiej Świętości. Święty człowiek przybliży innym Boga w sposób egzystencjalny, poprzez swoją osobę i życie, a więc jest zasadne, aby ludzką świętość pojmować jako Szekinę. Najświętsza Maryja Panna zjawiająca się w objawieniach prywatnych pokazuje nam ją najwyraźniej, ukazując specyfikę komunikacji we wspólnocie Wszystkich Świętych Pańskich.

c) Niepokalana jako Szekina

Niepokalana jest Świętą Niewiastą, która wyróżnia się we wspólnocie świętych wyjątkowym statusem: ikony Bożego miłosierdzia oraz doskonałej Służebnicy Bożej. Maryja jako Szekina funkcjonuje w przestrzeni eklezjalnej jako niosąca Boską Obecność. Jest ona aktywna w Kościele poprzez odsłanianie Boskiej Obecności. Pani Gietrzwałdzka wpisuje się w ten profil maryjny. Przedstawiając się jako Niepokalana (a więc wypełniona Bożą łaską w procesie zbawienia), ukazuje się w pozycji autorytatywnie wyjaśniającej wątpliwości dotyczące moralności chrześcijańskiej i praktyk religijnych. W ten sposób wskazuje na całkowite podporządkowanie swojego przesłania Boskiej Mądrości oraz ekonomii zbawienia. Jej misja realizuje się w atmosferze nieustannej modlitwy, dlatego Jej przyjście, a także przekazane orędzie jest wypełnieniem służby Bogu. Jako napełniona łaską – *kecharitomene* – wypowiada „amen” (niech mi się tak stanie) przyjmując do realizacji zadanie, które Bóg jej powierzył. Pojęcie Niepokalanego Poczęcia, z definicji wskazuje na uprzednie działanie łaski zbawiającej, przygotowującej osobę Maryi do wypełnienia powołania w Bożym macierzyństwie. Dlatego Niepokalana jest przede wszystkim ikoną Bożego miłosierdzia. Niepokalane Poczęcie ujmowane przedmiotowo wskazuje na wypełnienie Maryi łaską, aż do uchronienia przed grzechem pierworodnym; zaś ujmowane podmiotowo ukazuje Niepokalaną jako objawiającą w swojej osobie miłosierdzie Boże, które czyni faktem Wcielenie, gdzie Wcielony Syn Boży jest Zbawcą ludzkości. Z obu perspektyw Niepokalana jawi się jako Szekina.

Część III:
Eklezjalne aspekty orędzia gietrzwałdzkiego

1. Orędzie gietrzwałdzkie jako teologiczny „znak czasu”*

Orędzie gietrzwałdzkie można zakwalifikować do teologicznej kategorii znaków czasu, zgodnie z założeniami metodologicznymi właściwymi dla hermeneutyki tego typu fenomenów¹. Jest ono powiązane z faktami historycznymi, nie ma w nim sprzeczności z treścią Pisma Świętego oraz Tradycji. Na pozytywną weryfikację objawień wpłynął fakt ożywienia ruchu pielgrzymkowego inspirowanego nadzwyczajnymi wydarzeniami o charakterze religijnym², a także powstawanie nowych sanktuariów³. Od czasu objawień rozwija się ruch pątniczy na Warmii do Gietrzwałdu – zwłaszcza w formie łosier⁴ – i jest praktykowany także współcześnie⁵. Jest zorganizowane duszpasterstwo, zgodnie z profilem właściwym dla sanktuarium⁶, obejmując duchową opieką pielgrzymów i re-

* W paragrafie wykorzystano treść artykułu: *Teologia sanktuarium na przykładzie sanktuarium maryjnego w Gietrzwałdzie*; oraz: *Objawienia gietrzwałdzkie na tle innych objawień maryjnych*.

¹ Według Pawła Rabczyńskiego teologiczny sens objawień gietrzwałdzkich i ich znaczenie dla współczesności zostały zweryfikowane według kryteriów ustalonych przez tradycję kościelną, czyli: zgodność z Bożą ekonomią zbawienia, efektywność w dobrych owocach objawień, fakt cudów. Zob. P. Rabczyński, *Hermeneutyka teologiczna objawień gietrzwałdzkich*, „Teologia w Polsce” 2018, nr 12,2, s. 201-207.

² Zob. E. Piszcz, s. 215-223; J. Kowalewski, *Echa objawień i ruch pielgrzymkowy do Gietrzwałdu w świetle korespondencji „Gazety Olsztyńskiej” w latach 1886-1913 (studium prasoznawcze)*, „Studia Warmińskie” t. 14, 1977, s. 177-214; K. Bielawny, *Echa objawień gietrzwałdzkich na lamach poznańskiego „Orędownika”*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Błakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 57-64.

³ Zob. K. Bielawny, „Wydarzenia gietrzwałdzkie” po objawieniach maryjnych, w: *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005, s. 46.

⁴ Łosierą na Warmii nazywano pielgrzymkę ze świecami do świątyni lub kaplicy. Zob. W. Piwoński, *Łosierzy do Gietrzwałdu*, „Studia Warmińskie” t. 14, 1977, s. 153-175.

⁵ Zob. J. Piskorska, *Rozwój sanktuarium gietrzwałdzkiego*, „Studia Warmińskie” t. 14, 1977, s. 427-443; A. Jackowski, I. Soljan, s. 79-90; a także: A. Leniec, *Sanktuarium gietrzwałdzkie jako ośrodek pielgrzymkowy*, w: *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005, s. 148-152; też: *Liturgia i modlitwa w sanktuarium w Gietrzwałdzie*, w: *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005, s. 153-172.

⁶ Zob. A. Kopiczko, *Służba Boża w sanktuarium gietrzwałdzkim w latach trzydziestych XX w. na podstawie „Ermländisches Kirchenblatt”*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Błakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 91-107; A. Leniec, *Dokumenty prawne dotyczące sanktuarium w Gietrzwałdzie*, s. 138-139; A. Leniec, *Obiekty sakralne w Gietrzwałdzie*, w: *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005, s. 139-143.

kolektantów⁷. Od 1945 roku zadanie to w Gietrzwałdzie wypełniają Kanonicy Regularni Laterańscy⁸. Cechą charakterystyczną sanktuarium gietrzwałdzkiego jest duszpasterstwo trzeźwościowe⁹. Z inspiracji objawieniami gietrzwałdzkimi powstało także żeńskie zgromadzenie zakonne Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny¹⁰. Gietrzwałd jest uważany za duchową stolicę Warmii¹¹, jako miejsce uświęcone Boską ingerencją¹².

Teologiczna ocena orędzia gietrzwałdzkiego kwalifikuje nadzwyczajne wydarzenia 1877 do kategorii znaków czasu. Dlatego treść orędzia należy stale odczytywać, w kontekście innych, podobnych wydarzeń w skali globalnej. Taką możliwość daje usytuowanie wydarzeń gietrzwałdzkich na historycznej mapie objawień maryjnych w Europie i innych kontynentach¹³. Należy tu zwrócić uwagę na komplementarność objawień z tymi, które miały miejsce w Lourdes (1858)

⁷ Zob. A. Leniec, *Sanktuarium gietrzwałdzkie jako miejsce refleksji, pokuty i nawrócenia*, w: *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005, s. 173-178; też, *Domy pielgrzymów i miejsca działalności duszpasterskiej*, w: *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005, s. 143-148.

⁸ J. Wojtkowski, *Wkład Zakonu Kanoników Regularnych Laterańskich w rozwój sanktuarium gietrzwałdzkiego*, w: *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa – Gietrzwałd 2003, s. 57-78.

⁹ Zob. K. Bielawny, *Gietrzwałd jako ośrodek ruchu trzeźwościowego*, w: *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005, s. 185-210; K. Brzozowski, *The pastoral aspects of the call to sobriety in the apparitions of the Mother of God in Gietrzwałd in 1877*, „Forum Teologiczne” t. 19, 2018, s. 15-27; wersja polskojęzyczna: *Pastoralne aspekty wezwania do trzeźwości w objawieniach Matki Bożej w Gietrzwałdzie w 1877 roku*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 129-140.

¹⁰ Zob. M. Grunt, *Przesłanie z Gietrzwałdu drogowskazem realizacji powołania służki Niepokalanej*, „Kwartalnik Zgromadzenia Sióstr Służek NMP Niepokalanej” 2014, nr 54, s. 7-19; M. Wójcik, *Objawienia Matki Bożej gietrzwałdzkiej a Zgromadzenie Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej z Mariówki (1878)*, „Studia Warmińskie” t. 14, 1977, s. 365-377; M. Wójcik, *Orędzie gietrzwałdzkie inspiracją do powstania i apostolskiej działalności Zgromadzenia Sióstr Służek NMP Niepokalanej*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 173-186; K. Bielawny, *Wydarzenia gietrzwałdzkie w 1877 roku*, w: *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005, s. 60-62.

¹¹ Zob. J. Hochleitner, *Sanktuarium gietrzwałdzkie jako duchowa stolica polskojęzycznych Warmiaków*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 109-118.

¹² Zob. G. Hierzenberger, O. Nedomansky, s. 263; U. Niemirowicz, s. 100-101.

¹³ Zob. L. Balter, s. 91-103; A. Świąćicka, „Revelations” in Gietrzwałd and contemporary apparitions od Mary, „Forum Teologiczne” t. 19, 2018, s. 45-52.

i La Salette (1846)¹⁴ oraz w Fatimie (1917)¹⁵. Wspólne spojrzenie zgodne z hermeneutyką właściwą dla teologicznej kategorii znaków czasu pozwala odnaleźć jednolite przesłanie, o powszechnym zasięgu.

Podstawowa treść przesłania maryjnego odczytanego z wydarzeń dziejących się niemal w tym samym czasie, ale w różnych miejscach dotyczy Niepokalanego Poczęcia. Objawienia maryjne stają się swoistą interpretacją treści dogmatu odczytywanego ‘oddolnie’, w środowisku tworzącym kontekst ludzkiego życia. W ten sposób stały się silną sferą głoszenia Dobrej Nowiny w kolejnych pokoleniach¹⁶. Z tego tytułu stanowią dziedzictwo lokalne i powszechne, inspirując do ciągłego odkrywania wartości właściwych dla przesłania związanego z danym miejscem. Tego typu badania mają charakter teologiczno-historiozbawczy¹⁷.

Na kwalifikację orędzia gietrzwałdzkiego do kategorii znaków czasu wpływa także powiązanie treści orędzia ze specyfiką środowiska, w którym zostało ogłoszone. Wizjonerki były narodowości polskiej, chodziły do szkoły, odznaczały się pobożnością. Ludność polska i katolicka na Warmii była poddawana restrykcjom kulturkampfu. Orędzie maryjne przekazane w języku polskim zostało odebrane jako niebiańska ingerencja w obronę katolicyzmu przed kulturkampem niszczącym kulturę polską¹⁸. Z tych względów orędzie gietrzwałdzkie można interpretować jako „znak czasu” wskazujący na ewangelię narodu i ewangelię kultury.

a) *Ewangelia narodu w objawieniach gietrzwałdzkich*

W homilii podczas uroczystości w stulecie objawień gietrzwałdzkich kard. Karol Wojtyła mówił: „Tę prawdę o polskiej kulturze, o jej korzeniach, o jej genealogii, o prawach jej rozwoju trzeba nam uświadamiać sobie w dniu dzisiej-

¹⁴ Zob. R. Laurentin; J.T. Connell – Autor omawia także inne miejsca zjawień maryjnych tego samego czasu: Rzym – 1842; Pontmain we Francji – 1871; Knock w Irlandii – 1879 – zob. s. 83-101; J. Kręcidło, *Revelance of the Apparition of Our Lady at La Salette (September 19, 1846) for the Contemporary World from the Biblical-Theological Perspective*, „Forum Teologiczne” t. 19, 2018, s. 91-103.

¹⁵ Zob. B. Kochaniewicz, *Eklezjalny wymiar fatimskiego orędzia*, „Forum Teologiczne” t. 19, 2018, s. 53-66; K. Parzych-Blakiewicz, *Hagiological perspective of the Fatima message*, „Forum Teologiczne” t. 19, 2018, s. 67-78.

¹⁶ B. Ferdek, *Objawienia maryjne a znaki czasu*, w: *Lex Credendi. Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu. II Katedra Teologii dogmatycznej* [online], dostęp: <<http://lexcredendi.pl>>, 2011-06-01.

¹⁷ Cz.St. Bartnik, *Teologia historii*, Lublin 1999, s. 90-93.

¹⁸ J. Jezierski, *Posłowie. Znaczenie objawień gietrzwałdzkich*, w: *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa – Gietrzwałd 2003, s. 155-157.

szym, kiedy przypominamy stulecie Objawień Matki Bożej w Gietrzwałdzie. Wtedy bowiem, przemawiając polskim językiem do polskich dzieci, Maryja ujęła się za dziedzictwem chrześcijańskim całej polskiej kultury. Potwierdzała w swych macierzyńskich ustach polskie słowo. A słowo ludzkie, słowo polskie jest tym szczególnym twórczym życia i kultury człowieka, życia kultury narodu¹⁹. Wypowiedź ta nawiązuje do historycznego kontekstu wydarzeń gietrzwałdzkich 1877 roku, obejmującego czas prześladowań ludności warmińskiej o polskiej tożsamości narodowej i religijności katolickiej²⁰. Wskazuje na prawo człowieka do obrony tożsamości narodowej. Orędzie maryjne przekazane w wydarzeniach gietrzwałdzkich podtrzymało ducha narodowyzwoleńczego wśród Warmiaków narodowości polskiej²¹. W tej perspektywie kard. Wojtyła nazywa Niepokalaną „Matką Warmii i Matką Ojczyzny naszej”²². Można widzieć tu jednak kontekst szerszy niż tylko sprawy polskiej, właściwy także dla innych grup narodowych i kulturowych, poddawanych społecznemu wykluczeniu i prześladowaniom. Dlatego jubileuszowe kazanie kardynała Wojtyły tworzy zręby katolickiej katechezy patriotycznej²³.

Konkludując, ewangelia narodu w orędziu gietrzwałdzkim jest przepowiadaniem Dobrej Nowiny o Boskiej gwarancji praw człowieka: do przywiązania do tradycji przodków, do dziedziczenia po nich, do organizacji domostwa na własnej ziemi, do komunikowania się językiem wykształconym przez minione pokolenia przodków – rodziców, dziadków, pradiadków.

b) Ewangelia kultury w objawieniach gietrzwałdzkich

Według konstytucji *Gaudium et spes* Soboru Watykańskiego II, kulturą jest wszystko to, co służy człowiekowi w osiągnięciu doskonałości oraz rozwoju osobistym i całego rodzaju ludzkiego, poprzez poznanie i opanowanie świata, postęp społeczny i organizację życia bardziej ludzkiego²⁴. Struktury społeczne i sys-

¹⁹ K. Wojtyła, *Ja zawsze będę przy was*, s. 161-165.

²⁰ J. Jasiński, *Polityczna i religijna rola ośrodka gietrzwałdzkiego w latach 1877-191*, s. 7-13.

²¹ J. Obląk, *Objawienia Matki Boskiej w Gietrzwałdzie*, s. 23-25; J. Jasiński, *Polityczna i religijna rola ośrodka gietrzwałdzkiego*, s. 19.

²² K. Wojtyła, *Ja zawsze będę przy was*, s. 162.

²³ Zob. J. Jezierski, *Karol Wojtyła's sermon for the centenary of Marian apparitions in Gietrzwałd*, s. 7-14.

²⁴ Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*, n. 53.

temy ideologiczne, które nie sprzyjają rozwojowi osoby ludzkiej są określane mianem „antykultury”²⁵.

W ten ton wpisują się słowa kard. Karola Wojtyły, interpretujące treść objawień gietrzwałdzkich: „Trzeba pamiętać, że kultura każdego pokolenia tworzy się wedle głębokich praw ludzkiej duszy, umysłu, woli, serca. Nie można jej stworzyć sztucznie, w oderwaniu od tego, co myśli człowiek, czym żyje człowiek. I nie można także jej tworzyć wbrew Bogu, w którego wierzy człowiek, którego wyznaje człowiek, którym żyje człowiek. Nie można tworzyć kultury wbrew Bogu, bo się ją tworzy wbrew człowiekowi”²⁶.

Zgodnie z intencją Kardynała, należy odczytać orędzie gietrzwałdzkie jako promujące kulturę – ze względu na dobro zbawcze, którym jest też kultura jako ludzki świat organizowany dla dobra człowieka, w dialogu z Bogiem²⁷. Kultura, jako przejaw aktywności pro ludzkiej, jest zawsze powiązana z wartościami teologalnymi. W przeciwnym razie szkodzi człowiekowi, prowadząc do „kultury śmierci”. W perspektywie kulturowej, religijność jawi się jako aspekt troski o człowieka, ukierunkowanie na dobro osoby ludzkiej w każdym przejawie kultury²⁸. Organizacja cywilizacji i kultury bez odniesienia do wartości teologalnych – choćby nawet osiągnęła swoistą wielkość i potęgę, z racji porzucenia hierarchii wartości, w której Bóg jako Absolutna Prawda, Dobro i Piękno jest na pierwszym miejscu – obróci się przeciwko człowiekowi²⁹. W tym ujęciu, objawienia gietrzwałdzkie stają się dziś znakiem obrony i promocji kultury opartej na wierze, a przez to troszczącej się o tradycję narodową, język i religijność.

Objawienia gietrzwałdzkie włączają w krąg spraw dotyczących wiary oraz życia ludzkiego i społecznego. Do istotnych problemów ówczesnego społeczeństwa warmińskiego należała kwestia alkoholizmu i pijaństwa³⁰. W orędziu nawołuje się do trzeźwości. Problem uzależnień jest aktualny także współcześnie, a orędzie gietrzwałdzkie doskonale wybrzmiewa jako motyw do podźwignięcia się z słabości, które niszczą osobę, rodzinę i kulturę.

Alkoholizm jest chorobą, która wiąże się z pijaństwem i zniewoleniem wewnętrznym człowieka. Dotyka sfery moralnej, a więc stwarza zagrożenie

²⁵ Cz.St. Bartnik, *Personalizm*, wyd. 2 poprawione i poszerzone, Lublin 2000, s. 449; Tenże, *Teologia kultury*, Lublin 1999, s. 62.

²⁶ K. Wojtyła, *Ja zawsze będę przy was*, s. 163;

²⁷ K. Parzych, *Dialog – jako metoda ewangelizacji współczesnego świata według Jana Pawła II, Olsztyn 2000*, s. 237-241, 245-248.

²⁸ K. Parzych, *Dialog – jako metoda ewangelizacji*, s. 235-237; też, *Jan Paweł II o dialogu Kościoła z kulturą*, w: *Dialog kultur*, red. M. Borzyszkowski, Olsztyn 2000, s. 40-48.

²⁹ Benedykt XVI, *Encyklika „Caritas in veritate”* (29 VI 2009), n. 78, Kraków 2009, s. 92.

³⁰ L. Balter, s. 102.

związane z odstępstwem od Boga. Współczesne zniewolenia dotyczą uzależnienia od Internetu (internetoholizm), pracy (pracoholizm), narkotyków (narkomania), seksu (seksoholizm), urządzeń komunikacyjnych i inne. Podobnie jak alkoholizm, paraliżują one człowieka wewnątrznie, niszcząc relacje międzyludzkie, pojedyncze osoby i wspólnoty.

W orędziu gietrzwałdzkim jest także mowa o rozwiązłości obyczajów. Jest to problem poruszony w rozmowie wizjonerek z Niepokalaną, która przestrzega przed zgubnymi konsekwencjami trwania w grzechu nieczystości. Ten problem, podobnie jak inne uzależnienia, dotyczy także współczesnego świata. Powoduje on osłabienie stabilizacji życia rodzinnego, deprawację osobowości ludzkiej, głęboko rani ludzi, a nawet zrywa dialog z Bogiem.

Problemy ludzkie takie jak uzależnienia i nieporządek moralny prowadzą do konsekwencji w zaburzeniu ładu życia duchowego, także społecznego. Orędzie gietrzwałdzkie daje wskazówki do ich właściwego rozwiązania. Są nimi intensywne modlitwa i pokuta.

W orędziu gietrzwałdzkim jest wiele uwagi poświęconej cierpieniu. Niepokalana ukazuje swoje cierpienie i rozmawia z wizjonerkami o sensie cierpienia oraz pomocy udzielanej chorym. Jest to swoista lekcja o cierpieniu chrześcijańskim, czyli takim, które przynosi owoce zbawcze. Teologia wyjaśnia, że udział w cierpieniach Jezusa Chrystusa nadaje sens ludzkiemu cierpieniu. Doświadczenie bólu, pokuta i nawrócenie pomaga człowiekowi włączyć się w cierpienie Zbawiciela³¹.

2. Dziedzictwo orędzia gietrzwałdzkiego *

Orędzie gietrzwałdzkie odczytywane sukcesywnie, z uwzględnieniem nowych teologicznych metod badawczych, jawi się jako dziedzictwo ubogacające kulturę kolejnych pokoleń³². Podejmując się obecnie jego interpretacji teolo-

³¹ J.A. Sobkowiak, *Matka Bolesna dla współczesnej kultury*, „Salvatoris Mater” 2004, nr 2(22), s. 200-201.

* W paragrafie wykorzystano część artykułu pt. *Teologia sanktuarium na przykładzie sanktuarium maryjnego w Gietrzwałdzie*.

³² Synteza historycznych kwestii gietrzwałdzkich z ukierunkowaniem na ukazanie wartości orędzia jako dziedzictwa religijnego, kulturowego i narodowego jest przedstawiona w książce: J. Jareńko, *Objawienia maryjne w Gietrzwałdzie. Ich funkcja religijna, społeczno-kulturowa i narodowa*, Kraków 2017.

gicznej należy dostrzec trzy kierunki refleksji. Pierwszym jest kwestia integracji kulturowej i narodowej. Drugim – promocja wartości chrześcijańskich. Trzecim – wiarygodność Kościoła na „czasy ostateczne”. Perspektywa badań teologicznych integrująca te kierunki daje podstawy systematyczne do wypracowania zasad permanentnej formacji eklezjalnej, czyli do czynnego uczestnictwa w budowaniu wspólnoty opartej na ewangelicznych założeniach idei królestwa Bożego. Orędzie gietrzwałdzkie zawiera treści przygotowujące do bycia aktywnym członkiem Kościoła, czyli uczestniczenia w jego życiu według zamysłu Bożego. W perspektywie asymilacji treści orędzia poddane interpretacji teologicznej z ukierunkowaniem na potrzeby duszpasterskie, wyłania się koncepcja swoistej „szkoły Maryi”.

a) Integracja kulturowa i narodowa

Wydarzenia gietrzwałdzkie 1877 roku wpisały się w historię Warmii i kultury tego regionu. Pierwszym przejawem jest inspiracja do założenia „Gazety Olsztyńskiej”, która ukazuje się od 1886 roku³³. Drugim jest wzmocnienie ducha narodowego u katolików warmińskich, walczących z kulturkampferem. Należy dostrzec ich wartość w wychowaniu patriotycznym nie tylko w skali małej ojczyzny – Warmii, ale także uniwersalnej – jako symbol wsparcia dla każdego narodu, który zmagają się z jakąkolwiek formą prześladowań i opresji. Przesłanie maryjne wpisuje się w kontekst narodowy, symbolicznie łącząc z wartościami chrześcijańskimi. W ten sposób, dla wierzących katolików jasne stało się przesłanie o wsparciu ‘z nieba’ dla Warmiaków nękanych kulturkampferem.

Kard. Karol Wojtyła zwrócił uwagę na dwa aspekty orędzia gietrzwałdzkiego: ewangelię narodu i ewangelię kultury³⁴. Podkreślił tym samym wartość egzystencjalną ewangelii, jako niezbędną dla integracji wewnątrznarodowej i rozwoju kultury. Wartości ewangeliczne są w pełni humanistyczne, ukierunkowane na pełny i wszechstronny rozwój człowieka i wspólnoty ludzkiej. Sprzeciwiają się dyskryminacji, wszelkiego rodzaju dezintegracji społecznej i eliminacji osób – czyli takim programom politycznym jak kulturkampf. Objawienia gietrzwałdzkie wzmocniły kościelny przekaz ewangelii, jako siły niezbędnej do utrzymania w kulturze właściwego – to znaczy pro ludzkiego i prozbawczego – kierunku. Pani Gietrzwałdzka była smutna z powodu niskiego *morale* ludności warmiń-

³³ K. Bielawny, „Wydarzenia gietrzwałdzkie” po objawieniach maryjnych, s. 63n.

³⁴ Źródłowe opracowanie zob. K. Parzych, *Objawienia gietrzwałdzkie na tle innych objawień maryjnych*, s. 133-136.

skiej³⁵. Taki wizerunek oddziałuje na wiernych, stymulując do zerwania z grzechami i nałogami, a w sumie prowadząc do postaw prospołecznych. Niski stan moralny w życiu społecznym powoduje degradację człowieczeństwa. Przesłanie orędzia gietrzwałdzkiego miało wpływ nie tylko na życie religijne wiernych, ale także struktury społeczne poprzez etos obywateli, którzy stali się wrażliwi na ‘przesłanie z nieba’.

b) Promocja wartości chrześcijańskich

Orędzie gietrzwałdzkie promuje następujące wartości chrześcijańskie: modlitwa, naśladowanie Maryi, zawierzenie Niepokalanej³⁶, trzeźwość³⁷. Wartości te należą do kategorii antropologicznych, a ich sens spełnia się w zbawieniu człowieka. Podnoszą one człowieka duchowo, dając siłę do wytrwania w cnotach pomimo przeciwności. Podtrzymują w wysiłkach duchowych do przełamywania społecznych struktur zła. Uczą korzystania z Bożej łaski, jako nadprzyrodzonego wsparcia w każdego rodzaju trudnościach życiowych.

c) Wiarygodność Kościoła na „czasy ostateczne”

Orędzie gietrzwałdzkie obejmuje świadectwo wizjonerek, dotyczące nadzwyczajnych przeżyć. Zostało ono poddane interpretacji historyczno-teologicznej. Historyczna perspektywa obejmuje kontekst środowiskowy ludności zamieszkującej Warmię, na który składa się sytuacja polityczna i społeczna spowodowana poddaniem narodu polskiego pruskiemu zaborcy. Teologiczna perspektywa obejmuje kontekst doktrynalny świadectwa przekazanego przez wizjonerki. Powiązanie historycznej i teologicznej perspektywy, wiąże doświadczenie ludzkie z Boskim działaniem zbawczym charakterystycznym dla ewangelii o czasach ostatecznych. Kościół staje się tu przestrzenią, w której zostaje odkryty sens wydarzeń, poprzez ukazanie spójnej logiki Boskiego działania zbawczego w ludzkich dziejach. Objawienia gietrzwałdzkie ukazują Kościół jako wspólnotę ludzi współodpowiedzialnych za budowanie królestwa Bożego

³⁵ Por. Tamże, s. 136.

³⁶ Zob. K. Parzych-Blakiewicz, *W szkole wiary u Niepokalanej*, s. 13-14.

³⁷ Zob. K. Brzozowski, *The pastoral aspects of the call to sobriety in the apparitions of the Mother of God in Gietrzwałd in 1877*, „Forum Teologiczne” t. 19, 2018, s. 15-27; wersja polskojęzyczna: *Pastoralne aspekty wezwania do trzeźwości w objawieniach Matki Bożej w Gietrzwałdzie w 1877 roku*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 129-140.

w ludzkich – historycznych warunkach. Podkreślona jest tu spójność wymiaru pionowego i poziomego religijności katolickiej. Pionowy wymiar oznacza nieustanną modlitwę, rozumianą jako stałe trwanie i działanie w blasku Bożej obecności. Poziomy wymiar oznacza odniesienie do ludzi i organizacji przestrzeni życia sprzyjającej człowieczeństwu – ludzkiemu zdrowiu i kulturze. Orędzie podkreśla konieczność zorganizowanych i wzmoczonych wysiłków w obszarze odnajdywania harmonii między tymi wymiarami, jako istotnego elementu przygotowania ludzkich dziejów i historii do zbliżającego się końca. Według orędzia gietrzwałdzkiego Kościół jest strażnikiem, gwarantem i przestrzenią humanizacji kultury oraz cywilizacji. Jego wiarygodność gwarantują fundamenty teologalne. Na nie wskazują wizje gietrzwałdzkie. Wiarygodność Kościoła zabezpiecza stałą obecność Maryi jako Boskiego znaku. On wskazuje kierunek i metody działania. W tym sensie Maryja jest Boską ikoną ukazującą blask łaski niezbędnej do wykonania dzieł Bożych w historii, zgodnie z eschatycznym celem dziejów.

3. Eklezjologiczny profil orędzia gietrzwałdzkiego

Orędzie gietrzwałdzkie odczytane całościowo, to znaczy w harmonii słów, obrazów, dynamiki spotkań i rozmów Niepokalanej z wizjonerkami, a także z uwzględnieniem perspektywy 140 lat kultu w sanktuarium maryjnym, ukazuje kompletną katechezę o aktywnym życiu katolików w Kościele, rodzinach i społeczeństwie. Uporządkowanie odczytanych treści, z uwzględnieniem metody teologicznej i perspektywy historycznej, odsłania spójny system tematów właściwych dla formacji religijnej wiernych według programu edukacyjno-wychowawczego zaproponowanego w orędziu gietrzwałdzkim.

Katecheza orędzia gietrzwałdzkiego opiera się na wątku doktrynalnym o charakterze trynitologicznym, wyłaniającym się z perspektywy chrystologiczno-soteriologicznej. Niepokalana obrazuje te treści swoją osobą i zachowaniem, a Jej przekaz jest wzmocniony symbolami (tron, szata, krzyż, aniołowie, różaniec). Charakter trynitologiczny wynika z powiązania treści chrystologicznych, wyraźnie ukazanych, z patrylogicznymi i pneumatologicznymi, które są zakodowane w imieniu Niepokalanej. Perspektywa chrystologiczno-soteriologiczna sprawia, że wątki doktrynalne zostają ukierunkowane na ludzkie dzieje, czyli

zdynamizowane misyjnie³⁸ oraz historiozbawczo. Wątek doktrynalny w orędziu gietrzwałdzkim nie pozostaje wyłącznie na poziomie przekazu treści teologicznych, ale jest ukazany jako fundamentalny dla kształtowania ludzkiej przestrzeni życia według ewangelicznej wizji królestwa Bożego. Takie spojrzenie na orędzie gietrzwałdzkie pozwala dostrzec jego eklezjologiczny profil, koncentrujący się na wychowaniu wiernych do dojrzałego i odpowiedzialnego uczestnictwa we wspólnocie eklezjalnej.

Życie chrześcijańskie organizowane według eklezjologicznego profilu orędzia gietrzwałdzkiego opiera się na trzech umiejętnościach, będących wartościami chrześcijańskimi wpajanyymi przez Niepokalaną w Jej 'szkole'. Są to: modlitwa, życie chrześcijańskie, uczenie się od Niepokalanej.

Pierwsza umiejętność – modlitwa – jest jednoczeniem się osoby ludzkiej z Bogiem. Główną modlitwą jest Msza św., której owoce są wzmacniane i pomnażane wraz z przyjęciem innych sakramentów. Akcent pada także na modlitwę różańcową, pojmowaną jako modlitwa wraz z Niepokalaną. Ona – Niepokalana Matka – prowadzi wiernych do Boga drogą modlitwy różańcowej. Słowa orędzia: *Jestem i zawsze będę z wami, odmawiajcie różaniec* – można odczytać jako 'módlcie się ze mną', 'róbcie to, co ja, tak jak ja'. Różaniec jest modlitwą maryjną z tego tytułu, że Niepokalana prowadzi nią wiernych do Boga.

Druga umiejętność – życie chrześcijańskie – jest procesem rozwijania i doskonalenia etosu chrześcijańsko-katolickiego. Na ów etos składa się nieustanne porzucanie grzechów symbolizowanych nałogiem pijaństwa i rozwiązłością, modlitwa za innych, troska o organizację ludzkiej przestrzeni życia sprzyjającej rozwojowi religijnemu, duchowemu, moralnemu, społecznemu, a także odnajdywanie sensu ludzkiego cierpienia.

Trzecia umiejętność – uczenie się od Niepokalanej – oznacza przyjęcie Jej, jako 'zawsze obecnej' w Kościele i korzystanie z tej obecności. Jest to umiejętność 'bycia' z Nią – jako Matką i Nauczycielką prowadzącą po drodze modlitwy różańcowej do celu ostatecznego, który jest w Bogu.

³⁸ M. Adamczyk, *Objawienia gietrzwałdzkie w aspekcie misyjnym*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 157-171.

4. Etos chrześcijański w perspektywie orędzia gietrzwałdzkiego*

Zagadnienie etosu chrześcijańskiego ukazanego w katechezie orędzia gietrzwałdzkiego wymaga rozwinięcia, gdyż jest ono nowe w porównaniu z zagadnieniem modlitwy i uczenia się od Niepokalanej. Cechy charakterystyczne zaprezentowane poniżej są konkluzją analiz teologicznych treści źródłowej – czyli orędzia gietrzwałdzkiego odczytanego w kontekście historiozbawczym. Aktualnie, w perspektywie orędzia gietrzwałdzkiego widocznych jest dziewięć cech etosu chrześcijańskiego: koncentracja na darze zbawienia, świadomość działania Miłosierdzia Bożego, świadomość istnienia Boskiej sprawiedliwości, konieczność nawrócenia ze względu na eschatyczny moment ludzkich dziejów, umocnienie tożsamości eklezjalnej, doskonalenie praktyki przyjmowania sakramentu pokuty i Eucharystii, rozeznanie powołania chrześcijańskiego i jego realizacja.

Koncentracja na Bożym darze zbawienia jest chrystocentrycznym podejściem do osobistych decyzji. Chrystus jest jedynym zbawcą – Mesjaszem, czyli posłańcem Bożym dla ratowania ludzi z niewoli zła i grzechu. Z tego faktu wynika chrystocentryzm w formowaniu postaw chrześcijańskich. Etos chrześcijański rozpoczyna się w znajomości Chrystusa i rozwija w praktyce życia chrześcijańskiego, gdzie liturgia (sakramenty) i modlitwa są fundamentem. Etos chrześcijański w aspekcie chrystologicznym oznacza doskonalenie cnoty wiary³⁹.

Świadomość objęcia każdego człowieka Miłosierdziem Bożym jest niezbędnym elementem do utrzymania koncentracji na Bożym darze zbawienia. Obecność Maryi w tajemnicy Chrystusa i Kościoła, Jej imię – Niepokalana oraz orędzie gietrzwałdzkie i orędzia w innych miejscach na Ziemi – są wyrazem troski Boga Ojca o stworzenie i całą ludzkość. Etos chrześcijański wynikający z tej świadomości Bożego działania wyraża się w doskonaleniu cnoty nadziei⁴⁰.

Uznanie faktu istnienia sprawiedliwości Bożej w porządku historiozbawczym jest wymogiem, aby – przy świadomości ogromu Bożego miłosierdzia – widzieć siebie i swoje czyny w blasku Prawdy Absolutnej, którą jest Bóg. Sprawiedliwość Boża obejmuje ocenę aktywności ludzkiej w aspekcie moralnym i religijnym. Historia – dzieje ludzkie są po to, aby ludzkość osiągnęła

* W paragrafie wykorzystano część artykułu pt. „*Etos eklezjalny*” w *teologii orędzia gietrzwałdzkiego*.

³⁹ K. Parzych-Blakiewicz, *W szkole wiary u Niepokalanej*, s. 13-14.

⁴⁰ Benedykt XVI, *Encyklika „Spe salvi”* (30 XI 2007), n. 37, Watykan 2007.

pełnię w Chrystusie – od Alfa do Omega (zob. Ap 22,13)⁴¹. Prawidłowość rządząca właściwym tokiem dziejów opiera się na prawie Bożym, od naturalnego po objawione i przystosowane do praktyki w prawie kościelnym. W dzieje ludzkie wplątały się dzieje grzechu, co poskutkowało koniecznością naprawy zaburzonego ładu historiozbawczego (a to wskazuje na sprawiedliwość). Wskazówki i nauki zawarte w orędziu gietrzwałdzkim dotyczą postępowania, które należałoby podjąć, aby w historii nastąpił triumf Boga, a to oznacza zwycięstwo dobra, życia, prawdy, miłości. Generalnie, postępowanie takie oznacza aktywność wobec ludzi i świata, ukazującą miłość samego Boga. Poznanie prawdziwej miłości Bożej powoduje rozumienie porządku historiozbawczego i ‘logikę’ sprawiedliwości. Etos chrześcijański, w zakresie podporządkowania się prawu sprawiedliwości Bożej, wyraża się w podtrzymywaniu osobistych więzi z Bogiem, w doskonaleniu cnoty miłości, a następnie w świadczeniu w codziennym życiu o realizmie tego spotkania z Bogiem⁴².

Nawrócenie niezbędne z perspektywy eschatologicznej jest osobowym aktem motywowanym pragnieniem nieba. Nawrócenie, o którym mowa w orędziu gietrzwałdzkim, jest ukazane jako konieczne ze względu na zbliżający się koniec świata, czyli w perspektywie eschatologicznej przesłania maryjnego. Historia zbawienia jest jedna – trwa od początku świata do jego końca. Każde pokolenie odciska na historii zbawienia swój ślad, w ten sposób zbawienie świata dokonuje się we wspólnocie – czyli jedni za drugich ponoszą odpowiedzialność⁴³. Orędzie gietrzwałdzkie zawiera szczegółowe wskazówki dotyczące poprawności w formowaniu postaw religijnych, są to: spowiedź, Eucharystia, modlitwa – zwłaszcza różańcowa. Etos chrześcijański w aspekcie nawrócenia w obliczu końca świata oznacza całkowite porzucenie grzechu i przywiązania do wszelkich zniewoleń oraz osobowy zwrot do Boga.

Umocnienie tożsamości eklezjalnej jest potrzebne człowiekowi, który pragnie nawrócenia i wytrwania w życiu w postanowieniach wynikających z wiary. Orędzie gietrzwałdzkie w całości jest ukierunkowane na umocnienie w wiernych tożsamości eklezjalnej. Chodzi tu o uświadomienie sobie odpowiedzialności za Kościół, który jest wspólnotą Bosko-ludzką, a nie tylko ludzką albo tylko Boską⁴⁴. Chrześcijanie są ‘narzędziami’ w ‘Bożych rękach’, Bóg posługuje się nimi

⁴¹ Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym* „*Gaudium et spes*”, n. 45.

⁴² Benedykt XVI, *Encyklika „Deus Caritas est”* (29 VI 2009), n. 11, Watykan 2009.

⁴³ Benedykt XVI, *Encyklika „Spe salvi”*, n. 28.

⁴⁴ Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele* „*Lumen gentium*”, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje – Dekrety – Deklaracje*, tekst polski, nowe tłumaczenie, Pallottinum – Poznań 2002, n. 8; *Katechizm Kościoła Katolickiego*, n. 771.

do realizacji w świecie, poprzez historię, swojej powszechnej woli zbawczej. We wspólnocie eklezjalnej rozwijają się więzi międzyosobowe – między osobami Boskimi i ludzkimi oraz ludzkimi z udziałem Boskich – które dają możliwość wzajemnego wsparcia w doskonaleniu cnót teologicznych (wiary, nadziei i miłości), nawróceniu oraz zachowaniu prawa Bożego dla dobra stworzenia. Orędzie gietrzwałdzkie zawiera wyraźne akcenty troski o ludzkie sprawy, zarówno w postawie Niepokalanej, jak i wizjonerek. W świetle orędzia gietrzwałdzkiego, na uwagę zasługuje odczytywanie chrześcijańskiego sensu cierpienia, choroby i prześladowań oraz wierność Tradycji uwzględnianej w praktyce kościelnej i kościelnym przepowiadaniu. Etos chrześcijański realizujący umocnienie tożsamości eklezjalnej wyraża się poprzez czynny udział w życiu liturgicznym Kościoła i w dziełach apostoelskich (np. grupy formacyjne).

Uczciwe korzystanie z sakramentu pokuty jest warunkiem pojednania z Bogiem człowieka, który w swoim życiu doczesnym zagubił się w drodze do celu eschatycznego. W orędziu gietrzwałdzkim, obok Eucharystii został wyróżniony sakrament pokuty i pojednania. W praktyce życia chrześcijańskiego niezbędne jest wyrobienie umiejętności wzbudzania doskonałego żalu za grzechy – czyli z miłości do Boga i troski o Jego sprawy⁴⁵. Etos chrześcijański, w aspekcie praktyki sakramentu pokuty, polega na samoocenie w zwierciadle Prawdy, którą jest sam Bóg.

‘Zanurzenie się’ w Eucharystii oznacza stale pogłębianą więź z Bogiem poprzez doskonalenie się w praktyce przyjmowania Sakramentu Eucharystii jako Boskiego Pokarmu niezbędnego w ludzkich przygotowaniach do życia w wieczności. Orędzie gietrzwałdzkie wskazuje na Eucharystię jako główne i najważniejsze miejsce spotkania się z Bogiem. Niepokalana pokazuje jak „zanurzyć się” w tym misterium sakramentalnym. W aspekcie formowania etosu chrześcijańskiego chodzi tu o wyrobienie umiejętności oddawania głębokiej czci Bogu we wspólnocie Kościoła. Jest to zwrócenie się do Boga Ojca wraz z Jezusem Chrystusem w jednym Duchu i czerpanie ze źródeł łask, czyli przyjęcie błogosławieństwa. Orędzie zawiera wskazania dotyczące zachowania się podczas modlitwy oraz uznania Mszy św. za najważniejszą chrześcijańską praktykę życia religijnego. Matka Boża także zapewnia w orędziu z Gietrzwałdu o swoim nieustannym błogosławieniu, czyli o orędownictwie u Boga dla spraw ludzkich. Etos chrześcijański w aspekcie ‘zanurzenia się’ w Eucharystii oznacza nie tylko poprawność wynikającą z porządku liturgicznego, ale przede wszystkim głębo-

⁴⁵ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, n. 1452.

kie zaangażowanie w misterium osobistego i wspólnotowego (eklezyjalnego) spotkania z Bogiem w Eucharystii, a także w innych sakramentach i modlitwach⁴⁶.

Zrozumienie i rozeznanie powołania chrześcijańskiego jest koniecznością wynikającą z zadań, jakie Bóg postawił przed chrześcijanami, do wypełnienia w ciągu życia doczesnego. Powołanie chrześcijańskie rozeznaje się w dialogu z Bogiem, czyli w bezpośredniej z Nim relacji. Jest ono wezwaniem skierowanym przez Boga do człowieka, do wypełniania w świecie zadań mesjańskich⁴⁷. Zrozumienie i ukształtowanie etosu chrześcijańskiego wymaga osobistego zaangażowania w modlitwie odkrywającej wartość, sens i znaczenie Bożej woli – aż do *fiat*, którego uczy Maryja (por. Łk 1,38). Zwiastowanie Anielskie, opisane w Ewangelii wg św. Łukasza (1,26-38), jest przykładem doskonałego dialogu, w którym dokonuje się powołanie człowieka przez Boga do wypełnienia specjalnej misji w świecie. Orędzie gietrzwałdzkie zawiera przesłanie chrystologiczno-antropologiczne, wprowadzające wiernych w teologalny wymiar zaangażowania w sprawy ludzkie i doczesne. Odpowiedzi Niepokalanej na pytania związane z różnorodnymi dylematami, ukierunkowują na postępowanie zgodnie z wolą Bożą. Zarówno postawa troski, jaką okazuje, jak i dawane wskazówki, koncentrują się na dążeniu do wypełnienia woli Bożej w życiu doczesnym, kościelnym, społecznym. Z gietrzwałdzkiego przesłania maryjnego wynika specyfika powołania chrześcijańskiego, gdyż chrześcijanin jawi się jako człowiek wezwany przez Boga ze świata, uformowany według podobieństwa do Jezusa Chrystusa i posłany do świata. Maryja – jako Niepokalana jest doskonałym wzorem człowieka uchrystusowionego przez miłość do Jezusa i całkowite oddanie się na wypełnienie woli Bożej, która zawsze ma na względzie dobro każdego człowieka. Etos chrześcijański w aspekcie rozeznania powołania chrześcijańskiego oznacza zagłębienie się w poznanie woli Bożej, odnoszącej się do udziału chrześcijanina w dziele eklezyjalnym i misyjnym. Wymaga wyrobienia umiejętności słuchania Boga – rozpoznawania Jego głosu, śladu i słowa wśród innych doświadczeń, wywołanych hałaśliwą kulturą świecką i rozleniwiającym użytkowaniem osiągnięć cywilizacyjnych.

Realizacja powołania chrześcijańskiego jest uwieńczeniem dialogu człowieka z Bogiem, ukazanym w konkretnych czynach wypełniających misję Kościoła w świecie. Obejmuje działalność realizującą Boską wolę zbawczą, według kierownictwa Ducha Świętego, z dostosowaniem do potrzeb czasu i miejsca.

⁴⁶ Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”*, n. 11; *Katechizm Kościoła Katolickiego*, n. 1324.

⁴⁷ K. Parzych, *Chrześcijańskie powołanie do samotności w eklezyjalnym aspekcie teologii dialogu*, w: *Filozofia dialogu*, t. 6, red. J. Baniak, Poznań 2008, s. 12.

Eklezjalny profil orędzia gietrzwałdzkiego wybrzmiewa w etosie chrześcijańskim ludzkiego działania, aktywności, pracy – czyli w realizacji powołania Bożego. Finał realizacji chrześcijańskiego powołania obrazuje wyśpiewanie Hymnu *Magnificat* wraz z Maryją. Świadomość bycia powołanym przez Boga prowadzi do postawy gotowości działania zgodnie z wolą Bożą – *Oto jestem, poślij mnie!* (Iz 6,8). Dojrzały chrześcijanin realizuje swoje powołanie w podporządkowaniu się woli Bożej oraz w harmonii z misją Jezusa Chrystusa w świecie i dziejach, w myśl słów św. Pawła *już nie ja żyję, lecz żyje we mnie Chrystus* (Ga 2,20). Orędzie gietrzwałdzkie ukazuje ten sens powołania chrześcijańskiego, przede wszystkim w obrazie Niepokalanej. Ona przychodzi jako ‘Tron Zbawiciela’ – Matka Tego, który został ukrzyżowany i zmartwychwstał – i zapewnia, że pozostaje na zawsze w Kościele, z ludźmi. Pokazuje, jak modlić się. Zaprasza do wspólnej modlitwy – jakby do swojej szkoły modlitwy; wydaje także polecenia i dyspozycje dotyczące organizacji przestrzeni życia religijnego, mające na celu ułatwić wiernym zbliżenie się do Boga. Etos chrześcijański w aspekcie realizacji powołania Bożego oznacza działanie wynikające ze zgody na oddanie swojej woli Bogu, z wyłączenia się na Jego rzecz, z przyjęcia postawy człowieka świętego – to znaczy ‘przezroczystego’ dla Bożego blasku i ukazującego innym Prawdę, którą jest Bóg.

5. Zgromadzenie zakonne Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej*

Wydarzenia gietrzwałdzkie 1877 roku stały się inspiracją dla o. Honorata Koźmińskiego⁴⁸ do założenia żeńskiego Zgromadzenia Sióstr Służek Najświęt-

* Paragraf powstał w oparciu o opracowania s. dr Marii Wójcik: *Objawienia Matki Bożej Gietrzwałdzkiej a Zgromadzenie Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej z Mariówki* (1878, s. 365-377; *Orędzie gietrzwałdzkie inspiracją do powstania i apostołskości działalności zgromadzenia Sióstr Służek NMP Niepokalanej*, s. 173-16. Siostra Wójcik jest członkinią Zgromadzenia, a także autorką kilku opracowań na jego temat. Zob. też: K. Bielawny, „Wydarzenia gietrzwałdzkie” po objawieniach maryjnych, s. 60-62.

⁴⁸ O. Honorat Koźmiński (1829-1916), kapucyn, błogosławiony Kościoła katolickiego, założyciel czternastu zgromadzeń zakonnych. Fascynację wydarzeniami gietrzwałdzkimi 1877 roku opisał w książeczce pt. *Chwała Jezusowi przez Maryję Niepokalaną Poczetą* – zob. G. Bartoszewski, *Nieopublikowany rękopis Sługi Bożego o. Honorata Koźmińskiego, kapucyna, pt.: Chwała Jezusowi przez Maryję Niepokalaną Poczetą. (Opis objawień w Gietrzwałdzie)*, „Studia Warmińskie” t. 14, 1977, s. 349-363.

szej Maryi Panny Niepokalanej. Obecność Niepokalanej została odebrana przez o. Honorata jako znak do podjęcia zadania duchowej opieki nad zwykłymi ludźmi, ubogimi, zagrożonymi zepsuciem moralnym idącym ze świata żyjącego poza wartościami ewangelicznymi. Siostry miały być głosicielkami orędzia pokuty i modlitwy, przygotowując wiernych do duchowego odrodzenia. Treść orędzia gietrzwałdzkiego jest wpisana w duchowość i posłannictwo sióstr. Oprócz codziennej modlitwy różańcowej. Siostry mają przejawiać troskę o trzeźwość narodu. Celem działalności zgromadzenia jest chwała Boża rozszerzana wśród ludzi, pod opieką Niepokalanej, w formie modlitwy, pracy wykonywanej gorliwie i w cichości oraz poprzez przykład dobrego życia zgodnego z ewangelią⁴⁹.

Pierwszymi w zgromadzeniu były członkinie stowarzyszenia dziewcząt wiejskich, założonego przez o. Honorata w 1876 roku, dla „pracy nad podniesieniem moralności ludu wiejskiego”⁵⁰. Wydarzenia gietrzwałdzkie dopełniły u o. Honorata horyzont wizji dzieła apostołskiego, co spowodowało przekształcenie stowarzyszenia w zgromadzenie zakonne, które rozpoczęło istnienie 7 października 1878 roku w Zakroczymiu (diecezja płocka). Pierwszymi członkiniami zostały: Rozalia Szumska (mianowana przez o. Honorata na przełożoną), Grabaska (imię nie jest znane) i Anastazja Lewandowska. Ze względu na kontekst historyczny, charakteryzujący się prześladowaniem wszelkiej działalności katolickiej, członkinie zgromadzenia nie przywdziały habitu, ale prowadziły ukryte życie zakonne. Do dziś, jest to zgromadzenie bezhabitowe.

Ze względu na ścisłe powiązanie zgromadzenia z Objawieniami maryjnymi, założyciel uznał Panią Gietrzwałdzką za fundatorkę zgromadzenia. W tym duchu, w Zgromadzeniu jest kultywowana tradycja udzielania specjalnego błogosławieństwa Matki Bożej Gietrzwałdzkiej. Geneza błogosławieństwa ma początek we wrześniu 1877 roku. Wtedy to, na wieść o niezwykłych wydarzeniach, o. Honorat polecił Rozalii Szumskiej i Julii Gorzkowskiej udać się z pielgrzymką do Gietrzwałdu i prośbą o błogosławieństwo Matki Bożej dla nowego zgromadzenia zakonnego. Za pośrednictwem ks. Weichsła, pątniczki przekazały swoją prośbę wizjonerkom, które uzyskały od Maryi pozytywną odpowiedź. Błogosławieństwo maryjne zajęło istotne miejsce w życiu sióstr, jako wsparcie w czasie prześladowań ze strony zaborcy, dawało też umocnienie w wierze niezbędne do wytrwania w powołaniu zakonnym.

⁴⁹ Program formacyjny i działalności Zgromadzenia został zapisany w konstytucjach (pierwsza z 1881 roku, druga 1882-1883) i Ustawie Związku Służek Niepokalanej

⁵⁰ M. Wójcik, *Orędzie gietrzwałdzkie inspiracją do powstania i apostołskiej działalności zgromadzenia Sióstr Służek NMP Niepokalanej*, s. 175-176.

Zgromadzenie rozwijało się prężnie. W 1907 roku miało 4357 członkiń. Istniały w nim trzy stopnie przynależności, co sprzyjało wielopłaszczyznowej działalności apostolskiej. Część sióstr prowadziło wspólne, regularne życie zakonne. Siostry „zjednoczone” składały śluby czasowe i mieszkaly przy rodzinach lub przy parafiach. Istniały także siostry stowarzyszone – świeckie tercjarki, bez ślubów zakonnych, ale angażujące się w pracę apostolską. W roku 1907, w związku z reorganizacją zgromadzeń honorackich, zlikwidowano status członkiń zjednoczonych i stowarzyszonych. Pozostało zgromadzenie zakonne Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej, pod zarządem biskupim, prowadzące życie wspólne oparte na trzeciej Regule św. Franciszka. Ostateczne zatwierdzenie Stolica Apostolska wydała 28 marca 1949 roku. W roku 2016 wspólnota liczyła 680 sióstr. Istnieją trzy prowincje polskie (płocka, sandomierska, siedlecka), dwie poza granicami Polski (amerykańska i litewska), dwie delegatury (afrykańska i łotewska) oraz pojedyncze placówki (Rzym, Grodno, Lauris). Dom generalny znajduje się w Mariówce (wieś w Polsce w województwie mazowieckim).

Na początku istnienia, zgodnie z charyzmatem zgromadzenia siostry prowadziły apostołat modlitwy różańcowej oraz trzeźwości. Prowadziły kółka różańcowe, herbaciarnie i gospody, zajmowały się pracą dydaktyczną i wychowawczą. W okresie międzywojennym życie sióstr zdominowała działalność szkolno-oświatowa. W czasie II wojny światowej siostry prowadziły komplety tajnego nauczania na poziomie szkoły podstawowej i średniej oraz opiekowały się aresztowanymi, rannymi, partyzantami i sierotami. Prowadziły tanią kuchnię dla ludności na zlecenie tzw. Rady Głównej Opiekuńczej. W Polsce powojennej władze komunistyczne usunęły siostry z placówek oświatowych i przejęły majątek (w tym budynki). Wtedy siostry podjęły pracę w instytucjach kościelnych. Po 1989 roku, związanym z przełomem politycznym w Polsce, Zgromadzenie otworzyło szkoły katolickie, przedszkola, domy dziecka, placówki opiekuńczo-medyczne.

6. Liturgia i modlitwy ku czci Pani Gietrzwałdzkiej

W kalendarzu liturgicznym archidiecezji warmińskiej, pod datą 8 września jest wpisane Święto Najświętszej Maryi Panny Gietrzwałdzkiej, w miejscowości

Gietrzwałd obchód ma rangę uroczystości. W roku 1967 Stolica Apostolska zatwierdziła Mszę św. i oficjum Liturgii Godzin o Matce Bożej Gietrzwałdzkiej⁵¹.

a) *Msza Wotywna o Najświętszej Maryi Pannie Gietrzwałdzkiej*

Msza Wotywna o Najświętszej Maryi Pannie Gietrzwałdzkiej jest przeznaczona na dzień 8 września. Odrębny formularz mszalny znajduje się w *Mszale Rzymskim dla diecezji polskich*⁵².

Od 2018 roku, każdego 27. dnia miesiąca, dla upamiętnienia 27 czerwca 1877 – pierwszego dnia objawień, w parafiach archidiecezji warmińskiej jest praktyka odprawiania Mszy wotywniej o Najświętszej Maryi Pannie, jako części nowenny przygotowującej wiernych do obchodów 150. rocznicy objawień.

Antyfony na wejście przytacza Ap 12,1: *Wielki znak ukazał się na niebie: Niewiasta obleczona w słońce i księżyc pod Jej stopami, a na Jej głowie wieniec z gwiazd dwunastu.*

Wprowadzenie do formularza mszalnego wymienia miejscowość Gietrzwałd jako miejsce wybrane przez Maryję na „dom” i „źródło łaski”. Jest też nawiązanie do Maryi, która w gietrzwałdzkim obrazie jest „dana” za prawdziwą pomoc i obronę. Następnie wierni są zachęceni do postawy dziękczynienia oraz kierowania się nauką odczytaną z „oblicza” Maryi, z intencją godnego uczestnictwa we Mszy św.

Kolekta wskazuje na gietrzwałdzką świątynię jako miejsce nieustannie rozbrzmiewającej chwały Niepokalanej Matki.

Pierwsze czytanie w Liturgii Słowa jest zaczerpnięte z Księgi Zachariasza (2,14-17): *„Ciesz się i raduj, Córo Syjonu, bo już idę i zamieszkać będę wśród ciebie, mówi Pan. Wówczas liczne narody przyznają się do Pana i będą Jego ludem, i zamieszkają wśród ciebie, a ty poznasz, że Pan Zastępów mnie posłał do ciebie”. Tak więc Pan zawładnie Judą jako swoim dziedzictwem w Ziemi Świętej i wybierze sobie znów Jeruzalem. Zamilknij, wszelkie ciało, przed obliczem Pana, bo już powstaje ze świętego miejsca swego.*

Psalm responsoryjny został zbudowany w oparciu o *Magnificat* – czyli hymn z Ewangelii wg św. Łukasza 1,46-55. Refren brzmi: *Bądź pochwalona, o Pani Gietrzwałdzka.*

⁵¹ Zob. W. Nowak, *Historia obrazu i kultu Matki Boskiej Gietrzwałdzkiej*, s. 134; T. Pawluk, *Stosunek Kościoła do objawień prywatnych ze szczególnym uwzględnieniem wydarzeń gietrzwałdzkich*, s. 105.

⁵² Wydanie 2, Poznań 2013, s. 206’.

Drugie czytanie jest zaczerpnięte z Listu do Galatów 4,4-7: *Gdy nadeszła pełnia czasu, Bóg zesłał swojego Syna, zrodzonego z niewiasty, zrodzonego pod Prawem, aby wykupił tych, którzy podlegali Prawu, abyśmy mogli otrzymać przybrane synostwo. Na dowód tego, że jesteście synami, Bóg wysłał do serc naszych Ducha Syna swego, który woła: „Abba, Ojczel!”. A zatem nie jesteś już niewolnikiem, lecz synem. Jeżeli zaś synem, to i dziedzicem z woli Bożej.*

Śpiew przed Ewangelią wskazuje na wątek szczególnej godności Maryi, ze względu na Jej macierzyństwo.

Ewangelia według św. Jana (19,25-27): *Obok krzyża Jezusa stały: Matka Jego i siostra Matki Jego, Maria, żona Kleofasa, i Maria Magdalena. Kiedy więc Jezus ujrzał Matkę i stojącego obok Niej ucznia, którego miłował, rzekł do Matki swojej: „Niewiasto, oto syn Twój”. Następnie rzekł do ucznia: „Oto Matka twoja”. I od tej godziny uczeń wziął Ją do siebie.*

Antyfona na Komunię przytacza tekst z Ewangelii wg św. Łukasza 1,46-47: *Wielbi dusza moja Pana i raduje się duch mój w Bogu, moim Zbawcy.*

Modlitwa nad darami oraz Modlitwa po Komunii nie nawiązuje do wydarzeń gietrzwałdzkich, ale dotyczy misterium Eucharystii.

b) Liturgia Godzin

W Liturgii Godzin, w dniu 8. września istnieje możliwość uczczenia Matki Bożej Gietrzwałdzkiej. W archidiecezji warmińskiej jest to święto, a w miejscowości Gietrzwałd uroczystość. Nie ma własnego formularza. Oficjum odmawia się jak w Święto Narodzenia Najświętszej Maryi Panny (8 września).

Jest dodatek lekcyjny: *„Vetusta ac veneranda Beatæ Mariæ Virginis imago in sanctuario mariano civitatis Gietrzwałd, sub titulo Reginae Caelorum et Dominae Angelorum, magna populi frequentia veneratur praesertim in Nativitatis Mariæ die festo. Quapropter die decima septembris anni millesimi nongentesimi sexagesimi septimi, altero christianitatis in Polonia ineunte millenio, eadem sacra imago sollemniter coronata est; atque Summus Pontifex Paulus VI, pro territorio dioeceseos Warmiensis, festum Beatæ Virginis Mariæ de Gietrzwałd cumulavit”⁵³.*

⁵³ T. Pawluk, *Stosunek Kościoła do objawień prywatnych ze szczególnym uwzględnieniem wydarzeń gietrzwałdzkich*, s. 105, przyp. 4.

c) *Modlitewnik gietrzwałdzki*

Staraniem Kanoników Regularnych Laterańskich został opracowany przez ks. Jerzego Zajęca *Modlitewnik gietrzwałdzki. Pani Gietrzwałdzkiej śpiewajmy*⁵⁴. Księga składa się z następujących części: wstępna (słowo, przesłanie z Gietrzwałdu, pochwała dla Matki Bożej), modlitwy (pacierz, modlitwy w różnych potrzebach), nabożeństwa (do Miłosierdzia Bożego, związane z kultem Pana Jezusa Chrystusa, Męki Pańskiej, Najświętszej Maryi Panny, świętych, nowenny), obrzędy sakramentalne, obrzędy pogrzebu chrześcijańskiego, Liturgia Mszy św. (w pięciu językach, formularze: Msza święta o Najświętszej Maryi Pannie, Msza wotywna o Najświętszej Maryi Pannie Gietrzwałdzkiej, Msza święta o 108. Męczennikach), pieśni i hymny kościelne (na Adwent, na Boże Narodzenie, na Wielki Post, na Wielkanoc, eucharystyczne, do Serca Pana Jezusa, do Matki Bożej, do św. Józefa, w różnych okolicznościach, gietrzwałdzkie), nota o Zakonie Kanoników Regularnych Laterańskich.

Kwestia gietrzwałdzka została poruszona dziewiętnaście razy.

1. W słowie wstępnym wyjaśniono kontekst duszpasterstwa sanktuarijnego skoncentrowanego na pobudzaniu i pogłębianiu ducha modlitwy wśród wiernych. Wynika on z polecenia Pani Gietrzwałdzkiej.
2. „Przesłanie z Gietrzwałdu” – jest to historyczny zarys dotyczący miejscowości oraz nadzwyczajnych wydarzeń 1877 roku.
3. „Pochwała dla Matki Bożej” – to wiersz autorstwa ks. Jana Nowaka CRL, zachęcający do modlitwy różańcowej wraz z Maryją, która objawiła się w Gietrzwałdzie.
4. Modlitwa o beatyfikację s. Barbary Samulowskiej
5. Litania do Matki Bożej Gietrzwałdzkiej
6. Nieszpory na uroczystość Najświętszej Maryi Panny Gietrzwałdzkiej
7. Pierwsza sobota w Sanktuarium Gietrzwałdzkim
8. Modlitwa do św. Józefa patrona Gietrzwałdu
9. Nowenna do Matki Bożej Gietrzwałdzkiej
10. Msza wotywna o Najświętszej Maryi Pannie Gietrzwałdzkiej
11. Siedemnaście pieśni gietrzwałdzkich, a wśród nich dziewięć, które wspominają Gietrzwałd lub klon – jako atrybut wydarzeń 1877 roku.

⁵⁴ Wydawnictwo Sióstr Loretanek: Warszawa 2008, ss. 584.

*d) Tematyka gietrzwałdzka w pieśni i muzyce**

Tematyka gietrzwałdzka jest obecna w tekstach pieśni warmińskich i ogólnopolskich. Treść pieśni nawiązuje do perykop biblijnych oraz miejsca objawień, z akcentem na klon – jako drzewo identyfikowane z objawieniami gietrzwałdzkimi. Wskazują one na pragnienie wolności, akcentując polskość Warmii. Podkreślają maryjne wezwanie do modlitwy różańcowej. Pieśni są długie, mają po kilkanaście a nawet kilkadziesiąt zwrotek, napisane prostym rymem, śpiewane na melodie innych znanych polskich pieśni maryjnych⁵⁵.

Generalnie, utwory obejmujące pieśni gietrzwałdzkie pochodzą z czasu objawień, a ich autorem jest Andrzej Samulowski⁵⁶ – ludowy poeta i działacz, współzałożyciel „Gazety Olsztyńskiej” i założyciel pierwszej księgarni polskiej na Warmii. Pierwszym utworem jest *Pieśń o Objawieniu się Najświętszej Maryi Panny w Gietrzwałdzie w r. 1877*. Inne pieśni o tematyce gietrzwałdzkiej, autorstwa Andrzeja Samulowskiego (teskt), to: *Zawitaj Panienko Święta, Pieśń trzecia o NMP Gietrzwałdzkiej, Pieśń przy źródle NMP w Gietrzwałdzie, Pieśń w podróży do Matki Boskiej Gietrzwałdzkiej, Pieśń w różnych dolegliwościach do Matki Boskiej objawionej w Gietrzwałdzie, Pieśń uwielbienia Matki Boskiej Gietrzwałdzkiej, Pieśń odchodząc spod klonu od figury Najświętszej Panny w Gietrzwałdzie, Pieśń o Matce Boskiej Gietrzwałdzkiej na 25-letnią rocznicę Jej objawień, Na pięćdziesiątą rocznicę Matki Boskiej Gietrzwałdzkiej, Pieśń do Matki Boskiej w Gietrzwałdzie pod kaplicą i klonem 2014*⁵⁷.

Najbardziej popularną pieśnią gietrzwałdzką, śpiewaną w różnych odmianach melodycznych, jest *Już to po zachodzie słońca* – A. Samulowskiego⁵⁸. Utwór powstał w 1877 roku. Znane są cztery wersje melodyczne, ujęte w 22

* Opracowanie na podstawie artykułów: Z. Rondonańska, *Matka Boża Gietrzwałdzka w pieśniach warmińskich i ogólnopolskich*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 263-280; K. Strycharz-Bogacz, *Pieśń "Już to po zachodzie słońca" do Matki Bożej Gietrzwałdzkiej w przekazach żywej tradycji*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 281-295; P. Towarek, *Wielkie formy muzyczne dedykowane Matce Bożej Gietrzwałdzkiej*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 243-262.

⁵⁵ Z. Rondonańska, s. 263.

⁵⁶ Zob. J. Jasiński, *Andrzej Samulowski 1840-1928*, Olsztyn 1976.

⁵⁷ Z. Rondonańska, s. 265-271.

⁵⁸ K. Strycharz-Bogacz.

przekazach tej pieśni, pochodzące z dziewięciu regionów Polski. Linia melodyczna jest prosta, łatwo przyswajalna, wyrażająca głębię uczuć.

Pod koniec XX wieku ożywił się kult maryjny powiązany z objawieniami gietrzwałdzkimi, czego wyrazem jest powstanie czterech większych form muzycznych dedykowanych Pani Gietrzwałdzkiej⁵⁹. Pierwszą jest *Msza na koronację obrazu Matki Boskiej Gietrzwałdzkiej*, zaprezentowano ją podczas uroczystości koronacyjnych w 1967 roku. Autorką tekstu była znana warmińska poetka Maria Zientara-Malewska. Kolejny utwór to *Maryjna Msza Polska* skomponowana przez Stefana Stuligrosza, z tekstem Marii Zientary-Malewskiej, zaprezentowana w 1977 roku podczas obchodów 100-lecia objawień. Trzecią wielką formą muzyczną jest *Oratorium Gietrzwałdzkie* – napisane na 130. rocznicę objawień, przez Jacka Sykulskiego z librettem autorstwa s. Miriam od Jezusa ODC, ze Spręcowa⁶⁰. Najnowszym utworem, z 2007 roku, jest *Kantata Maryjna* (Litania Gietrzwałdzka) – skomponowana przez Józefa Świdra, do słów znanych modlitw maryjnych: *Pozdrowienie, Ave Maryja, Salve Regina* oraz do *Litanii do Matki Bożej Gietrzwałdzkiej* i *Modlitwy błagalnej*. *Kantata* napisana z okazji upamiętnienia 55. rocznicy działalności chóru akademickiego – najpierw Wyższej Szkoły Rolniczej, później Akademii Rolniczo-Technicznej, wreszcie Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

7. Gietrzwałdzka szkoła Niepokalanej

W roku 2017, w archidiecezji warmińskiej obchodzono 140. rocznicę objawień maryjnych w Gietrzwałdzie. Z tej okazji podjęto prace nad dziewięcioletnią „nowenną” obejmującą wszystkie parafie w diecezji, przygotowującą wiernych do obchodów 150. rocznicy objawień (w roku 2027). Z tej okazji, zespół powołany przez arcybiskupa warmińskiego dra Józefa Górzyńskiego, opracował program nowenny wraz z materiałami duszpasterskimi. W formacji parafialnej, ‘dzień gietrzwałdzki’ przypada 27 dnia każdego miesiąca – dla upamiętnienia pierwszego objawienia Maryi w Gietrzwałdzie (27 czerwca 1877 roku).

⁵⁹ P. Towarek.

⁶⁰ J. Sykulski, *Oratorium Gietrzwałdzkie dedykowane Janowi Pawłowi II*, [CD-ROM], Olsztyn 2006; zob. K. Panasik Krzysztof, „*Oratorium Gietrzwałdzkie*” Jacka Sykulskiego, „Krajobrazy i Spojrzenia” 2006, nr 8, s. 19; tenże, *Prostota i szczerść: „Oratorium Gietrzwałdzkie” Jacka Sykulskiego*, „Gazeta Olsztyńska” 2006, nr 245, s. 11.

Nowenna diecezjalna rozpoczęła się w czerwcu 2018 roku uroczystym dniem pokutnym. Jest podzielona na trzy okresy, każdy obejmuje trzy lata. Tematyka nawiązuje do orędzia gietrzwałdzkiego. Jest podzielona według struktury katechizmowej, co sprawia, że wierni są prowadzeni orędziem Maryi. Pierwsze trzy lata są poświęcone zaznajomieniu z podstawami teologicznymi życia we wspólnocie Kościoła. Obejmują katechezę dotyczącą cnoty wiary (2018), nadziei (2019) i miłości (2020), pod wspólnym hasłem „Wiara wyznawana”. Kolejny okres obejmuje tematykę dotyczącą „Wiary celebrowanej”, a w szczególności sakramentologiczną: chrzest (2021), Eucharystia (2022), pokuta i pojednanie (2023). Celem tej części nowenny gietrzwałdzkiej jest wsparcie wiernych w głębokim przeżyciu misterium spotkania Jezusa Chrystusa. Ostatni okres to zagadnienia związane z życiem chrześcijańskim, ukazujące sens powołania do życia w Kościele: powołanie (2024), zgoda na powołanie (2025), wypełnienie powołania (2026). W ten sposób duszpasterstwo diecezjalne zostało ukierunkowane na wzmocnienie wiedzy religijnej stanowiącej fundament tożsamości chrześcijańskiej oraz ożywienie praktyk religijnych z ukierunkowaniem na odpowiedzialne podejmowanie wyzwań związanych z realizacją powołania chrześcijańskiego. Poddanie się prowadzeniu orędziem Maryi oznacza uczestnictwo w Jej ‘szkole życia i pracy w Kościele’.

Modlitwa Nowenny Gietrzwałdzkiej „Prowadzeni orędziem Maryi”⁶¹

Matko Niepokalana, Pani Gietrzwałdzka! Królowo Niebios i Pani Aniołów! Ty ukazałaś się na warmińskiej ziemi, aby wzywać do nawrócenia, pokuty, żarliwej modlitwy różańcowej i trzeźwości.

Prowadzeni Twym orędziem, oddajemy się pod Twoją macierzyńską opiekę, aby z radością przyjmować Ewangelię Twojego Syna.

Ty, która w Gietrzwałdzie obiecałaś, że zawsze będziesz przy nas, wstawiaj się za nami, aby nasza wiara wyznawana, celebrowana i praktykowana na co dzień, pogłębiała się i owocowała czynnym udziałem w życiu Kościoła oraz podejmowaniem dzieł apostoelskich.

Matko Niepokalanie Poczęta! Ucz nas wiary, nadziei i miłości.

Królowo Różańca Świętego! Przypominaj nam, że zbawienie

⁶¹ Zob. *Prowadzeni orędziem Maryi. Nowenna gietrzwałdzka. Zeszyt pierwszy: Pani Gietrzwałdzka wskazująca na Chrystusa*, red. B. Matczak, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne: Olszryn 2018, s. 3.

*dokonane przez Twojego Syna uobecnia się w życiu sakramentalnym
Kościoła.*

*Uczennico Pańska i Matko Kościoła! Pomagaj nam
w rozeznawaniu powołania chrześcijańskiego, abyśmy prowadzeni
przez Ducha Świętego, dostrzegali znaki Bożej obecności w świecie
i byli posłuszni Jego natchnieniom.*

Amen

7.1. Wiara wyznawana

*a) W szkole wiary u Niepokalanej**

Pierwsza wizja Matki Bożej w Gietrzwałdzie ukazuje siedzącą kobietę, której aniołowie przynoszą dzieciątko. U stóp leży krzyż, bez postaci. Wizjonerka nie wiedziała początkowo kim jest niezwykła zjawia, ale jej środowisko religijne (parafialne) nie miało wątpliwości, że niewiastą tą jest Matka Boża z Dzieciątkiem Jezus. Tożsamość Dziecka jako Zbawiciela należy odczytać z atrybutu krzyża obecnego w wizji. Królewska godność Dziecka jest ujawniona w atrybucie korony oraz służbie aniołów. W interpretacji teologicznej można ten wizerunek Maryi określić jako *Tronująca* – gdyż całą swoją osobą przyjmuje Syna Bożego, będącego Zbawcą i Królem. Obraz Maryi jako Tronu dla Zbawcy potwierdza fakt szczególnego wybrania Maryi przez Boga na Matkę Syna Bożego, który jest Królem. Godność Królowej Matki oznacza pełnienie funkcji regencyjnej, gdy król jest niepełnoletni, wtedy ona – Królowa Matka – sprawuje władzę w imieniu Syna. Stąd też, odczytując treść orędzia gietrzwałdzkiego, w wizerunku *Maryi Tronującej* należy dostrzec Boży autorytet stojący za orędziem, ukazany w obrazie i słowie.

Wizjonerki zapytały Niewiastę o to kim jest. W odpowiedzi usłyszały dwie wersje: *Najświętsza Maryja Panna Niepokalanie Poczęta* i *Niepokalane Poczęcie*. *Niepokalana* – jest to imię własne Matki Bożej – Miriam z Nazaretu, do której przyszedł Anioł, zwiastując Jej dziewicze poczęcie Syna Bożego. Imię to zawiera się w powitaniu anielskim *Witaj, pełna łaski* (Łk 1,28). *Niepokalana* to inaczej *Pełna Łaski* – czyli wypełniona łaską aż do granic możliwości Jej osoby. Wypełnienie łaską oznacza stan świętości bez jakiegokolwiek cienia. *Niepokalana* została zachowana nawet przed skażeniem grzechem pierworodnym. Jest Ona obdarzona łaską odkupienia „uprzednio”, na mocy zasług zbawczych Syna,

* Pierwotna publikacja tekstu w: *Prowadzeni orędziem Maryi. Nowenna gietrzwałdzka. Zeszyt pierwszy*, s. 13-18.

będąc wybraną przez Boga do wypełnienia szczególnego zadania w dziejach zbawienia.

Niepokalana Maryja Panna oznajmia swoją obecność wśród wiernych przez pośrednictwo wizjonerek – Justyny i Barbary. Daje w ten sposób pierwszą lekcję przygotowania do życia w Kościele – czyli w Mistycznym Ciele Jezusa Chrystusa. Lekcja ta uczy koncentracji na Jezusie Chrystusie jako jedynym pośredniku między Bogiem a człowiekiem. Ukazuje ‘logikę wiary’ opartą na etosie i nauce Mistrza z Nazaretu⁶². Gietrzwałdzkie objawienie Niepokalanego Poczęcia rozpoczyna się właśnie od tej lekcji: skoncentrowania uwagi na Jezusie Chrystusie – Jego osobie i czynie, aby potem spojrzeć w nowej perspektywie na życie osobiste i społeczne wiernych. „Wiara polega na gotowości otwarcia się na wciąż nową przemianę dokonywaną przez Boże wezwanie”⁶³. Jest ona światłem na ludzkiej życiowej drodze, która wiedzie do nieba, będącego stanem pełni życia w zjednoczeniu z Bogiem. Wiara ukazuje Prawdę, którą jest Bóg, dlatego skłania do postępowania zgodnego z zasadami moralnymi niezbędnymi do uporządkowania ludzkiego życia według Bożego prawa. Przez chrzest osoba ludzka zostaje włączona do Kościoła, a następnie powołana do realizacji w świecie zadań, które Kościół ma do wypełnienia według polecenia swojego Założyciela. Niepokalana Maryja Panna uczy w orędziu gietrzwałdzkim chrystusowej ‘logiki wiary’, według której wyznawcy Chrystusa, poprzez swoje czyny włączają się w zbawczą działalność Kościoła, a swoje losy wplatają w historię zbawienia.

Modlitwa: *Pani Gietrzwałdzka, Niepokalana Najświętsza Maryjo Panno wskazująca Chrystusa, módl się za nami, abyśmy wykorzystali każdy dar łaski do umocnienia i udoskonalenia naszej wiary!*

b) *W szkole nadziei u Niepokalanej**

Niepokalana – to znaczy wypełniona łaską przez Boga, aż do stanu całkowitej bezgrzeszności. Niepokalane Poczęcie objawia ludziom prawdę o trosce Boga Ojca o stworzenie i całą ludzkość. Jest znakiem Bożego miłosierdzia, z którego może czerpać każdy człowiek. Problemem wielu ludzi jest jednak nieumiejętność rozpoznania źródła łaski, a także trudność w jego wykorzystaniu. I tu pojawia się zapewnienie od Niepokalanej Pani Gietrzwałdzkiej: *Nie smućcie*

⁶² Franciszek, *Encyklika „Lumen fidei”* (29 VI 2013), n. 20, Wtykan 2013.

⁶³ Tamże, n. 13.

* Pierwotna publikacja tekstu w: *Prowadzeni orędziem Maryi. Nowenna gietrzwałdzka. Zeszyt drugi: Pani Gietrzwałdzka, Matko świętej nadziei*, red. B. Matczak, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne: Olsztyn 2019, s. 11-13.

się, *bo Ja będę zawsze przy was*. Słowa te – w kondycji moralnej, którą definiuje Niepokalane Poczęcie – gwarantują pewną pomoc Niepokalanej jako Nauczycielki i Matki. Tymi słowami Maryja wzbudziła nadzieję na dobrą przyszłość – bezpieczną, bez cienia samotności. Przypatrując się Jej i wsłuchując w słowa orędzia, katolicy nie pogubią się na drogach wiary. Z Nią znajdują źródło, z którego tryska życiodajna moc pochodząca od samego Boga. Z Jej pomocą nie marnują Bożych darów, ale udaje im się wykorzystać je do budowania królestwa Bożego na ziemi.

Przedstawiając się, jako *Najświętsza Maryja Panna Niepokalanie Poczęta* lub *Maryja Niepokalane Poczęcie*, Pani Gietrzwałdzka stała się znakiem wskazującym na źródło Bożego miłosierdzia, dając przez to nadzieję na udział w obfitości Bożych łask. Bóg Ją zesłał, a więc jest Matką *prawdziwej nadziei*, czyli takiej, która daje dostęp do niekończącego się, Boskiego dobra a nie tylko obietnicę dóbr przemijających. Smutek, którego ludzie doświadczają z różnych powodów, najczęściej wyrasta z obawy, że utraci się posiadane dobra lub ze słabości w dążeniu do upragnionego dobra. Taki smutek jest sygnałem posiadania fałszywej nadziei – czyli złudnej, koncentrującej na dobru krótkotrwałym, wyczerpującym się, przemijającym. Orędzie maryjne przekazane w prywatnych objawieniach nakierowuje ludzkie myślenie i pragnienia na właściwą perspektywę czyli tę, która roztacza przed człowiekiem wizję „prawdziwej nadziei”.

W encyklice *Spe salvi*, papież Benedykt XVI nierozzerwalnie łączy wiarę i nadzieję. Wiara daje zbawienie, którego w pełni doświadcza się dopiero w wieczności, po zakończeniu życia ziemskiego. W nadziei jednak, już teraz – ‘tu’ i ‘dziś’ – jesteśmy zbawieni (por. Rz 8,24). Nadzieja chrześcijańska tym różni się od innych, że jest „niezawodna”, a jej mocą „możemy stawić czoło naszej teraźniejszości...”⁶⁴ Nadzieja chrześcijańska wynika z wiary w Jezusa Chrystusa. Jest też potwierdzeniem autentycznego przyjęcia łaski zbawienia. Choć przyszłość nie jest znana, to jednak ta nadzieja pokazuje, że „życie nie kończy się pustką”⁶⁵. Wiara daje pewność zbawienia, wskazując na to, co JEST, co istnieje, choćby subiektywnie było to odległe. Nadzieja zaś, tę pewność dotyczącą przyszłości aktualizuje w teraźniejszości, umacniając człowieka wierzącego i podtrzymując w drodze do dóbr nieprzemijających, które są niebem. Nadzieja chrześcijańska jest nadzieją zbawienia, a jej dynamika polega na tym, że łączy ostateczną przyszłość człowieka z chwilą doczesną – dlatego jest „prawdziwa”. Dzięki tej nadziei, niejako ‘w niej’, człowiek działa, pracuje, tworzy, organizuje

⁶⁴ Benedykt XVI, *Encyklika „Spe salvi”*, n. 1.

⁶⁵ Tamże n. 2.

życie osobiste, rodzinne, społeczne w perspektywie dóbr ostatecznych – tych nieprzemijających – dlatego jest ona potrzebna. Nadzieja chrześcijańska powoduje, że dobra tworzone przez człowieka w życiu doczesnym zostają przeniknięte Bożą łaską i w ten sposób człowiek dobrze wypełnia podstawowe powołanie do współpracy ze Stwórcą (zob. Rdz 1,28).

Niepokalana Pani Gietrzwałdzka uczy ‘uprawiać’ nadzieję. W związku z tym, najpierw wskazuje na jej fundament w osobie i czynie Jezusa, a następnie na konieczność zmiany perspektywy w ocenie dóbr doczesnych, według nauki zawartej w ewangelii. Wiara jest pierwszą, zasadniczą sprawą – bazą, na której należy się oprzeć w ocenie wartości rzeczy, zdarzeń i środowiska. Na tym początku, jeśli jest dobrze ulokowany wśród priorytetów, wszystko inne w życiu człowieka układa się harmonijnie, zgodnie z wolą Bożą. To jest właśnie ‘logika wiary’, której Niepokalana uczy nas w swojej ‘szkole’ – przypomnijmy, że polega na odnalezieniu sensu i spójności w etosie Mistrza z Nazaretu, w Jego życiu i postępowaniu. Niepokalana wyjaśnia także ‘logikę nadziei’ – ta zaś wprowadza wiernych na nowy poziom życia chrześcijańskiego, ukazując rozkwit Bożej łaski w ludzkich dziełach podejmowanych w wysiłku naśladowania Jezusa we wszelkich obszarach aktywności ludzkiej. W ‘szkole wiary u Niepokalanej’ katolicy uczą się o Jezusie, poznają Jego naukę i rozpoznają etos życia właściwy dla dziecka Bożego. W ‘szkole nadziei u Niepokalanej’ zdobywają umiejętność wchodzenia w obszar działania właściwego dla chrześcijan – to znaczy ludzi uchrystusowionych, dokonujących w świecie czynów mesjańskich, na mocy Bożego powołania oraz dzięki uposażeniu Bożą łaską. Z racji Boskiego pochodzenia, łaska gwarantuje prawdziwość nadziei pokładanej w dobrach ostatecznych, gdyż jest już dobrem zbawczym. Korzystanie z łaski objawia się w aktywności chrześcijan wobec innych ludzi, a także w dziełach ludzkich – czyli w kulturze, życiu społecznym, politycznym i gospodarczym – spełnianych według Bożego zamysłu, zgodnie z zasadami organizowania królestwa Bożego.

Modlitwa: *Pani Gietrzwałdzka, Niepokalana Najświętsza Maryjo Panno, Matko świętej nadziei, módl się za nami, abyśmy przeniknięci Bożą łaską pomnażali w świecie dobro w ten sposób budując królestwo Boże!*

c) *W szkole miłości u Niepokalanej**

Miłość jest czymś, bez czego człowiek nie może poczuć się szczęśliwym. Powszechnie kójarzy się z relacjami międzyludzkimi o podwyższonym zaangażowaniu.

* Tekst jest przeznaczony do opublikowania w trzecim zeszycie *Nowenny gietrzwałdzkiej*.

zowaniu sfery uczuciowej – czyli z miłością *eros*. Ma tu miejsce koncentracja na osobistych przeżyciach w relacji z drugą osobą. Mniej uwagi zwraca się na miłość w wymiarze duchowym, angażującą ludzką wolę do złożenia ofiary z samego siebie ze względu na drugą osobę – czyli miłość *agape*. Dojrzała miłość oznacza równowagę pomiędzy *eros* i *agape*. Brak harmonii pomiędzy tymi dwoma wymiarami ludzkiego doświadczenia miłości prowadzi do krzywdy, cierpienia, osamotnienia, izolacji i wielu innych skutków odhumanizowania relacji międzyludzkich. Miłość jest czymś właściwym dla osoby. Jest ona specyfiką życia i funkcjonowania osoby. Nie chodzi tu o romantykę, permanentny stan zauroczenia czy relacje o charakterze płciowym, ale o etos – styl bycia, tworzenia, odniesienia do ludzi i otoczenia. Taką bezinteresowną miłość objawia Bóg obecny w ludzkich dziejach, aż po Wcielenie. Niepokalana Pani Gietrzwałdzka jest ikoną tej miłości.

W orędziu gietrzwałdzkim Niepokalana uczy miłości, a uczestnictwo w Jej ‘szkole’ prowadzi po drodze osobowego dojrzewania. Dojrzałość w miłości jest miernikiem dojrzałości osobowej. Miłość, której uczy Niepokalana, ma pięć cech.

W pierwszym rzędzie wskazuje na Boga jako źródło łaski miłości. Miłość jest dana, w osobie ludzkiej zasiewa ją Bóg. On uczynił Maryję Niepokalaną wypełniając łaską, tak też od Niego pochodzi łaska, którą są wypełniani inni ludzie.

Drugą cechą miłości jest to, że najpierw definiuje ona osobę, a potem determinuje czyny osoby. Niepokalana zjawiająca się w prywatnych wizjach, staje się ikoną Bożej Miłości. Nie zasłania sobą Boga-Który-Jest-Miłością, ale pomaga swoją osobą lepiej Go poznać. Człowiek zostaje umiłowany przez Boga ze względu na niego samego, a nie ze względu na oczekiwane działanie, czy jakieś korzyści wynikające z jego czynów. Miłość Boga do człowieka jest źródłem łaski. Można więc powiedzieć, że łaska, którą Bóg daje człowiekowi i którą wypełnia osobę ludzką jest miłością. Miłość Boża przemienia osobę, coraz doskonalej upodabniając ją do Boga. Podobieństwem do Boga w człowieku jest miłość, która prowadzi w kierunku ‘stawania się’ miłością. Wypełnienie Bożą łaską przemienia osobę ludzką tak, że względem ludzi i całego stworzenia przyjmuje postawę reprezentującą miłującego Boga.

Trzecią cechą miłości, ukazaną przez Niepokalaną Panią Gietrzwałdzką jest rozważa, według której priorytetem w ludzkim działaniu staje się zbawienie, czyli najwyższe dobro udzielane przez Boga człowiekowi. Drogi zbawienia zostały wytyczone przez Syna Maryi. On jest królem ukrzyżowanym i zmartwychwstałym. Dostęp do dróg zbawienia znajduje się w Kościele i wiedzy przez ewangelię, sakramenty i modlitwę.

Czwartą cechą miłości według orędzia gietrzwałdzkiego jest ‘troskliwa obecność’ i wrażliwość na ludzkie sprawy. Obecność Maryi i zaangażowanie we wszystkie sprawy, które przedstawiają Jej wizjonerki, ujawnia ogrom cierpliwości i życzliwości. Tę postawę wyjaśniają słowa deklaracji: *Nie smućcie się, bo Ja zawsze będę przy was.*

Piątą cechą jest wspólnotowość. Uwydatnia ją zwłaszcza kwestia cierpienia i choroby dzieci, poruszona w orędziu – *One wiedzą, co mają czynić, modlić się oraz używać wody i płótna* – słyszą wizjonerki. Cierpienie i choroba stają się tu istotnymi elementami eklezjotwórczymi. Według woli Bożej nie są ulokowane tylko w osobie dotkniętej, ale są czymś głęboko zakorzenionym w misterium eklezjalnym – czyli wspólnoty Bosko-ludzkiej. Zdaje się, jakby w chorobie jednych Bóg udostępnił źródło łaski scalającej, poprzez miłość, wielu ludzi w jedną wspólnotę. Chorzy są źródłem łaski i miernikiem wartościującym jakość miłości innych oraz miłości do Boga samych chorych.

Niepokalana Pani Gietrzwałdzka uczy przyjmowania miłości Bożej, aby człowiek był zdolny miłować doskonale. Owocem miłości doskonałej jest wspólnota osób, będąca przestrzenią akceptacji i pokoju, które dają szczęście. Zasadą tej wspólnoty jest Boża miłość przyjmowana przez człowieka i przemieniająca go. „*Uwierzyliśmy miłości Boga — tak chrześcijanin może wyrazić podstawową opcję swego życia*”⁶⁶.

Modlitwa: *Pani Gietrzwałdzka, Niepokalana Najświętsza Maryjo Panno, Matko świętej miłości, módl się za nami, abyśmy stawali się źródłami Bożej miłości dla innych ludzi, budując w ten sposób zdrowe wspólnoty rodzinne, przyjaźnie, społeczności i naród!*

7.2. Wiara celebrowana

a) Chrzest

Inicjacja życia chrześcijańskiego ma miejsce w sakramencie chrztu. Polega na wszczępieniu osoby ludzkiej w Osobę Boską. Od tej chwili człowiek staje się członkiem mistycznego organizmu Wcielonego Syna Bożego – Jezusa Chrystusa. Tożsamość chrześcijanina wyznacza przynależność do Jezusa Chrystusa. Ona też określa obowiązki człowieka wobec świata, powiązane z misją zbawczą Jezusa Chrystusa. Chrześcijanin zostaje włączony w dzieło zbawcze – mesjańskie – realizowane w kolejnych pokoleniach i we wszystkich miejscach świata, a nawet kosmosu. Eklezja – czyli Kościół – jako przestrzeń istnienia i funkcjo-

⁶⁶ Benedykt XVI, *Encyklika „Deus Caritas est”*, n. 1.

nowania wspólnoty osób Boskich i ludzkich związanych więzami wiary, miłości i sakramentów – umożliwia przygotowanie się do realizacji tych zadań oraz ich wypełnienia.

Orędzie gietrzwałdzkie jest przeniknięte treściami chrystologicznymi. One identyfikują Niewiastę i niejako rekrutują adresata spośród tych, którzy odczytują znaki typowe dla chrześcijańskiego przesłania. W myśl ewangelicznej zasady *Kto ma uszy do słuchania, niechaj słucha* (Mk 1,9), symbolika chrystologiczna ukazana w pierwszych wizjach objawień gietrzwałdzkich staje się czytelna dla wierzących, jako przesłanie z nieba. Należy więc stwierdzić, że orędzie gietrzwałdzkie jest skierowane do ludzi ochrzczonych. Zawiera ono naukę mającą na celu formowanie stylu funkcjonowania chrześcijan w świecie – czyli chrześcijańskiego etosu.

b) Eucharystia

Chrystologiczny fundament orędzia gietrzwałdzkiego rozwija się w wymiarze eklezjalnym, skupiając na praktyce modlitwy i kultu chrześcijańskiego skoncentrowanych na Eucharystii. W rozmowie z wizjonerkami Niepokalana stwierdza, że Msza św. jest ważniejsza od Różańca. Z orędzia maryjnego wynika, że modlitwy, post oraz nawrócenie sprzyjają owocnemu udziałowi w Mszy św., pomagając ‘zanurzyć się’ w Eucharystii.

Orędzie gietrzwałdzkie koncentruje się na wyrobieniu w wiernych umiejętności oddawania Bogu doskonałej czci. Niepokalana pokazuje na czym polega pełne zwrócenie się do Boga i czerpanie ze źródeł łask, a następnie wypełnianie zadań historiozbowczych – czyli dzieł realizujących Boską wolę zbawczą w świecie. Niepokalana Pani Gietrzwałdzka zapewnia o swoim nieustannym błogosławieniu – co oznacza zaangażowanie w orędownictwo u Boga dla spraw ludzkich. Etos chrześcijański w aspekcie ‘zanurzenia się’ w Eucharystii oznacza nie tylko poprawność wynikającą z porządku liturgicznego, ale przede wszystkim głębokie zaangażowanie w misterium osobistego spotkania z Bogiem w Eucharystii, a także w innych sakramentach i w modlitwie.

c) Pokuta i pojednanie

Orędzia maryjne XIX i XX wieku, uznane, a przynajmniej nie zakwestionowane, przez Kościół, mówią o konieczności nawrócenia i pokuty. Ten wątek jest też obecny w orędziu gietrzwałdzkim. Szczególnie został tu położony akcent na sakrament pokuty i pojednania, czyli spowiedź. Z eklezjologicznego punktu wi-

dzenia właśnie ten sakrament gwarantuje wzmocnienie chrześcijanina po osłabieniu, które spowodowały jego własne grzechy. Chrześcijańska kondycja osoby ludzkiej zanika pod wpływem popełnianych grzechów, a zatem stan wywołany grzechem uniemożliwia realizację zadań wynikających z tożsamości chrześcijańskiej. Chrześcijanin pozostający w stanie grzechu, potrzebuje ‘uzdrowienia’, dlatego w Kościele udzielana jest sakramentalna łaska przywracająca siły niezbędne do poprawnego życia chrześcijańskiego. Sakrament pokuty wymaga postawy osobistego nawrócenia oraz postanowień o nieustannym nawracaniu się. Orędzie gietrzwałdzkie koncentruje się właśnie na takiej aktywności religijnej i moralnej, która jest kompatybilna z warunkami sakramentu pokuty.

Nawrócenie jest niezbędne z perspektywy eschatologicznej – czyli końca świata. Historia zbawienia jest jedna – trwa od początku świata do jego końca. Każde pokolenie odciska na historii zbawienia swój ślad. W ten sposób zbawienie świata dokonuje się we wspólnocie – czyli jedni za drugich ponoszą odpowiedzialność. Orędzie gietrzwałdzkie zawiera istotne wskazówki dotyczące poprawności w formowaniu postaw religijnych, zwracając uwagę na: spowiedź, Eucharystię oraz modlitwę – zwłaszcza różańcową. Etos chrześcijański w obliczu końca świata oznacza radykalne porzucenie grzechu i przywiązania do wszelkich zniewoleń oraz zdecydowany zwrot do Boga.

Orędzie gietrzwałdzkie zachęca do właściwego korzystania z sakramentu pokuty. Chodzi o umiejętność wzbudzania doskonałego żalu za grzechy – czyli żalu z miłości do Boga i troski o Jego sprawy. Etos chrześcijański, w aspekcie praktyki sakramentu pokuty, oznacza rzetelną samoocenę w zwierciadle Prawdy Absolutnej, którą jest sam Bóg oraz pokorne otwarcie na dar Bożego Miłosierdzia w odpuśczeniu grzechów ze względu na zasługi Jezusa Chrystusa.

7.3. Życie chrześcijańskie

a) Boże powołanie

Istnieje powołanie Boże, które dotyczy każdego człowieka. Jest ono wezwaniem do wejścia we wspólnotę życia z Bogiem poprzez dialog. To wezwanie wpływa na ludzki etos w kategorii hagiologicznej, to znaczy że wytycza świętość jako stan bytu ludzkiego warunkujący bezpośrednie relacje z Bogiem. Tylko Bóg jest Święty absolutnie, w swoim bycie (istnieniu) oraz w swej istocie (naturze). Jest nadrzędny wobec stworzenia. W sposób wolny planuje różne zadania dla kolejnych pokoleń. Dzięki spełnieniu tych misji, realizuje się w ludzkiej historii Boska wola zbawcza.

Powołanie Boże należy pojmować w trzech wymiarach: na płaszczyźnie dzieła stworzenia, w dziejach Izraela przed Chrystusem i w czasie Kościoła. Podstawowym i powszechnym jest powołanie do służenia Bogu oraz do zjednoczenia osobowego z Bogiem. Obraz powołania podstawowego dają Pierwsi Ludzie, którzy otrzymali zadanie zaludniania ziemi i zarządzania dobrami ziemskimi. Ten wymiar powołania istnieje w każdym pokoleniu ludzkim i w każdej kulturze. Powołanie do służenia Bogu obrazuje Naród Wybrany – Izrael, który otrzymał zadanie goszczenia Szekiny – Boskiej Obecności błogosławiącej i zbawiającej oraz oznajmiania proroctwa – czyli Bożej nauki ukierunkowującej na zbawienie. Ten wymiar powołania istnieje początkowo jako *semina verbi* – w sposób związkowy – w religiach. Trzeci wymiar to powołanie osoby ludzkiej do pełnej wspólnoty z Bogiem, przez zjednoczenie osobowe w chrzcie i wspólnocie eklezjalnej (opartej na asystencji Ducha Świętego). Realizuje się on w chrześcijaństwie na bazie chrztu i poprzez aktywność misyjną. Oznacza obecność w historii, poprzez Kościół, Boskich Osób – wcielonego Syna i Ducha Świętego Parakleta.

Orędzie gietrzwałdzkie osnute jest wokół wątku powołania do życia we wspólnocie eklezjalnej. Koncentruje się na zdynamiczowaniu życia w modlitwie. Różaniec symbolizuje modlitwę permanentną, a z tego można wywnioskować, że polecenie jego odmawiania sugeruje konieczność wykonywania wszystkich czynności w postawie całkowitego i nieustannego zawierzenia Bogu i wsłuchaniu się w Jego wolę. Orędzie gietrzwałdzkie przedstawia powołanie Boże jako podstawę działalności chrześcijan w świecie – nie tylko w życiu wewnętrznym Kościoła poprzez konsekracje lub wykonywanie czynności sakralnych.

b) Akceptacja powołania

Powołanie Boże jest zaproszeniem. Każdy wymiar powołania może być odrzucony przez człowieka, który na mocy obrazu i podobieństwa Bożego jest zdolny do autonomicznych wyborów, nawet sprzeciwiających się prawu naturalnemu, odpowiadającemu Boskiej woli stwórczej. Objawiając powołanie, Bóg czeka na jego akceptację ze strony człowieka. Klasycznym wzorem jest tu postawa Maryi podczas Zwiastowania i Jej modlitwa *Magnificat*. Realizacja powołania chrześcijańskiego wymaga rozpoznania woli Bożej oraz w pełni świadomej zgody na jej wypełnienie.

Duszpasterstwo wśród pokolenia czasów współczesnych szczególnie potrzebuje wsparcia w prowadzeniu wiernych do pozytywnej odpowiedzi na Boże powołanie. Szybkość przemian kulturowych osłabia umiejętność odczytania nat-

chnień, odwagę w podjęciu ‘ryzyka’ życiowych i codziennych decyzji wynikającego z wiary oraz wytrwania w postanowieniach związanych z przyjęciem Bożego zaproszenia. Orędzie gietrzwałdzkie wybrzmiewa współcześnie – wyraźniej niż w poprzednich pokoleniach – jako ukazujące źródło siły ludzkiej autonomii w harmonii z Boską wolą. Wynika z niego, że w świadomym i rzeczowym podporządkowaniu Bogu, osoba ludzka zostaje uzdolniona do działań mających wartość zbawczą.

c) Wypełnienie powołania

Powołanie jest zaproszeniem przez Boga do wypełniania określonych zadań, które wiążą się z misją zbawczą Kościoła w świecie. Chrześcijański styl życia jest więc ściśle powiązany z tożsamością eklezjalną. Bycie chrześcijaninem oznacza uczestnictwo w życiu Kościoła, będącego wspólnotą Bosko-ludzką. Z tym związana jest odpowiedzialność wszystkich wiernych za Kościół. Maryjna obecność w życiu i wspólnotcie Kościoła służy ukazaniu wiernym specyfiki realizacji powołania eklezjalnego, wskazując na fundament chrześcijańskiego etosu utworzony na cnotach teologalnych, których doskonalenie w życiu osobistym służy dobru całego stworzenia. Orędzie gietrzwałdzkie *implicite* zawiera te podstawy, skupiając na sakramentach jako środkach uposażających uczniów Chrystusa do aktywności w świecie odpowiadającej Boskiej intencji stwórczej i zbawczej. Niepokalana wyjaśnia w nim potrzebę i skuteczność modlitwy obejmującej intencje związane z życiem codziennym, świeckim, ludzkimi sprawami. Człowiek powołany przez Boga do życia i posłany do świata jest uzdolniony do tego, aby za jego pośrednictwem rozwijało się w świecie królestwo Boże. Orędzie gietrzwałdzkie pokazuje jak przekształcać ludzką historię w historię zbawienia. Realizacja powołania Bożego według objawienia maryjnego z Gietrzwałdu jawi się jako ludzka praca wykonana w oparciu o rozpoznanie woli Bożej, odczytywanej stale – w modlitwie i realizowanej w postawie osobistej obecności przed Bogiem, który napełnia człowieka łaską – tak jak uczynił to z Maryją.

Zakończenie

W różnych miejscach świata i w różnym czasie odnotowywane są fakty nadzwyczajnych przeżyć, które nawiązują do treści religijnych. Najczęściej z takimi wydarzeniami powiązane jest orędzie – istotne dla społeczności lokalnej, a także dla szerszych kręgów, nawet dla świata. Są to tzw. objawienia prywatne. Autentyczność przesłania przekazanego przez wizjonerów i mistyków jest weryfikowana przez specjalistów z zakresu teologii, medycyny i prawa. Konieczne jest przeprowadzenie badań, aby świadkowie wydarzeń nie wykształcili w sobie wypaczonej religijności. Niewiele spośród objawień prywatnych otrzymuje pozytywną ocenę, potwierdzającą autentyczność wizji i przesłania z nim związanego. Wydarzenia gietrzwałdzkie 1877 roku obejmują objawienia prywatne, dotyczące wizji maryjnych, które zostały ocenione pozytywnie. Kult religijny powiązany z objawieniami gietrzwałdzkimi został zaaprobowany przez Kościół, a orędzie maryjne uznane za wartościowe teologicznie i pastoralnie.

Opracowanie pt. „Teologia objawień maryjnych w Gietrzwałdzie” jest poświęcone interpretacji orędzia maryjnego w kluczu historiozbowczym. Wydarzenia związane z objawieniami oraz treść orędzia zostały uznane za podstawę do szukania odpowiedzi na pytanie o specyfikę gietrzwałdzkich objawień prywatnych.

Analiza źródeł historycznych i ich teologiczna interpretacja pozwoliła stwierdzić, że wydarzenia gietrzwałdzkie zawierają orędzie maryjne, którego treść jest zgodna z Objawieniem Bożym zawartym w Piśmie Świętym. Specyfiką orędzia gietrzwałdzkiego jest akcent położony na wspólnotowy aspekt Kościoła. Orędzie maryjne z Gietrzwałdu prowadzi po drogach eklezjalnej formacji. Przygotowuje ono do funkcjonowania chrześcijan w świecie, jako dojrzałych świadków ewangelii i budowniczych cywilizacji miłości i życia.

Wizjonerki z Gietrzwałdu poznały Najświętszą Maryję Pannę jako Niepokalane Poczęcie. Oznacza to, że etos chrześcijański, do którego przygotowuje orędzie maryjne winien być osadzony na Bożym posłannictwie i działaniu wspieranym łaską Bożą. Ukazanie się ludziom Matki Bożej jako Niepokalanej niesie przesłanie o ogromie Bożego miłosierdzia darowanego ludziom oraz o powołaniu do wypełniania dzieł Bożych w świecie. Niepokalana uczy modlitwy. Jej modlitwą jest Różaniec, którego specyfiką jest nieustanne kontemplowanie osoby i życia Jezusa Chrystusa. Niepokalana zaprasza do tej modlitwy i jednocześnie wskazuje miejsce spotkania ludzi wierzących z Bogiem. Dotyczy to zwłaszcza sakramentów, a przede wszystkim Eucharystii. Istotnym przesłaniem

orędzia gietrzwałdzkiego jest obietnica obecności Maryi w tajemnicy Kościoła. Orędzie gietrzwałdzkie uczy troski o innych ludzi i sprawy Kościoła. Choroba i cierpienie są w orędziu widziane jako obecne w dziejach i w życiu konkretnych osób. Mogą też posiadać wielką wartość zbawczą.

Orędzie gietrzwałdzkie w jego wymiarze teologicznym jest doskonałym programem formacji eklezjalnej, przygotowującej wiernych, zwłaszcza świeckich, do odpowiedzialnego funkcjonowania w Kościele. W opracowaniu została przedstawiona koncepcja „szkoły Maryi”, będąca podstawą do usystematyzowania działań duszpasterskich w archidiecezji warmińskiej, przygotowujących do obchodów 150. rocznicy objawień.

Bibliografia

1. Źródła

a) dotyczące wydarzeń gietrzwałdzkich 1877 roku, wykorzystane w monografii – dokumenty, opracowania i literatura

100-lecie objawień maryjnych w Gietrzwałdzie, 10-11 września 1977 r. Msza św. z udziałem kard. Karola Wojtyły [DVD-video], Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne 2005 [płyta dołączona do książki *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005]

Adamczyk Marek, *Objawienia gietrzwałdzkie w aspekcie misyjnym*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 157-171.

Akt oddania diecezji warmińskiej Niepokalanej Dziewicy Maryi w setną rocznicę Jej objawień w Gietrzwałdzie, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1977, listopad-grudzień, nr 6, s. 288-289.

Balter Lucjan, *Gietrzwałd – polskie Lourdes?*, w: *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa – Gietrzwałd 2003, s. 91-103.

Bartoszewski Gabriel, *Nieopublikowany rękopis Sługi Bożego o. Honorata Koźmińskiego, kapucyna, pt.: Chwała Jezusowi przez Maryję Niepokalanie Poczętą. (Opis objawień w Gietrzwałdzie)*, „Studia Warmińskie” t. 14, 1977, s. 349-363.

Bielawny Krzysztof, „*Wydarzenia gietrzwałdzkie*” po objawieniach maryjnych, w: *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005, s. 46-67.

Bielawny Krzysztof, *Echa objawień gietrzwałdzkich na łamach poznańskiego „Orędownika”*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 57-64.

Bielawny Krzysztof, *Gietrzwałd jako ośrodek ruchu trzeźwościowego*, w: *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005, s. 185-210.

Bielawny Krzysztof, *Gietrzwałd w 1877 roku*, w: *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005, s. 9-45.

- Bielawny Krzysztof, *Niepodległość wyszła z Gietrzwałdu*, Księgarnia Naszego Dziennika 2018.
- Bielawny Krzysztof, *Powstanie „Gazety Olsztyńskiej”*, w: *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005, s. 63-67.
- Bielawny Krzysztof, *Wydarzenia gietrzwałdzkie w 1877 roku*, w: *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005, s. 21-32.
- Borzyszkowski Marian, *Sanktuarium maryjne w Gietrzwałdzie w okresie międzywojennym (1921-1939)*, „Studia Warmińskie” t. 14, 1977, s. 325-348.
- Borzyszkowski Marian, *Wystawa „Gietrzwałd 1877-1977”*, „Studia Warmińskie” t. 14, 1997, s. 467-484.
- Brzozowski Kazimierz, *The pastoral aspects of the call to sobriety in the apparitions of the Mother of God in Gietrzwałd in 1877*, „Forum Teologiczne” t. 19, 2018, s. 15-27; wersja polskojęzyczna: *Pastoralne aspekty wezwania do trzeźwości w objawieniach Matki Bożej w Gietrzwałdzie w 1877 roku*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 129-140.
- Chłosta Jan, *Barbara Samulowska – wizjonerka z Gietrzwałdu*, w: *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa – Gietrzwałd 2003, s. 47-56.
- Dekret Biskupa Warmińskiego z dnia 11.09.1977*, „Studia Warmińskie” t. 14, 1977, s. 5. Toż: w: *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski CRL, T. Siudy, Częstochowa – Gietrzwałd 2003, s. 159-160.
- Galanciak Dawid, *Barbara Stanisława Smulowska – the Witness of Marian Apparitions in Gietrzwałd*, „Forum Teologiczne” t. 19 (2018), s. 29-44; wersja polskojęzyczna: *Barbara Stanisława Samulowska – świadek objawień maryjnych w Gietrzwałdzie*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 41-55.
- Grunt Mirosława, *Przesłanie z Gietrzwałdu drogowskazem realizacji powołania służki Niepokalanej*, „Kwartalnik Zgromadzenia Sióstr Służek NMP Niepokalanej” 2014, nr 54, s. 7-19.
- Grygier Tadeusz, *„Uroczystości gietrzwałdzkie” w oświeceniu władz wschodnio-pruskich*, „Studia Warmińskie” t. 25, 1988, Olsztyn 1994, s. 25-105.
- Grygier Tadeusz, *Oczami władz pruskich (ocena ruchu pielgrzymkowego do Gietrzwałdu ze strony władz wschodnio-pruskich)*, „Tygodnik Powszechny” 1977 nr 36, s. 2 i 4.

- Grygier Tadeusz, *Uroczystości gietrzwałdzkie ich aspekt katolicki oraz polski w latach 1877-1944 w świetle akt władz wschodniopruskich*, „Studia Warmińskie” t. 14, 1977, s. 225-323.
- Hochleitner Janusz, *Sanktuarium gietrzwałdzkie jako duchowa stolica polskojęzycznych Warmiaków*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 109-118.
- Jackowski Antoni, Sołjan Izabela, *Gietrzwałd w systemie ośrodków pielgrzymkowych Europy i Polski*, w: *Maryjne Orędzie z Gietrzwałdu*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa – Gietrzwałd 2003, s. 79-90.
- Jagła Jowita, *Choroba – uzdrowienie – dziękczynienie we współczesnym Gietrzwałdzie*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 187-200.
- Jakubowski Zbigniew, *Ksiądz Augustyn Weichsel – proboszcz gietrzwałdzki w czasie objawień 1877 roku*, „Studia Warmińskie” t. 14, 1977, s. 147-152.
- Jaremko Joanna, *Objawienia maryjne w Gietrzwałdzie, ich funkcja religijna, społeczno-kulturowa i narodowa*, Kraków 2017.
- Jasiński Janusz, *Andrzej Samulowski 1840-1928*, Olsztyn 1976.
- Jasiński Janusz, *Polityczna i religijna rola ośrodka gietrzwałdzkiego w latach 1877-1914*, w: *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa – Gietrzwałd 2003, s. 7-28; toż: w: *Polskie Towarzystwo Mariologiczne* [online], dostęp: <http://www.ptm.rel.pl/files/bi_ma/bm05/bm05_02jasinski.pdf>, 2018-12-24.
- Jasiński Janusz, *Tom „Studiów Warmińskich” poświęconych Gietrzwałdowi*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1979, nr 4.
- Jezierski Jacek, *Karol Wojtyła’s sermon for the centenary of Marian apparitions in Gietrzwałd*, „Forum Teologiczne” t. 19, 2018, s. 7-14; wersja polskojęzyczna: *Kazanie kard. Karola Wojtyły w 100-lecie objawień maryjnych w Gietrzwałdzie*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 121-127.
- Jezierski Jacek, *Posłowie: Znaczenie objawień gietrzwałdzkich*, w: *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa – Gietrzwałd 2003, s. 155-157.
- Kopiczko Andrzej, *Objawienia gietrzwałdzkie w świetle zbiorów Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie*, w: *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu*,

- red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa – Gietrzwałd 2003, s. 29-37.
- Kopiczko Andrzej, *Służba Boża w sanktuarium gietrzwałdzkim w latach trzydziestych XX w. na podstawie „Ermländisches Kirchenblatt”*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 91-107.
- Kowalewski Józef, *Echa objawień i ruch pielgrzymkowy do Gietrzwałdu w świetle korespondencji „Gazety Olsztyńskiej” w latach 1886-1913 (studium prasoznawcze)*, „Studia Warmińskie” t. 14, 1977, s. 177-214.
- Kuprjaniuk Stanisław, *Przekształcenia architektoniczne sanktuarium maryjnego w Gietrzwałdzie w drugiej połowie XIX w.*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 65-90.
- Leniec Anna, *Dokumenty prawne dotyczące sanktuarium w Gietrzwałdzie*, w: *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005, s. 138-139.
- Leniec Anna, *Domy pielgrzymów i miejsca działalności duszpasterskiej*, w: *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005, s. 143-148.
- Leniec Anna, *Liturgia i modlitwa w sanktuarium w Gietrzwałdzie*, w: *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005, s. 153-172.
- Leniec Anna, *Łaski i uzdrowienia w sanktuarium gietrzwałdzkim*, w: *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005, s. 178-185.
- Leniec Anna, *Obiekty sakralne w Gietrzwałdzie*, w: *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005, s. 139-143.
- Leniec Anna, *Sanktuarium gietrzwałdzkie jako miejsce refleksji, pokuty i nawrócenia*, w: *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005, s. 173-178.
- Leniec Anna, *Sanktuarium gietrzwałdzkie jako ośrodek pielgrzymkowy*, w: *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005, s. 148-152.
- List księdza biskupa ordynariusza do Ojca Św. powiadający o jubileuszu w Gietrzwałdzie, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1977, maj-czerwiec, nr 3, s. 129-130.
- List Ojca św. do księdza biskupa ordynariusza, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1977, wrzesień-październik, nr 5, s. 229-231.
- Mazurczak Urszula, „Piękna Pani” – refleksje w roku jubileuszowym nad objawieniami Matki Bożej w Gietrzwałdzie i w Fatimie: Piękno Maryi – Bo-

- skie Piękno. Z kręgu rozważań nad obrazem*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjanik, Olsztyn 2018, s. 221-242.
- Modlitewnik gietrzwałdzki. Pani Gietrzwałdzkiej śpiewajmy*, oprac. ks. J. Zając, Wydawnictwo Sióstr Loretanek: Warszawa 2008.
- Modlitwa Nowenny Gietrzwałdzkie*, w: *Prowadzeni orędziem Maryi. Nowenna gietrzwałdzka. Zeszyt pierwszy: Pani Gietrzwałdzka wskazująca na Chrystusa*, red. B. Matczak, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne: Olsztyn 2018.
- Mszal Rzymski dla diecezji polskich*, wydanie 2, Poznań 2013.
- Niemiro Urszula, *Treść i kościelna ocena objawień gietrzwałdzkich*, w: *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005, s. 97-104.
- Nowak Jan, *Świadectwo o łaskach Gietrzwałdzkich*, w: *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa – Gietrzwałd 2003, s. 105-109.
- Nowak Władysław, *Historia obrazu i kultu Matki Boskiej Gietrzwałdzkiej*, „*Studia Warmińskie*” t. 14 (1977), s. 109-136.
- Nowak Władysław, Wojtkowski Julian, *Gietrzwałd*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 5, Lublin 1989, kol. 1069-1071.
- Obląk Jan, *Gietrzwałd*, Olsztyn 1979.
- Obląk Jan, *Objawienia Matki Bożej w Gietrzwałdzie, ich treść i autentyczność w opinii współczesnych (W stulecie objawień 1877-1977)*, „*Studia Warmińskie*” t. 14, 1977, s. 7-73 [zob. Dodatek źródłowy Nr 1: *Sprawozdanie z objawień gietrzwałdzkich sporządzone przez proboszcza parafii Gietrzwałd ks. Augustyna Weichsła 8 sierpnia 1977 r. i przesłane biskupowi warmińskiemu Filipowi Krementzowi* (s. 41-46); Dodatek źródłowy Nr 3: *Sprawozdanie Komisji Biskupiej o objawieniach w Gietrzwałdzie* (s. 47-65); Dodatek źródłowy Nr 4: *Relacja o objawieniach w Gietrzwałdzie wicerektora Seminarium Duchownego z Braniewa ks. Augustyna Kolberga* (s. 65-69)].
- Odpowiedź Ojca Świętego na telegram uczestników Kongresu Mariologicznego*, „*Warmińskie Wiadomości Diecezjalne*” 1977 nr 6, s. 286-287.
- Ornatek Adam, *Recepcja informacji o objawieniach gietrzwałdzkich przez Stolicę Apostolską*, w: *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa – Gietrzwałd 2003, s. 39-45.
- Panasik Krzysztof, „*Oratorium Gietrzwałdzkie*” Jacka Sykulskiego, „*Krajobrazy i Spojrzenia*” 2006, nr 8, s. 19.

- Panasik Krzysztof, *Prostota i szczerłość: „Oratorium Gietrzwałdzkie” Jacka Sykulskiego*, „Gazeta Olsztyńska” 2006, nr 245, s. 11.
- Parzych Katarzyna, *Objawienia gietrzwałdzkie na tle innych objawień maryjnych*, w: *Orędzie gietrzwałdzkie wczoraj i dziś*, red. K. Parzych, Olsztyn 2005, s. 127-137.
- Parzych-Blakiewicz Katarzyna, *„Etos eklezjalny” w teologii orędzia gietrzwałdzkiego*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 141-156.
- Parzych-Blakiewicz Katarzyna, *Teologia sanktuarium na przykładzie sanktuarium maryjnego w Gietrzwałdzie*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 201-216; wersja anglojęzyczna: *The theology of the sanctuary based on the example of the Sanctuary of the Virgin Mary in Gietrzwałd*, w: *Mary and Joseph at the origins of Christian culture*, red. K. Parzych-Blakiewicz, J.M. Wojtkowski, Olsztyn 2012, s. 65-78.
- Parzych-Blakiewicz Katarzyna, *W szkole nadziei u Niepokalanej, w: Prowadzeni orędziem Maryi. Nowenna gietrzwałdzka. Zeszyt drugi: Pani Gietrzwałdzka, Matko świętej nadziei*, red. B. Matczak, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne: Olsztyn 2019, s. 11-13.
- Parzych-Blakiewicz Katarzyna, *W szkole wiary u Niepokalanej, w: Prowadzeni orędziem Maryi. Nowenna gietrzwałdzka. Zeszyt pierwszy: Pani Gietrzwałdzka wskazująca na Chrystusa*, red. B. Matczak, Olsztyn 2018, s. 13-14.
- Pawluk Tadeusz, *Stosunek Kościoła do objawień prywatnych ze szczególnym uwzględnieniem wydarzeń gietrzwałdzkich*, „Studia Warmińskie” t. 14, 1977, s. 75-107.
- Piskorska Józefa, *Rozwój sanktuarium gietrzwałdzkiego*, „Studia Warmińskie” t. 14, 1977, s. 427-443.
- Piskorska Józefa, *Z dziejów Gietrzwałdu*, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1977, nr 5, s. 310-315.
- Piszc Edmund, *Echa objawień gietrzwałdzkich w „Pielgrzymie”*, „Studia Warmińskie” 1977, t. 14, s. 215-223.
- Piwowski Władysław, *Łosiery do Gietrzwałdu*, „Studia Warmińskie” t. 14, 1977, s.153-175.
- Program kongresu*, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1977, wrzesień-październik, nr 5, s. 232-235.

- Program ogólnopolskich uroczystości stulecia objawień Matki Boskiej w Gietrzwałdzie*, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1977, listopad-grudzień, nr 6, s. 283.
- Rabczyński Paweł, *Hermeneutyka teologiczna objawień gietrzwałdzkich*, „Teologia w Polsce” 2018, nr 12,2, s. 193-213.
- Rezolucja Kongresu Mariologicznego*, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1977, wrzesień-październik, nr 5, s. 246.
- Randomanska Zenona, *Matka Boża Gietrzwałdzka w pieśniach warmińskich i ogólnopolskich*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 263-280.
- Rzeszutek Emil, *IV Ogólnopolski Kongres Mariologiczny i Maryjny w Olsztynie i Gietrzwałdzie*, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1977, wrzesień-październik, nr 5, s. 235-241.
- Rzeszutek Emil, *Ogólnopolskie uroczystości stulecia objawień Matki Boskiej w Gietrzwałdzie*, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1977, nr 6, s. 289-294.
- Słowo biskupa warmińskiego (11.09.1977)*, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1977, listopad-grudzień, nr 6, s. 284-287.
- Strycharz-Bogacz Kinga, *Pieśń „Już to po zachodzie słońca” do Matki Bożej Gietrzwałdzkiej w przekazach z żywej tradycji*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 281-295; skrócona wersja anglojęzyczna: *The song „Już po zachodzie słońca” (It is already after the sunset) in the recordings from living tradition*, „Roczniki Teologiczne. Muzykologia” t. 65(2018), z. 13.
- Sykulski Jacek, *Oratorium Gietrzwałdzkie dedykowane Janowi Pawłowi II*, [CD-ROM], Olsztyn 2006.
- Święcicka Alicja, *“Revelations” in Gietrzwałd and contemporary apparitions od Mary*, „Forum Teologiczne” t. 19, 2018, s. 45-52.
- Telegram do Ojca św. z uroczystości stulecia objawień gietrzwałdzkich*, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1977, listopad-grudzień, nr 6, s. 281-282.
- Tomczyk Bronisław, *Siostra Miłosierdzia Barbara Stanisława Samulowska (†1950). Wizjonerka z Gietrzwałdu*, „Studia Warmińskie” t. 14, 1977, s. 137-145.
- Towarek Piotr, *Wielkie formy muzyczne dedykowane Matce Bożej Gietrzwałdzkiej*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce*

- *dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 243-262.
- Wojtkowski Jacek, *Wkład Zakonu Kanoników Regularnych Laterańskich w rozwój sanktuarium gietrzwałdzkiego*, w: *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa – Gietrzwałd 2003, s. 57-78.
- Wojtyła Karol, „*Ja zawsze będę przy was*”. *Kazanie kardynała Karola Wojtyły wygłoszone w Gietrzwałdzie 11 września 1977 roku*, w: *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa – Gietrzwałd 2003, s. 161-165.
- Wójcik Maria, *Objawienia Matki Bożej gietrzwałdzkiej a Zgromadzenie Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej z Mariówki (1878)*, „*Studia Warmińskie*” t. 14, 1977, s. 365-377.
- Wójcik Maria, *Orędzie gietrzwałdzkie inspiracją do powstania i apostolskiej działalności Zgromadzenia Sióstr Służek NMP Niepokalanej*, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 173-186.

b) *pozostałe dokumenty, opracowania i literatura, dotyczące tematyki objawień gietrzwałdzkich*

- Achremczyk Stanisław, *Dzieje Gietrzwałdu do 1945 roku*, Olsztyn 2002.
- Achremczyk Stanisław, *Historia Warmii i Mazur*, Olsztyn 1997.
- Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie, *Księgi parafialne, Gietrzwałd 1, Gietrzwałd 2*.
- Barczewski Walenty, *Geografia polskiej Warmii*, Olsztyn 1917.
- Barczewski Walenty, *Kiermasy na Warmii*, Olsztyn 1923.
- Barczewski Walenty, *Nowe kościoły na Mazurach*, Olsztyn 1926.
- Bielawny Krzysztof, *Dom Najświętszej Maryi Panny w Gietrzwałdzie. Dom Rekolekcyjny*, Olsztyn 2014.
- Bielawny Krzysztof, *Gietrzwałd – miejsce objawień maryjnych*, Olsztyn 2014.
- Bielawny Krzysztof, *Historyczne sanktuaria maryjne na Warmii i Mazurach*, w: *Matka Boża w wierze, kulcie, teologii i sztuce. Perspektywa regionalna i uniwersalna*, red. J. Jezierski, K. Parzych-Blakiewicz, Olsztyn 2011.
- Bielawny Krzysztof, *Niezwyciężone sanktuarium maryjne w Gietrzwałdzie*, Olsztyn 2008.

- Bielawny Krzysztof, *Pobyty księży marianów w Gietrzwałdzie w Domu NMP w latach 1954-1957*, w: *Posłaniec Warmiński czyli Kalendarz Maryjny na rok 2004*, Olsztyn 2003, s. 133 –139.
- Boniecki Adam, *Gietrzwałd – Polskie Lourdes*, „Tygodnik Powszechny” 1977 nr 29, s. 1 i 4.
- Braun Grzegorz, *Gietrzwałd 1877. Nieznane konteksty geopolityczne*, Warszawa 2018.
- Brzozowski Kazimierz, Budzyński Stefan, *Sanktuarium Maryjne w Gietrzwałdzie*, Warszawa 2002.
- Chłosta Jan, *Gietrzwałd w piśmiennictwie polskim*, „Wrocławski Tygodnik Katolicki” 1977 nr 26, s. 9.
- Choromański E[...], *Objawienia Matki Bożej w Gietrzwałdzie*, „Sodalis Marianus” 1957, nr 12, s. 25.
- Dąmbska Anna, *Gietrzwałd – komentarz historyczny uzupełniony dalszym wyjaśnieniem (M. A.)*, „Zorza” 1977 nr 26, s. 1 i 6.
- Druk ulotny z AMFR KUL (sygnatura DU15), *Pieśń o Najświętszej Maryi Panie Gietrzwałdzkiej. Czcionkami St. Romana*, Pełplin 1887.
- Drzazga Józef, *Dekret zatwierdzający kult objawień gietrzwałdzkich*, w: *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu. Materiały z sympozjum mariologicznego. Gietrzwałd 13-15 września 2002 roku*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa – Gietrzwałd 2003, s. 159-160.
- Drzazga Józef, *Wezwanie wiernych na dzień stulecia objawień Matki Bożej 11 IX 1977*, „Przewodnik Katolicki” 1977 nr 37, s. 3.
- Dylewski F[...], *Wczoraj i dziś Gietrzwałdu*, w: *Posłaniec Warmiński czyli Kalendarz Maryjny na rok 1981*, Olsztyn 1980, s. 98-103.
- Fankidejski Jakub, *Gietrzwałd*, w: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. Filip Sulimierski, Bronisław Chlebowski, Władysław Walewski, t. 2, Warszawa 1881.
- Fridrich Alojzy, *Historie cudownych obrazów Najświętszej Maryi Panny w Polsce*, t. 1, Kraków 1903.
- Garlińska Janina, *Łaski otrzymane – uzdrowienia nadzwyczajne za przyczyną N. Maryi Panny w Gietrzwałdzie*, w: „*Posłaniec Warmiński czyli Kalendarz Maryjny*” na rok 1977, Olsztyn 1976, s. 69-73.
- Hipler Franciszek, *Die Erscheinungen in Dittrichswalde für das katholische Volk nach amtlichen Berichten dargestellt*, Braunsberg 1877.
- Hipler Franz, *Objawienia Matki Boskiej w Gietrzwałdzie dla ludu katolickiego podług urzędowych dokumentów spisane*, Braunsberg 1878; wyd. 2.: 1883. Przedruk: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne: Olsztyn 2006 i 2012.

- Hochleitner Janusz, *Polaków pielgrzymowanie do Gietrzwałdu w przededniu I wojny światowej*, „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego im. A. Chętnika” t. 26, 2012.
- Hochleitner Janusz, *Warmińskie pielgrzymki w perspektywie aktywności parafialnej świeckich*, w: *Życie codzienne na dawnych ziemiach pruskich. Wierni i duchowni*, red. J. Kiełbik, Olsztyn 2016.
- Ja zawsze będę przy was*, w: *Kalendarz Maryjny na rok 1988*, Olsztyn 1987, s. 81-86.
- Ja zawsze będę przy was. Objawienia Matki Bożej w Gietrzwałdzie*, red. M. Bartnikowski, B. Matczak, Olsztyn 2017, s. 27-29.
- Jagodziński Sławomir, *Naród potrzebuje pokuty. Rozmowa z ks. abp. Józefem Górzyńskim, metropolitą warmińskim*, „Nasz Dziennik” 2017, nr 253, 31 X-1 XI.
- Jakubowski Zbigniew, *Gietrzwałd – miejsce objawień Matki Bożej w r. 1877*, w: „*Posłaniec Warmiński czyli Kalendarz Maryjny*” na rok 1977, Olsztyn 1977, s. 65-67.
- Jan Paweł II, *List na 125-lecie objawień gietrzwałdzkich*, w: *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu. Materiały z sympozjum mariologicznego. Gietrzwałd 13-15 września 2002 roku*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa – Gietrzwałd 2003, s. 167-168; toż: *List Ojca Świętego Jana Pawła II z okazji 125 rocznicy objawień Matki Bożej w Gietrzwałdzie*, „Warmińskie Wiadomości Archidiecezjalne” 2002, nr 60, s. 3-4.
- Kalinka Walerian, *Najśw. Maryja Panna w Gietrzwałdzie. Objawienia z roku 1877 i 1878*, Kraków 1879.
- Karcz J[...], *Gietrzwałd – duchowa stolica Warmii – IV Kongres Mariologiczny w Olsztynie*, „Za i Przeciw” 1977 nr 33, s. 6.
- Karcz J[...], *Znak wielki na Świętej Warmii*, „Za i Przeciw” 1977 nr 41, s. 1 i 8-9.
- Kasjaniuk Grzegorz, *Gietrzwałd – 160 objawień Matki Bożej dla Polski i Polaków – na trudne czasy*, Warszawa 2017.
- Kopec Jerzy J., *Marienfeste, Andachten und religiöse Praktiken in Polen im 19. und 20. Jahrhundert bis zum 2. Vatikanischen Konzil*, w: *De cultu Mariano saeculis XIX-XX. Acta Congressus Mariologici-Mariani Internationalis sanctuario Mariano Kevelaer (Germania) anno 1987 celebrati*, vol. VI, pars altera, Romae 1991.
- Kopiczko Andrzej, *Kult Matki Boskiej Gietrzwałdzkiej*, w: *Kościół w Polsce. Dzieje i kultura*, red. J. Walkusz, t. 7, Lublin 2008, s. 120-121.
- Kotlarz Marek H., *Gietrzwałd. Polskie Lourdes*, Gdańsk 2007.

- Koźmiński Honorat, *Przesłanie z Gietrzwałdu. Chwała Jezusowi przez Maryję Niepokalaną Poczętą*, Warszawa 2017.
- Krebs Magdalena, *100-lecie pobytu siostr katarzynek w Gietrzwałdzie*, w: *Poślaniec Warmiński czyli Kalendarz Maryjny na rok 2004*, Olsztyn 2003, s. 120-130.
- Lewandowska Izabela, Cyfus Edward, *Elementarz warmiński*, Olsztyn 2017.
- Łatak Kazimierz, *Koronacja i rekoronacja obrazu Matki Bożej Gietrzwałdzkiej*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 2008, nr 1, s. 31-38.
- Łatak Kazimierz, *Ksiądz Augustyn Weichsel proboszcz gietrzwałdzki czasu objawień w opinii parafian*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 2014, nr 1, s. 125-141.
- Łukowski J[...], *Wycieczka do Gietrzwałdu*, „Kurier Poznański” 1877, nr 209, 12 IX.
- Madej Henryk, *Sanktuaria maryjne na Warmii w aspekcie historii sztuki*, „Studia Warmińskie” t. 14, 1977, s. 379-385.
- Najświętsza Maryja Panna w Gietrzwałdzie*, Kraków 1879.
- Najświętsza Panna w Gietrzwałdzie. Dokładny opis objawień od dnia 27-go czerwca do 9-go września 1877-go roku*, Poznań 1877.
- Nocelli Lino, *Delie Apparizioni della B. V. Maria a Gietrzwalde nella Polonia prussiana compilate sul giornala polacco di Pelplin. Il Pellegrino (Pielgrzym)*, Pelplin 1878, [Objawienie Najświętszej Maryi Panny w Gietrzwałdzie. Z źródeł autentycznych na miejscu i z różnych pism zebrali St. Roman i A. Samulowski, Pelplin 1878, ss. 45].
- Noskowicz Mieczysław, *Pamiętka z Gietrzwałdu. Historia wioski, kościoła i cudownego objawienia Najświętszej Maryi Panny w Gietrzwałdzie w r. 1877*, Poznań 1918.
- Objawienia Najświętszej Maryi Panny w Gietrzwałdzie. Z źródeł autentycznych na miejscu i z różnych pism zebrali R i S*, Gietrzwałd 1878.
- Obłąk Jan, *Sprawa polska ludności katolickiej na terenie diecezji warmińskiej w latach 1870-1914*, „Nasza Przeszłość” t. 18, 1963.
- Obłąk J., *Pani Ziemi Warmińskiej*, „Ateneum Kapłańskie” 1957, nr 54, z. 1, s. 58-61.
- Panuś Kazimierz, *Historia kaznodziejstwa*, Kraków 2007.
- Pieśni ku czci Matki Boskiej Gietrzwałdzkiej*, w: *Lidia i Bogdan Szymanowscy* [on-line], dostęp: <<http://szymanowscy.art.pl/wiersze/piesni-i-modlitwy/piesn-ku-czci-matki-boskiej-gietrzwaldzkiej>>, 2018-12-27.

- Piskorska Józefa, *Kult Matki Bożej Gietrzwałdzkiej na Warmii w XIX wieku*, w: *Niepokalana, Kult Matki Bożej na ziemiach polskich w XIX wieku*, red. B. Pylak, Lublin 1998.
- Piskorska Józefa, *Zabytki ruchome w kościołach i kaplicach dekanatów Olsztyn Południe i Północ według stanu z 1975 roku*, „*Studia Warmińskie*” t. 14, 1977, s. 551-630.
- Rogalski Leszek J., *Sanktuarium Gietrzwałdzkie w obrazie ojczyzny*, Olsztyn 2016.
- Roslan Jan, *Sanktuarium Matki Bożej w Gietrzwałdzie*, Gietrzwałd b.r.w. [wyd. po 1994].
- Ryłko Stefan, *Dzieje parafii Gietrzwałd po roku 1877*, Olsztyn 1992, 2006.
- Ryłko Stefan, *Łaskami słynący obraz Matki Boskiej w Gietrzwałdzie*, Kraków 1995.
- Ryłko Stefan, *Uroczystości maryjne w Gietrzwałdzie*, „*Warmińskie Wiadomości Diecezjalne*” 1968, nr 3, s. 86-93.
- Rzempołuch Andrzej, *Architektura i urbanistyka Olsztyna 1353-1953. Od założenia miasta po odbudowę ze zniszczeń wojennych*, Olsztyn 2005.
- Samulowski Andrzej, *Wyzwól nas z ciężkiej niedoli. Wiersze i proza 1868-1928*, wyd. J. Jasiński, Olsztyn 1997.
- Sanktuarium maryjne w Gietrzwałdzie*, Warszawa 2002.
- Sanktuarium Matki Bożej Gietrzwałdzkiej* [on-line], dostęp: <<http://sanktuarium-maryjne.pl>>, 2018-12-24.
- Sulima Stefan, *Gietrzwałd. Zapomniane sanktuarium na ziemiach odzyskanych w 70 rocznicę objawień M. Boskiej*, Kraków 1947.
- Swat Tadeusz, *Polska pieśń patriotyczna na Warmii w latach 1772-1939*, Olsztyn 1982.
- Śpiewnik. Piesza Pielgrzymka Stawiguda–Gietrzwałd*, wybór i skład Marek Stępnik Anna Burzyńska. Projekt okładki Piotr Burzyński, wyd. 4 (popr.), 2016.
- Święcicka Alicja, *Objawienia gietrzwałdzkie a współczesne objawienia maryjne*, Kraków 2017.
- Tomczyk Bronisław, Ryłko Stefan, *Siostra Miłosierdzia Barbara Samulowska wizjonerka z Gietrzwałdu i inne osoby obdarzone łaską objawień*, Kraków 1999.
- Triduum do Matki Bożej Gietrzwałdzkiej*, „*Warmińskie Wiadomości Diecezjalne*” 1977 nr 6, s. 305-310.

- Wojtkowski J[ulian], *Założenia teologiczne Objawień Matki Bożej w Gietrzwałdzie – Odczyt na Konferencji rejonowej duchowieństwa Diecezji Warmińskiej*, „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1977 nr 1, s. 73-74.
- Wspomnienia z odpustu w Gietrzwałdzie*, „Życie Młodzieży”, 1927, nr 17, 11 IX.
- Zbiorek pieśni Gietrzwałdzkich dotychczas znanych*, Nakładem Księgarni J.N. Romana, Pelplin 1881.
- Zieliński Jan, *O widzeniach przyrodzonych i nadprzyrodzonych w ogóle i rozpoznawaniu takowych z zastosowaniem do Objawień Gietrzwałdzkich*, Pelplin 1882.
- Zientara-Malewska Maria, *Gietrzwałd – dzieje polskości*, Warszawa 1976.
- Żelawski January, *Opowieść o zapomnianym Gietrzwałdzie*, Kraków 2004.
- Żynda Bolesław, *Bibliografia stulecia objawień i kultu Najświętszej Maryi Panny w Gietrzwałdzie 1877-1977. Piśmiennictwo – ikonografia – numizmatyka*, „Studia Warmińskie” t. 14, 1977, s. 445-466.

2. Dokumenty Urzędu Nauczycielskiego Kościoła

- Benedykt XVI, *Encyklika „Caritas in veritate”* (29 VI 2009), Kraków 2009.
- Benedykt XVI, *Encyklika „Deus Caritas est”* (29 VI 2009), Watykan 2009.
- Benedykt XVI, *Encyklika „Spe salvi”* (30 XI 2007), Watykan 2007.
- Franciszek, *Adhortacja apostolska „Gaudete et exultate”* (19 III 2018), Watykan 2018.
- Franciszek, *Encyklika „Lumen fidei”* (29 VI 2013), n. 20, Wtykan 2013
- Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptoris Mater”* (25 III 1987), Watykan 1987.
- Jan Paweł II, *Homilia na uroczystość Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny* (8 XII 2004), „L’Osservatore Romano” wyd.pol. 2005, nr 2, s. 24.
- Jan Paweł II, *List apostolski „Rosarium Virigis Mariae”* (16 X 2002), Watykan 2002.
- Jan Paweł II, *List apostolski „Salvifici doloris”* (11 II 1984), Watykan 1984.
- Jan Paweł II, *List o pielgrzymowaniu do miejsc związanych z historią zbawienia* (29 VI 1999), Pallottinum 1999.
- Jan Paweł II, *Módlmy się i pokutujmy* (14 V 2000), dostęp: <http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/modlitwy/ap_14052000.html>, 2005-01-30.
- Jan Paweł II, *Orędzie Fatimy wzywa do nawrócenia i przemiany życia* (13 V 2000), dostęp: <http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/modlitwy/fatima_13052000.html>, 2005-01-30.

- Jan Paweł II, *Serce Matki czuwa nad nami* (7 X 2000), <http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/modlitwy/przed-MBF_07102000.html>, 2005-01-30.
- Katechizm Kościoła Katolickiego* (1992), Pallottinum 1994.
- Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania*, Pallottinum 2003.
- Kongregacja Nauki Wiary, *Orędzie fatimskie*, Watykan 2000.
- List Ojca Świętego Jana Pawła II do wszystkich osób konsekrowanych we wspólnotach zakonnych oraz instytucjach świeckich z okazji roku maryjnego n. V. – Letter of the Holy Father John Paul II to all consecrated persons belonging to religious communities and secular institutes on the occasion of the marian year* (22 V 1988), w: *The Holy See* [online], dostęp: <http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_letters/1988/documents/hf_jp-ii_apl_19880522_litterae-encycliae.html>, 2018-07-27.
- Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów, *Sanktuarium. Pamięć, obecność i proroctwa Boga Żywego*, „Salvatoris Mater” 1999, nr 3, s. 301-322.
- Pius IX, *Bulla dogmatyczna „Ineffabilis Deus”* (8 XII 1854), w: *Breviarium fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, oprac. S. Głowa, I. Bieda, wyd. 4, Poznań 1998.
- Przemówienie Ojca Świętego Piusa X do pielgrzymów polskich w dniu 6 czerwca 1877*, „Pielgrzym” 1877, nr 67, z 16 VI.
- Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje – Dekrety – Deklaracje*, tekst polski, nowe tłumaczenie, Pallottinum – Poznań 2002, s. 104-163.
- Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje – Dekrety – Deklaracje*, tekst polski, nowe tłumaczenie, Pallottinum – Poznań 2002, s. 526-606.

3. Opracowania

- Bartnik Czesław St., *Personalizm*, wyd. 2 poprawione i poszerzone, Lublin 2000.
- Bartnik Czesław St., *Teologia historii*, Lublin 1999.
- Bartnik Czesław St., *Teologia kultury*, Lublin 1999.
- Bartnik Czesław St., *Teologia „znaków czasu”*, w: *Teologia znaków czasu. Dogmatycy wobec polskiego „dziś” Kościoła*, red. K. Gózdź, K. Michalczyk, Poznań 2008.

- Bartoszewicz Dariusz, *Ośrodki kultu starotestamentalnego*, w: *Pan tam jest. Jego Magnificencji Ks. prof. dr hab. Ryszardowi Rumiankowi Rektorowi Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie – In Memoriam*, zebrał i oprac. Z. Godlewski, Warszawa 10 IV 2010, s. 117-133.
- Borzyszkowski Marian, *Pielgrzymki do sanktuariów maryjnych a rodzina*, „Studia Pelplińskie” 1986, s. 71-80.
- Connell Janice T., *Spotkania z Maryją. Najważniejsze objawienia maryjne*, tłum. G. Kłopotowski, Kraków 2003.
- Ferdek Bogdan, *Objawienia maryjne a znaki czasu*, w: *Lex Credendi. Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu. II Katedra Teologii dogmatycznej* [online], dostęp: <<http://lexcredendi.pl>>, 2011-06-01.
- Frejlich A., *Ikona*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 7, Lublin 1997, kol. 8-11.
- Gogola Jerzy W., *Mistyka. III. W chrześcijaństwie. 3. Fenomeny*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 12, Lublin 2008, kol. 1323-1324.
- Góralczyk Paweł, *Chrześcijanin otwarty na znaki czasu*, „Communio” wersja polska 1999 nr 6(114), s. 3-19.
- Grecko-polski Nowy Testament. Wydanie interlinearne z kodami gramatycznymi*, tłum. R. Popowski, M. Wojciechowski, „Vocatio” Warszawa 1997.
- Hierzenberger G., Nedomansky O., *Księga objawień maryjnych od I do XX wieku*, Warszawa 2003.
- Katolicki komentarz biblijny*, red. R. Brown, J. Fitzmyer, R. Murphy, red. n. wyd. pol. W. Chrostowski, „Vocatio” Warszawa 2001.
- Kijas Zdzisław J., *Ty co ogarniasz Nieogarnionego. Maryja w zamiarach Boga i życiu ludzi*, Kraków 2004.
- Klauza Karol, *Wizualizacja dogmatu chrześcijańskiego*, w: *Wierzyć z Maryją i jak Maryja*, red. G. Bartosik, A. Gąsior, J. Królikowski, Częstochowa 2014, s. 57-60.
- Kochaniewicz Bogusław, *Eklezjalny wymiar fatimskiego orędzia*, „Forum Teologiczne” t. 19, 2018, s. 53-66.
- Kopiczko Andrzej, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1821-1945*, cz. 1: *Studium prozopograficzne*, Olsztyn 2004.
- Kręcidło Janusz, *Revelance of the Apparition of Our Lady at La Salette (September 19, 1846) for the Contemporary World from the Biblical-Theological Perspective*, „Forum Teologiczne” t. 19, 2018, s. 91-103.
- Kumala Janusz, *Znaczenie sanktuarium maryjnego dla pobożności ludowej*, w: *Maryjne Orędzie z Gietrzwałdu*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa – Gietrzwałd 2003, s. 129-145.

- Kumor Bolesław, *Historia Kościoła*, cz. 6: *Czasy nowożytne. Kościół w okresie absolutyzmu i oświecenia*, Lublin 1985.
- Laurentin Rene, *Współczesne objawienia Najświętszej Maryi Panny*, Gdańsk 1994.
- Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego. Komentarz katolicki i ekumeniczny na XX wiek, red. W.R. Farmer i inni, red. wyd. pol. W. Chrostowski i inni, wyd. 2, „Verbinum” Warszawa 2001.
- Nash John, *The Shekinah: the Indwelling Glory of God*, „The Esoteric Quarterly” 2005, nr 2, s. 33-40.
- Napiórkowski Stanisław Celestyn, *Niepokalanie Poczęta jako dzieło Bożego miłosierdzia*, w: *Tajemnica Bożego Miłosierdzia w charyzmacie mariańskim*, red. J. Kumala, Licheń 2004, s. 113-125.
- Nowak Władysław, *Obecność Maryi w liturgii i pobożności ludowej*, w: *Maryjne Orędzie z Gietrzwałdu*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa – Gietrzwałd 2003, s. 111-127.
- Paprocki Henryk, *Eklezjalna typologia ikon maryjnych*, w: *Ikona maryjna w życiu Kościoła*, red. K. Klauza, K. Stawecka, Częstochowa 2015, s. 27-31.
- Parzych Katarzyna, *Dialog – jako metoda ewangelizacji współczesnego świata według Jana Pawła II*, Olsztyn 2000.
- Parzych Katarzyna, *Jan Paweł II o dialogu Kościoła z kulturą*, w: *Dialog kultur*, red. M. Borzyszkowski, Olsztyn 2000, s. 40-48.
- Parzych Katarzyna, *Chrześcijańskie powołanie do samotności w eklezjalnym aspekcie teologii dialogu*, w: *Filozofia dialogu*, t. 6, red. J. Baniak, Poznań 2008, s. 11-23.
- Parzych-Blakiewicz Katarzyna, *Cierpienie w kategoriach dialogiki*, w: *Człowiek człowiekowi*, red. R. Kozłowski, D. Bienkowska, Słupsk 2015, s. 65-78.
- Parzych-Blakiewicz Katarzyna, *Hagiological perspective of the Fatima message*, „Forum Teologiczne” t. 19, 2018, s. 67-78.
- Parzych-Blakiewicz Katarzyna, *Teologia dialogu*, Olsztyn 2016.
- Parzych-Blakiewicz Katarzyna, *Teologia historiozbawcza w dogmatyce polskiej XX wieku*, Olsztyn 2010.
- Pelletier Anne-Marie, *Księga Izajasza*, tłum. B. Wodecki, w: *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego. Komentarz katolicki i ekumeniczny na XXI wiek*, wyd. 2, red. oryg. W. R. Farmer i inni, red. wyd. pol. W. Chrostowski i inni, Verbinum: Warszawa 2001, s. 843-881.
- Piszc Edmund, *Łąki Bratniańskie – najstarsze miejsce kultu maryjnego w diecezji chełmińskiej*, „Nasza Przeszość” 1971, nr 34, s. 177-203.

- Polek Piotr, *Wiara celebrowana z Maryją w oparciu o Zbiór Mszy o Najświętszej Maryi Pannie*, w: *Wierzyć z Maryją i jak Maryja*, red. G. Bartosik, A. Gąsior, J. Królikowski, Częstochowa 2014, s. 43-56.
- Rabczyński P., *Hermeneutyka teologiczna mariofanii*, w: *Matka Boża w wierze, kulcie, teologii i sztuce. Perspektywa regionalna i uniwersalna*, red. J. Jezierski, K. Parzych-Blakiewicz, Olsztyn 2011, s. 248-263.
- Rabczyński Paweł, *Znaki czasów według Marie-Dominique Chenu*, Olsztyn 2007.
- Saldarini Anthony J., *Szechina*, tłum. Eliza Szymula, w: *Encyklopedia biblijna*, red. P. J. Achtemeier, „Vocatio”, wyd. 2, Warszawa 1999, s. 1182.
- Sanktuarium*, w: *Encyklopedia biblijna*, red. P.J. Achtemeier, wyd. 2, „Vocatio” Warszawa 1999, s. 1086.
- Scheffczyk Leo, *Maryja. Matka i Towarzyszka Chrystusa*, tłum. J. Tumielewicz, Kraków 2004.
- Scheffczyk Leo, *Obietnica pokoju. Rozważania teologiczne wokół orędzia fatimskiego*, tłum. L. Biczuk, Pallottinum 1995.
- Sobkowiak Jarosław A., *Matka Bolesna dla współczesnej kultury*, „Salvatoris Mater” 2004, nr 2(22), s. 188-202.
- Stabryła Wojciech, „[...] moc Najwyższego osłoni Cię” (Łk 1,35). *Maryja trwająca w Szekinie*, „Salvatoris Mater” t. 10, 2008, nr 2, s. 11-30.
- Stawecka Krystyna, *Wizualizacja wiary na przykładzie ikon maryjnych*, w: *Wierzyć z Maryją i jak Maryja*, red. G. Bartosik, A. Gąsior, J. Królikowski, Częstochowa 2014, s. 61-82.
- Świątynia*, w: *Encyklopedia biblijna*, red. P.J. Achtemeier, wyd. 2, „Vocatio” Warszawa 1999, s. 1208-1218.
- Szczygieł Wiesław, *Orędzia pokuty i miłosierdzia. Objawienia w Guadelupe, La Salette, Lordes i Fatimie*, Kraków 2004.
- Szechina*, w: *Encyklopedia Kościoła*, t. 2: L-Z, oprac. Frank L. Cross, oprac. wydania 3. Elizabeth A. Livingstone, „Vocatio”, wyd. 3, Warszawa 2004, s. 902.
- Wakar Andrzej, Wrześniński Wojciech, „*Gazeta Olsztyńska*” 1886-1939, Olsztyn 1986, s. 23-35.
- Wiśniewski Jan, „Żelazny kanclerz” Otto von Bismarck (1862-1871-1890) wobec Kościoła katolickiego i polskości, w: *Matka Boża Gietrzwałdzka w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna*, red. K. Parzych-Blakiewicz, St. Kuprjaniuk, Olsztyn 2018, s. 11-26.

Zawadzki Wojciech, *Duchowieństwo katolickie z terenu obecnej diecezji elbląskiej w latach 1821-1945*, Olsztyn 2000.

Zieliński Zygmunt, *Kulturkampf*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 10, Lublin 2004, kol. 205-207.

Aneksy

Aneks 1: Dekret Biskupa Warmińskiego zatwierdzający kult objawień Matki Boskiej w Gietrzwałdzie

Biskup warmiński
Nr 2100/77

Olsztyn, dnia 11 września 1977

Dekret

Faktem historycznym, źródłowo potwierdzonym, jest iż dziewczęta warmińskie Barbara Samulowska i Justyna Szafrzyńska w roku 1877 zeznały o swych widzeniach Matki Boskiej i usłyszanych od Niej słowach: „Jestem Najświętsza Panna Maryja Niepokalanie Poczęta”, „Życzę sobie, abyście codziennie odmawiali Różaniec”, „Nie smućcie się, bo Ja zawsze będę przy was”.

Powołana przez Biskupa Warmińskiego Krementza urzędowa Komisja Biskupia do zbadania objawień w Gietrzwałdzie, uznała je za autentyczne.

Obie powierniczki objawień wstąpiły do zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia. Barbara Samulowska zmarła 6 grudnia 1950 roku, mając 85 lat życia, 66 lat powołania i 54 lata pracy misyjnej w Guatemali.

Gietrzwałd stał się ośrodkiem rosnącego ruchu pielgrzymkowego, powodując rozwój modlitwy różańcowej, naprawę obyczajów. Wielu pątników zostało tu wysłuchanych w swych modlitwach.

Sługa Boży Ojciec Honorat Koźmiński, Kapucyn, pod wpływem objawień Matki Boskiej w Gietrzwałdzie założył w 1878 roku zgromadzenie Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej, wspaniale się rozwijające, obejmujące swą działalnością całą Polskę.

Powagą Stolicy Apostolskiej ukoronowany został obraz Matki Boskiej Gietrzwałdzkiej, zatwierdzona Msza św. i oficjum brewiarzowe, święto umieszczone w kalendarzu diecezjalnym, a sanktuarium podniesione do godności Bazyliki Mniejszej.

Kościół Katolicki głosząc, że publiczne Objawienie Boże zakończyło się wraz ze śmiercią ostatniego z Apostołów i zawiera wszystko, co konieczne jest do zbawienia, przyjmuje jednak możliwość objawień prywatnych. Nie wnoszą one nic nowego do depozytu Objawienia Bożego i dlatego Kościół nie nakłada obowiązku wiary w objawienia prywatne. Potwierdzenie objawień prywatnych przez Kościół oznacza tylko, że nie sprzeciwiają się wierze i moralności, a więc mogą być przyjęte bez narażenia się na niebezpieczeństwo duchowe.

Biorąc pod uwagę zgodność treści objawień gietrzwałdzkich z wiarą i moralnością, prawość powierniczek tych objawień oraz błogosławione skutki objawień gietrzwałdzkich w ciągu całego stulecia, na większą Chwałę Boga w Trójcy Świętej Jedyne go, Ojca, Syna i Ducha Świętego na cześć Najświętszej Bogurodzicy Dziewicy Niepokalanie Poczętej, mocą Naszego zwyczajnego Urzędu Pastorskiego w Świętym Diecezjalnym Kościele Warmińskim, niniejszym Dekretem

ZATWIERDZAMY KULT OBJAWIEŃ MATKI BOSKIEJ W GIETRZWAŁDZIE JAKO NIE SPRZECIWIAJĄCY SIĘ WIERZE I MORALNOŚCI CHRZEŚCIJAŃSKIEJ, OPARTY NA FAKTACH WIAROGODNYCH, KTÓRYCH CHARAKTER NADPRZYRODZONY I BOŻY NIE DA SIĘ WYKLUCZYĆ.

Dan w Gietrzwałdzie, w Uroczystość Matki Boskiej Gietrzwałdzkiej, dnia 11 września Roku Pańskiego 1977.

+ Józef Drzazga
Biskup Warmiński

Ks. dr Cz. Kulikowski
Kancelarz Kurii

[cyt. za: „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1977, listopad-grudzień, nr 6, 287-288]

Aneks 2: List Ojca Świętego w tłumaczeniu polskim

Sekretariat Stanu
N. 325863

Watykan, 18 maja 1977

Najdostojniejszy Księżu Biskupie!

Ojciec Święty przyjął do wiadomości, że w tym roku odbędą się w Diecezji Warmińskiej dwie uroczystości maryjne o wielkim znaczeniu; jedna pod koniec czerwca, a mianowicie Kongres Mariologiczny i Maryjny w Olsztynie i Gietrzwałdzie, druga we wrześniu w tymże samym sanktuarium w Gietrzwałdzie, gdyż minął wiek od chwili, gdy tam – jak utrzymuje tradycja – ukazała się Święta Boża Rodzicielka.

Jego Świątobliwość wyraża radość, że znana mu już pobożność Polaków względem Bożej Rodzicielki wspaniale się potwierdza. Kongres ów dotyczy zarówno nauki, jak i ludowej maryjności, wydaje się być na czasie, gdyż daje okazję do głębszego wniknięcia w teologię maryjną i do szerszego rozwinięcia kultu oddawanego Królowej Nieba i Ziemi. Zaprawdę bowiem tajemnica Maryi jest tak wielka, że umysły nie potrafią dosyć pilnie i ze czcią jej zgłębić. Czuł to św. Augustyn, gdy mówił: „Czyj umysł wystarczy do poznania, czyj język do wypowiedzenia, nie tylko że na początku było Słowo nie mające żadnej zasady zrodzenia, ale że Słowo Ciałem się stało, wybierając Dziewicę, którą uczyniło dla Siebie Matką, a czyniąc Matką, zachowało ją Dziewicą... Cóż to jest? Kto

może powiedzieć? Kto zamilczeć? Dziwne to stwierdzenie: czego nie potrafimy wypowiedzieć, tego nie wolno nam przemilczeć”. (Serm. 2015,3; PL 38,1073).

Druga zaś uroczystość, jaka odbędzie się we wspomnianym sanktuarium przy liczonym udziale wiernych, będzie wspaniałym, jak się przewiduje, uczczeniem Maryi, której kult tam w ciągu tych stu lat pomyślnie się rozrósł i rozszerzył się na całą Polskę. Docenił to Ojciec Święty i przed kilkunastu laty wyraził zgodę, aby obraz odbierający tam cześć ukoronowany został w Jego imieniu złotą koroną i aby kościół, w którym posługę spełniają Kanonicy Laterańscy Regularni, podniesiony został do godności Bazyliki Mniejszej.

Mając to wszystko na uwadze Ojciec Święty pragnie i prosi Boga, aby z tych uroczystości wyrosły obfite owoce duchowe, które by jak najbardziej wspierały w umocnieniu i postępie życie poszczególnych wiernych i wspólnot kościelnych.

Wreszcie Ojciec Święty udziela Błogosławieństwa Apostolskiego, znaku niebiańskich darów i dowodu swojej miłości, Ich Eminencjom Świętego Kościoła Rzymskiego Kardynałom Stefanowi Wyszyńskiemu, Arcybiskupowi Gnieźnieńskiemu i Warszawskiemu oraz Karolowi Wojtyłe, Arcybiskupowi Krakowskiemu, którzy jak nas powiadomiono, będą uczestniczyć w tych uroczystościach, jak również Tobie Najprzewielebniejszy Księżu Biskupie, pozostałym Biskupom, Kapłanom, Zakonnikom i wszystkim wiernym, którzy z racji tych uroczystości tam się zgromadzą.

Powiadamiając o tym na mocy powierzonego mi obowiązku, korzystam z miłej okazji, by zapewnić cię o moim, pełnym należytej czci, najgłębszym oddaniu Tobie w Panu.

+ Jan Kardynał Villot

Najdostojniejszy Ksiądz Biskup

Józef Drzazga

Biskup warmiński

[cyt. za: „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” 1977, wrzesień-październik, nr 5, s. 230-231.]

Streszczenia

Summary in English

In 1877 in Gietrzwałd, in the region of Warmia, Poland, unusual events of a religious nature took place. Between 27 June and 16 September 1877, two girls, Justyna Szafryńska and Barbara Samulowska, had mystic experiences: they saw and heard a Lady who was identified as Mary – the *Blessed Virgin Mary Immaculately Conceived*. During the private revelations, the visionaries conducted a number of conversations with the Beautiful Lady. These conversations touched upon a broad range of earthly, human topics, relevant to the lives of the contemporary inhabitants of Gietrzwałd and its surroundings. The main contents were the revelation to the visionaries, and indirectly to the other faithful, of the identity of the appearing Lady: the *Blessed Virgin Mary Immaculately Conceived / Immaculate Conception*, as well as Her message: *Recite the rosary! I will always be with you!* The visionaries passed on the message they heard.

The visionaries underwent medical and psychological examinations. Anomalies in their physical and psychological health were excluded, which opened the way to investigating the contents of the message they conveyed. The message was written down and theologically examined. No doctrinal errors were found. The documentation is kept at the Archdiocese of Warmia Archive in Olsztyn, Poland. In the subsequent years, Gietrzwałd apparitions have undergone historical and theological research. In 1977, Bishop Józef Drzazga issued a decree confirming the devotion to the apparitions of Virgin Mary in Gietrzwałd. The Blessed Virgin Mary Immaculately Conceived appearing in Gietrzwałd is called Our Lady of Gietrzwałd.

The events of Gietrzwałd in 1877 are part of the broader historical context of the lives of Warmia's inhabitants. This region in north-east Poland is an archdiocese, while Gietrzwałd is a village not far from Warmia's major city, Olsztyn. At the time of the Marian apparitions, the area was part of the Prussian state. Administrative power was held by Otto von Bismarck, the 'iron chancellor', who engaged in a campaign of *Kulturkampf* throughout the area. *Kulturkampf*, or 'culture war', which was a political programme aiming to subjugate the Church to the state, and to Germanise the local populace, as well as eliminate Catholicism and replace it with Protestantism. In such circumstances, the unusual events in Gietrzwałd afforded themselves as a way to defend Polish and Catholic identity of the Warmians. Historians see in those events an impulse for initiatives to reinforce Polish language and culture. Contemporarily, there are reasons to interpret the events of Gietrzwałd in 1877 as prophetic – conveying a message to the world. Gietrzwałd, as the site of Marian apparitions, has grown as a sanctuary

next to the Basilica of the Nativity of the Blessed Virgin Mary. Currently, many pilgrims come to the Marian sanctuary in Gietrzwałd from Warmia, Masuria, Vistula region, Masovia, and increasingly from all across Poland.

The theological interpretation of the events of Gietrzwałd of 1877, including the message of the Lady of Gietrzwałd, has given rise to the main topic, and the specific focuses, in relation to 'ecclesial ethos'. The Marian message of Gietrzwałd contains a recipe for forming Christians into active members of the Church. It is Christocentric. The Marian aspect focuses on how chief ecclesial tasks, i.e. those stemming from the continuation of Christ's salvific mission in human history, are to be realised in the Christian lives of the lay faithful. The message of Gietrzwałd speaks to *how* the lay personal and communal life should be organised according to evangelical guidelines. It touches upon prayer practices, receiving the sacraments, organising liturgical and religious space, putting familial relations in order, addictions (especially to alcohol), moral purity, responsibility for the concerns of the Church and for the salvation of other people.

The message of Gietrzwałd relates to Marian messages received elsewhere in the world, stressing the theme of responsibility of the faithful for shaping worldly life according to evangelical teachings. Its characteristic motif is 'ecclesial ethos' characterised by ecclesiology-oriented dynamics. Its relevance is becoming clearer in the historical perspective, which includes the growth of the sanctuary and the cult of Our Lady of Gietrzwałd, as well as theological reflection on the message itself.

Zusammenfassung in deutscher Sprache

Im Jahre 1877 kam es im ermländischen Dietrichswalde / Gietrzwałd zu außerordentlichen Erscheinungen religiösen Charakters. In den Tagen vom 27. Juni bis zum 16. September erfuhren zwei kleine Mädchen namens Justyna Szafrzyńska und Barbara Samulowska mystische Erlebnisse, die sich im Sehen und Hören einer Frau, die als Maria identifiziert wurde, äußerten; Maria als Die Allerheiligste Jungfrau Maria von der Unbefleckten Empfängnis. Während der persönlichen Erscheinungen der Visionärinnen kam es zu einer Reihe von Gesprächen mit der „Schönen Frau“. Die Thematik betraf ein breites Spektrum menschlicher Angelegenheiten irdischer Art, die wesentlich für das Leben der damaligen Einwohner von Dietrichswalde / Gietrzwałd und Umgebung waren. Die Hauptübermittlung bestand in dem Sich-Zeigen vor den Visionärinnen, wobei dieses mittelbar für alle Gläubigen durch eine erscheinende Frau geschah: durch *die Heilige Jungfrau Maria von der Unbefleckten Empfängnis* / die Unbefleckt Empfangene sowie die Botschaften von ihr: Sprecht den Rosenkranz! Ich werde immer mit euch sein! Die Visionärinnen machten die gehörten Botschaften kund.

Die Visionärinnen wurden medizinischen und psychologischen Untersuchungen unterzogen. Da gesundheitliche Störungen physischer und psychischer Art bei ihnen ausgeschlossen wurden, waren die Übermittlungen für die Aufnahme von Untersuchungen hinsichtlich des Inhalts der von den Visionärinnen weitergegebenen Nachricht legitimiert. Der Inhalt der Botschaften wurde aufgeschrieben und theologisch untersucht. Doktrinäre Fehler wurden nicht gefunden. Die Dokumentation befindet sich im Archiv der Erzdiözese Ermland in Allenstein / Olsztyn (Polen). In den Folgejahren nahm man sich der Thematik von Dietrichswalde / Gietrzwałd im Bereich der historischen und theologischen Forschung an. Im Jahre 1977 gab der ermländische Bischof Józef Drzazga ein Dekret heraus, das den Kult der Erscheinungen der Gottesmutter in Dietrichswalde / Gietrzwałd bestätigte. Die Allerheiligste Jungfrau Maria von der Unbefleckten Empfängnis, die in Dietrichswalde / Gietrzwałd erschienen ist, wird „Die Frau von Dietrichswalde / Gietrzwałd“ genannt.

Die Ereignisse in Dietrichswalde / Gietrzwałd aus dem Jahre 1877 lassen sich in den historischen Kontext der damaligen Einwohner des Ermlands einordnen. Das Ermland ist ein Landstrich im nordöstlichen Teil Polens auf dem Gebiet der Erzdiözese Ermland. Bei Dietrichswalde / Gietrzwałd handelt es sich um ein Dorf, das im Ermland, unweit von Allenstein / Olsztyn, liegt. Zu der Zeit, als die Marienerscheinungen stattfanden, war das Ermland ein Gebiet,

das innerhalb der Grenzen des Staates Preußen lag. Die Exekutive oblag Otto von Bismarck, dem „Eisernen Kanzler“, der auf dem ihm unterstehenden Gebiet den *Kulturkampf* führte. Der Kulturkampf war ein politisches Programm zur völligen Unterwerfung der Kirche unter den Staat sowie zur Germanisierung der Bevölkerung und der Auslöschung des Katholizismus, um diesen anschließend durch protestantische Religiosität zu ersetzen. Unter diesen Bedingungen lassen sich die ungewöhnlichen Ereignisse von Dietrichswalde / Gietrzwałd in den Kontext der Verteidigung der polnischen Identität und des katholischen Ermlands einordnen. Historiker sehen die Erscheinungen als Inspiration für die Aufnahme von Initiativen zur Entwicklung der polnischen Sprache und der polnischen Kultur. Gegenwärtig existieren Grundlagen dafür, die Ereignisse von Dietrichswalde / Gietrzwałd aus dem Jahre 1877 nach einem prophetischen Schlüssel zu verstehen; als eine an die Welt gerichtete Übermittlung. Dietrichswalde / Gietrzwałd, der Ort der Marienerscheinungen, entwickelt sich als Heiligtum am Standort der Basilika der Geburt der Allerheiligsten Jungfrau Maria. Nach aktuellem Stand kommen zahlreiche Pilger aus der Region Ermland, aus Masuren, aus dem Weichselgebiet und aus Masowien in das Marienheiligtum von Dietrichswalde / Gietrzwałd, aber auch immer häufiger aus ganz Polen.

Eine theologische Interpretation der Ereignisse aus dem Jahre 1877 von Dietrichswalde / Gietrzwałd, mit denen die Botschaft der Frau von Dietrichswalde / Gietrzwałd verbunden ist, führt zur Formulierung eines Hauptthemas und detaillierter Zusammenhänge, die sich auf ein „kirchliches Ethos“ beziehen. Die Marienbotschaft aus Dietrichswalde / Gietrzwałd enthält eine Anweisung zur Formierung der Christen zu aktiven Mitgliedern der Kirche. Die Botschaft ist Christus-zentriert. Der Marien-Aspekt konzentriert sich auf Hinweise, wie im christlichen Leben des gläubigen Laien die kirchlichen Hauptaufgaben realisiert werden sollen; wobei es hier um solche Aufgaben geht, die sich aus der Kontinuität der Erlösungsmision Jesu Christi in menschlichen Geschehnissen ergibt. Die Botschaft von Dietrichswalde / Gietrzwałd spricht davon, wie im weltlichen Bereich das persönliche und gesellschaftliche Leben nach dem Evangelium „organisiert“ werden soll. Die Botschaft berührt Fragen der Gebetspraxis, der Sakramentsverrichtung, der Organisation der Liturgie und der Religion, der Ordnung von Angelegenheiten innerhalb familiärer Beziehungen, sie berührt das Problem von Abhängigkeiten (insbesondere dasjenige der Alkoholabhängigkeit), der moralischen Reinheit, der Verantwortung für Angelegenheiten der Kirche sowie für die Erlösung anderer Menschen.

Die Botschaft von Dietrichswalde / Gietrzwałd ist Teil einer Gesamtkomposition von Marien-Botschaften an anderen Orten der Welt und akzentuiert das

Element der Verantwortung der Gläubigen zur Gestaltung eines irdischen Lebens auf den Grundlagen des Evangeliums. Die Botschaft zeichnet sich durch das Motiv des „kirchlichen Ethos“ aus, das durch eine kirchlich-schöpferische Dynamik charakterisiert ist. Seine Übermittlung ist in historischer Perspektive zunehmend deutlicher lesbar, und auf diese gründet sich die Entwicklung des Marienheiligums und der Marienkult sowie die theologisch Reflexion zur Weisung von Dietrichswalde / Gietrzwałd.

Resumen en español

En 1877, en Gietrzwałd, en Warmia, Polonia ocurrieron eventos religiosos extraordinarios. Del 27 de junio al 16 de septiembre, dos niñas, Justyna Szafryńska y Barbara Samulowska, experimentaron experiencias místicas, vieron y escucharon a una mujer que fue identificada como María - *La Santísima Virgen María Inmaculada Concepción*. Durante las revelaciones privadas, las visionarias tuvieron una serie de conversaciones con la Bella Dama. El tema se refería a los asuntos humanos, temporales e importantes para la vida de los habitantes de Gietrzwałd y sus alrededores. El mensaje principal fue mostrar a las visionarias y, a través de ellas, a los otros fieles, la identidad de la Mujer revelada: *La Santísima Virgen María Inmaculada Concepción* y el mensaje de ella: *¡Rezad el rosario! ¡Siempre estaré con vosotros!* Las visionarias transmitieron el mensaje a los demás fieles.

Las visionarias fueron sometidas a pruebas médicas y psicológicas. Se excluyeron las irregularidades en su salud física y mental, lo que les permitió emprender una investigación sobre el contenido de los mensajes que habían transmitido. El contenido del mensaje fue escrito y examinado teológicamente. No se encontraron errores doctrinales. La documentación se encuentra en los Archivos de la Arquidiócesis de Warmia en Olsztyn (Polonia). En los años siguientes, los temas de Gietrzwałd se discutieron en el campo de la investigación histórica y teológica. En 1977, el obispo de Warmia, Józef Drzazga, emitió un decreto aprobando el culto de las apariciones de Nuestra Señora en Gietrzwałd. La Santísima Virgen María Inmaculada Concepción que se reveló en Gietrzwałd se llama La Señora de Gietrzwałd.

Los eventos de Gietrzwałd en 1877 se inscriben en el contexto histórico de los habitantes de Warmia de aquel entonces. Warmia es una tierra en el noreste de Polonia, en la archidiócesis de Warmia. Gietrzwałd es un pueblo situado en Warmia, cerca de Olsztyn. Cuando tuvieron lugar las revelaciones marianas, era un área perteneciente a las fronteras del estado prusiano. La autoridad administrativa fue ejercida por Otto von Bismarck - el „canciller de hierro” que llevaba a cabo el *Kulturkampf* en la zona subordinada. El *Kulturkampf* era un programa político que tenía como objetivo hacer la iglesia totalmente dependiente del estado, germanizar la población y eliminar el catolicismo, reemplazándolo con el protestantismo. En tales circunstancias, los eventos extraordinarios de Gietrzwałd formaron parte de la defensa de la identidad polaca y católica de los habitantes de Warmia. Los historiadores lo ven como una inspiración para tomar iniciativas relacionadas con el desarrollo de la lengua polaca y la cultura polaca.

Hoy en día, hay motivos para que los eventos de Gietrzwałd de 1877 se lean en la clave profética como un mensaje dirigido al mundo. Gietrzwałd, al ser un lugar de revelaciones marianas, se desarrolla como un santuario en la Basílica de la Natividad de la Santísima Virgen María. Actualmente, al santuario mariano en Gietrzwałd llega un gran número de peregrinos de Warmia, Masuria, Powiśle, Masovia, y cada vez más de toda Polonia.

La interpretación teológica de los eventos en Gietrzwałd 1877, con la cual se asocia el mensaje de la Señora de Gietrzwałd, lleva a formular el tema principal y los temas específicos, refiriéndose al „espíritu eclesialístico”. El mensaje mariano de Gietrzwałd contiene un mensaje sobre la formación de los cristianos para que sean miembros activos de la Iglesia. Es cristocéntrico. El aspecto mariano se centra en mostrar cómo realizar las principales tareas eclesiales en la vida cristiana de los fieles, es decir, derivadas de la continuación de la misión salvífica de Jesucristo en la historia humana. El mensaje de Gietrzwałd habla de „cómo” organizarse en un espacio secular de la vida personal y social de acuerdo con los principios del Evangelio. Plantea la cuestión de las prácticas de oración, el uso de los sacramentos, la organización del espacio litúrgico y religioso, la organización de asuntos relacionados con las relaciones en las comunidades familiares, el problema de la adicción (especialmente el alcohol), la pureza moral, la responsabilidad por los asuntos de la Iglesia y la salvación de otras personas.

El mensaje de Gietrzwałd se combina con los mensajes marianos transmitidos en otras partes del mundo, enfatizando el elemento de la responsabilidad de los fieles de formar una vida temporal de acuerdo con los principios del Evangelio. Se distingue por el motivo del „ethos eclesialístico” que se caracteriza por la dinámica de la eclesiología. Su mensaje es cada vez más claro en la perspectiva histórica que incluye el desarrollo del santuario y el culto de la Señora Gietrzwałd y la reflexión teológica sobre el mensaje de Gietrzwałd.

Sommario in italiano

Nel 1877, a Gietrzwałd, in Warmia, accaddero eventi religiosi straordinari. Dal 27 giugno al 16 settembre, due ragazze, Justyna Szafrzyńska e Barbara Samulowska, vissero esperienze mistiche consistenti nel vedere e ascoltare una donna identificata come Maria che disse loro di essere l'Immacolata Concezione.

Durante le apparizioni private, i veggenti tennero una serie di conversazioni con quella che definivano la Bella Signora. Gli argomenti delle conversazioni vertevano su una vasta gamma di questioni umane, temporali, importanti per la vita degli abitanti di Gietrzwałd e dei dintorni. Il messaggio principale era quello di mostrare ai veggenti, e attraverso loro agli altri fedeli, l'identità della donna che si rivelava, appunto, come la Beata Vergine Maria Immacolata Concezione e i Suoi messaggi, *in primis* l'invito a pregare il rosario. "Prega il rosario!", "Sarò sempre con te!": ecco le esortazioni rivolte dalla Vergine ai veggenti che rivelarono agli altri il messaggio ascoltato.

I veggenti furono sottoposti a test medici e psicologici. Dalle visite specialistiche furono escluse forme patologiche sia fisiche che mentali, il che consentì loro di intraprendere ricerche sul contenuto dei messaggi che avevano trasmesso. I contenuti dei messaggi furono trascritti ed esaminati teologicamente. Nessun errore dottrinale emerse dal loro esame. La documentazione è depositata negli Archivi dell'Arcidiocesi di Warmia a Olsztyn (Polonia). Negli anni seguenti, il tema delle apparizioni a Gietrzwałd fu ulteriormente discusso nel campo della ricerca storica e teologica. Dopo cento anni dalle apparizioni, nel 1977, il vescovo di Warmia, Józef Drzazga, emanò un decreto che approvava il culto delle apparizioni della Madonna a Gietrzwałd. La Beata Vergine Maria Immacolata Concezione manifestatasi in questo piccolo paese della Polonia settentrionale si chiama Signora di Gietrzwałd.

Gli eventi di Gietrzwałd del 1877 si inseriscono nel contesto storico della vita degli abitanti della Warmia. La Warmia è una terra nella parte nord-orientale della Polonia, costituita dalle tre diocesi di Elbląg, Ełk ed Olsztyn. Gietrzwałd è un villaggio situato in Warmia, non lontano da Olsztyn. All'epoca in cui si svolgevano le apparizioni mariane, la regione apparteneva allo stato prussiano. L'autorità amministrativa era esercitata da Otto von Bismarck - il "cancelliere di ferro" che impose la cultura germanica al popolo warmiano. La *Kulturkampf* era dunque un programma politico che aveva come fine la germanizzazione della popolazione polacca, nonché la realizzazione di una totale dipendenza della Chiesa dallo Stato. Inoltre uno dei suoi aspetti principali era quello di eliminare il cattolicesimo, sostituendolo con la religione protestante. In tali circostanze,

gli eventi straordinari di Gietrzwałd fecero parte del contesto di difesa dell'identità dei cattolici polacchi. Gli storici ritengono che abbiano costituito una fonte d'ispirazione per prendere iniziative legate allo sviluppo della lingua polacca e della cultura polacca. Oggigiorno, ci sono motivi per cui gli eventi di Gietrzwałd del 1877 devono essere letti in chiave profetica - come un messaggio indirizzato al mondo.

Gietrzwałd - essendo un luogo di apparizioni mariane - si sviluppa intorno al santuario nella Basilica della Natività della Beata Vergine Maria. Sono innanzitutto i pellegrini delle zone di Warmia, Mazury, Powiśle e Mazowsze che arrivano al santuario mariano di Gietrzwałd. Tuttavia da un po' di tempo il santuario sta assumendo anche un carattere nazionale, anzi non mancano sia gruppi interi che singoli pellegrini venuti dall'estero.

L'interpretazione teologica degli eventi del 1877 avvenuti a Gietrzwałd, che portano il messaggio dell'Immacolata, conduce a formulare sia la questione fondamentale che gli specifici argomenti, facendo riferimento ad un "ethos ecclesiale". Prima di tutto il messaggio mariano di Gietrzwałd contiene un messaggio sulla profonda ed autentica formazione dei cristiani come membri attivi della Chiesa. Esso ha fundamentalmente un carattere cristocentrico. L'aspetto mariano ha invece come obiettivo di indicare i principali compiti ecclesiali da intraprendere nella vita cristiana dei fedeli, cioè la continuazione della missione salvifica di Gesù Cristo nella storia umana. L'annuncio di Gietrzwałd contiene le indicazioni su "come" organizzare lo spazio secolare della vita personale e sociale secondo i principi del Vangelo. Solleva anche alcune questioni circa le pratiche religiose e di culto, la preghiera, l'uso dei sacramenti, le organizzazioni spaziali liturgiche e religiose, le questioni di organizzazione relative ai rapporti familiari nelle comunità, per arrivare ad affrontare il problema delle dipendenze (in particolare da alcool), la prassi morale, la responsabilità personale e concreta per gli affari della Chiesa e per la salvezza degli altri.

Il messaggio di Gietrzwałd appare in piena sintonia con i messaggi mariani trasmessi altrove nel mondo, sottolineando la necessità della preghiera e in modo particolare del rosario, nonché della prassi espressa nella responsabilità del fedele di conformare la vita temporale ai principi del Vangelo. Si distingue per l'argomento dell'"ethos ecclesiastico", che è caratterizzato dalla dinamica dell'ecclesiologia. Questo messaggio diventa più chiaro se esaminato in una prospettiva storica, includendo anche lo sviluppo del santuario, il culto della Signora di Gietrzwałd e la relativa riflessione teologica.

Аннотация на русском

В 1877 году, в Гетшвалде на Вармии произошли удивительные религиозные события. В период с 27 июня по 16 сентября две девочки, Елизавета Шафрыньска и Барбара Самулевска пережили необъяснимые ощущения, заключающиеся в том, что они увидели и услышали Даму, которая позднее была идентифицирована как Дева Мария – *Пресвятая Дева Мария Непорочно Зачатая*. Во время повторяющихся явлений провидицы провели ряд бесед с Прекрасной Госпожой. Тематика бесед касалась широкого спектра человеческой жизни, важных вопросов жителей Гетшвалда и его окрестностей тех времен. Главное послание заключалось в объявлении провидцам, а через них другим верным, *Пресвятой Девы Марии Непорочно Зачатой / Непорочное зачатие*, а также Ее обращение: *Читайте молитву Розария! Я всегда буду с вами!* Провидицы рассказали об увиденном и услышанном.

Провидцы прошли медицинские и психологические обследования. Отклонения в их физическом и психическом здоровье были исключены, что позволило осуществить изучение содержания, передаваемого ими послания. Содержание послания было записано и изучено в рамках теологического подхода. Доктринальные ошибки не обнаружены. Документация находится в Архиве Варминской Архиепархии в Ольштыне (Польша). В последующие годы проводилась работа по Гетшвалдской теме в области исторических и теологических исследований. В 1977 году епископ Вармии Юзеф Джазга издал указ, утверждающий культ явлений Божией Матери в Гетшвалде. Пресвятую Непорочную Марию Деву, являющуюся в Гетшвалде, называют Госпожой Гетшвалдской.

Гетшвалдские события 1877 года вписываются в исторический контекст жизни жителей Вармии тех лет. Вармия расположена в северо-восточной части Польши, на территории варминской архиепархии. Деревня Гетшвалд находится на Вармии, недалеко от Ольштына. В те времена, когда имели место явления Девы Марии, эти земли входили в состав Пруссии. Административная власть была в руках «Железного канцлера» Отто фон Бисмарка, ведущего Kulturkampf (Прим. пер. Культурная борьба) на вверенной ему территории. Kulturkampf – это политическая программа, ведущая к полной зависимости Костела от государства, а также направленная на германизацию населения и ликвидацию католической веры, заменив ее протестантской. В данных обстоятельствах удивительные Гетшвалдские события вписались в контекст защиты польской и католической идентично-

сти жителей Вармии. Историки считают их вдохновением для инициатив, связанных с развитием польского языка и польской культуры. В настоящее время имеются основания считать Гетшвалдские события 1877 года пророческими – послание, адресованное миру. Гетшвалд – будучи местом явлений Божьей Матери – развивается как санктуарий при Базилике Рождества Пресвятой Девы Марии. В настоящее время в санктуарии Девы Марии в Гетшвалде собираются паломники с территории Вармии, Мазурии, Повисля, Мазовии. Все чаще стали прибывать верующие из Польши.

Теологическая интерпретация Гетшвалдских событий 1877 года, с которыми связано послание Гетшвалдской Госпожи, приводит к формулировке основной темы и деталей, относящейся к «экклезиальному эпосу». В послании Гетшвалдской Девы Марии звучит призыв формировать активных членов костела. Обращение христоцентрично. Оно сосредоточено на изображении реализации в христианской жизни верующих мирян основных экклезиальных задач, то есть продолжающих спасительную миссию Иисуса Христа в истории человечества. Гетшвалдское обращение объясняет, «как» организовать мирское пространство личной и общественной жизни согласно учениям Евангелия. Затрагивает аспекты молитвенных практик, применения таинств, организации литургического и религиозного пространства, темы, связанной с семейными отношениями, проблем вредных привычек (особенно зависимость от алкоголя), целомудрия, ответственности за дела костела и спасение других людей.

Гетшвалдское обращение переключается с посланиями Девы Марии, объявляющейся в других уголках мира, акцентируя элемент ответственности верующих за формирование земной жизни согласно учениям Евангелия. Отличается же мотивом «экклезиального эпоса», характеризующегося экклезиотворной динамикой. Послание становится все более понятным в исторической перспективе, где имело место развитие санктуария, культ Гетшвалдской Девы Марии, а также теологические размышления Гетшвалдском объявлении.

Résumé en français

En 1877, des événements religieux extraordinaires eurent lieu à Gietrzwałd, en Warmie. Du 27 juin au 16 septembre, deux filles, Justyna Szafrzyńska et Barbara Samulowska, vécurent des expériences mystiques consistant à voir et à entendre une femme identifiée comme étant Marie – *Très Sainte Vierge Marie Immaculée*. Pendant les apparitions privées, les visionnaires eurent une série de conversations avec la Belle Dame. Le sujet porta sur un large éventail de questions humaines et temporelles, importantes pour la vie des habitants de Gietrzwałd et de ses environs. Le message principal fut de dévoiler aux visionnaires, et à travers eux, aux autres fidèles, l'identité de la femme qui se fut révélée: *Très Sainte Vierge Marie Immaculée / Conception Immaculée* et ses messages: *Récitez le Rosaire! Je serai toujours avec vous !* Les visionnaires révélèrent le message qu'elles entendirent.

Les visionnaires furent soumises à des tests médicaux et psychologiques. Les anomalies dans leur santé physique et mentale furent exclues, ce qui permit d'entreprendre des recherches sur le contenu des messages qu'elles auraient transmis. Le contenu du message fut transcrit et examiné théologiquement. Des erreurs doctrinales ne furent pas trouvées. La documentation se trouve aux Archives de l'archidiocèse de Warmie à Olsztyn (Pologne). Dans les années suivantes, la thématique de Gietrzwałd fut discutée en matière de recherches historiques et théologiques. En 1977, l'évêque de Warmie, Józef Drzazga, publia un décret reconnaissant le culte des apparitions de Marie, Mère de Dieu, à Gietrzwałd. La Très Sainte Vierge Marie Immaculée apparue à Gietrzwałd est appelée Notre-Dame de Gietrzwałd.

Les événements de Gietrzwałd en 1877 s'inscrivent dans le contexte historique des habitants de la Warmie de l'époque. La Warmie est une région située dans le nord-est de la Pologne, dans l'archidiocèse de Warmie. Gietrzwałd est un village situé en Warmie, non loin d'Olsztyn. Au moment des apparitions mariales, ce fut le territoire appartenant à l'État prussien. L'autorité administrative fut exercée par Otto von Bismarck - le «chancelier de fer» qui introduisit le *kulturkampf* la zone subordonnée. *Kulturkampf* fut un programme politique visant à la dépendance totale de l'Église envers l'État et à la germanisation de la population et à l'élimination du catholicisme, en le remplaçant par une religiosité protestante. Dans de telles circonstances, les événements extraordinaires de Gietrzwałd s'inscrivirent dans le cadre de la défense de l'identité des Warmiens polonais et catholiques. Les historiens y voient une source d'inspiration pour prendre des initiatives liées au développement de la langue et de la culture polonaises. De nos

jours, les événements de Gietrzwałd de 1877 ont des raisons d'être interprétés dans la clé prophétique - en tant que message adressé au monde. Gietrzwałd - en tant que lieu d'apparitions mariales - se développe comme sanctuaire auprès de la basilique de la Nativité de la Très Sainte Vierge Marie. Actuellement, de très nombreux pèlerins des régions comme Warmie, Mazurie, Powiśle et Mazowsze se rendent au sanctuaire marial de Gietrzwałd. Et de plus en plus souvent de toute la Pologne.

L'interprétation théologique des événements de Gietrzwałd 1877, à laquelle est associé le message de Notre-Dame de Gietrzwałd, conduit à la formulation du thème principal et des trames spécifiques, faisant référence à « l'éthos ecclésiastique ». Le message marial de Gietrzwałd contient un message sur la formation des chrétiens en tant que membres actifs de l'Église. Il est christocentrique. L'aspect marial consiste à montrer comment accomplir les principales tâches ecclésiales dans la vie chrétienne des fidèles laïcs, c'est-à-dire résultant de la poursuite de la mission salvatrice de Jésus-Christ dans l'histoire de l'humanité. Le message de Gietrzwałd dit « comment » s'organiser dans un espace séculier de vie personnelle et sociale selon les principes de l'Évangile. Il aborde les sujets des pratiques de prière, du recours aux sacrements, de l'organisation des espaces liturgiques et religieux, de l'organisation des relations avec les communautés familiales, touche le problème d'addiction (en particulier à l'alcool), de la pureté morale, de la responsabilité envers les affaires de l'Église et du salut des autres.

Le message de Gietrzwałd s'inscrit dans les messages mariaux transmis ailleurs dans le monde, soulignant l'élément de responsabilité des fidèles dans la formation de la condition mortelle selon les principes de l'Évangile. Il se distingue par le motif de « l'éthos ecclésiastique », caractérisé par la dynamique de l'ecclésiologie. Son message est plus lisible dans la perspective historique, qui inclut le développement du sanctuaire et le culte de Notre-Dame de Gietrzwałd et une réflexion théologique sur le message de Gietrzwałd.

